BIJDRAGEN
VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE PROVINCIE DER MINDERBROEDERS IN DE NEDERLANDEN

ONDER REDAKTIE VAN

PATER CUNIBERTUS SLOOTS O.F.M. †

PATER BERTILO DE BOER O.F.M.

PATER ALBERTUS FICK O.F.M.

DEEL 11

BUNDEL XXXIII

Veritatem facientes in charitate

1960

DRUK: N.V. GRAFISCHE KUNSTINRICHTING J. VAN POLL SUYKERBUYK
ROOSENDAAL

REDAKTIE:

P. BERTILO DE BOER O.F.M., BIEST 43, WEERT
P. ALBERTUS FICK O.F.M., AKERSTRAAT 97, HEERLEN

SEKRETARIAAT VAN DE REDAKTIE:

AKERSTRAAT 97, HEERLEN

ADMINISTRATIE:

N.V. GRAFISCHE KUNSTINRICHTING
J. VAN POLL SUYKERBUYK, ROOSENDAAL

De Bijdragen voor de Geschiedenis van de Provincie der Minderbroeders in de Nederlanden verschijnen in bundels van ongeveer 160 blz. Drie bundels vormen één deel. Bij de derde bundel worden Inhoud en Register toegevoegd. Intekenaren op de delen betalen per bundel *f* 4.—, verhoogd met de frankeerkosten. De prijs voor afzonderlijke bundels - voor zover voorradig - bedraagt *f* 6.—.

Stukken ter plaatsing alsmede boeken ter recensie worden ingewacht bij het Sekretariaat van de Redaktie. Aan de medewerkers wordt de vrijheid gewaarborgd hun artikelen naar eigen wens en gewoonte te redigeren.

Voor alle zaken, de uitgave betreffende, wende men zich tot de Administratie.

INHOUD:

CONTENU: Dans le fasicule VII des „Bijdragen" (pp. 86-105), le R. P. Matthieu Verjans a publié l'Obituarium des Frères Mineurs de Bruxelles. On avait promis de plus amples détails sur la vie des Frères mentionnés. Cet article veut en partie réaliser cette promesse. A l'aide d'un nombre restreint de documents et de livres, on donne -tout en suivant l'ordre alphabétique - des notes biographiques de la plupart des Frères Mineurs dont les noms furent cités.

CONTENU: Dans ce premier article assez étendu sur le monastère des pauvres soeurs Clarisses de Hoogstraten, l'auteur nous décrit d'abord la fondation et le développement de ce monastère auquel Dirk Coelde e.a. s'est rendu très utile. Après la description de toutes les difficultés éprouvées lors de la fondation, surtout de la

part du clergé, nous trouvons une liste de tous les biens du monastère, de ses rentes, de ses redevances, des démêlés avec les autorités civiles, des offices fondés, des privilèges quants aux autels etc. Ensuite l'auteur nous donne les noms de toutes les mères abbesses, et des soeurs qui sont plus ou moins connues, des Pères et des Mères spirituelles. L'article finit par nous renseigner sur la suppression du monastère en 1783 et sur ce que sont devenus les bâtiments et l'inventaire. En supplément l'auteur publie cinq documents curieux.

CONTENU: Une documentation détaillée sur Ommel comme lieu de pèlerinage de la Vierge et comme siège du couvent des Soeurs Tiercelines de Mariaschoot. Vers la fin du seizième siècle les pèlerinages furent menacés de suppression ainsi que le couvent des Tiercelines, fondé en 1539. Devant ce danger les Soeurs emportèrent la statue de la Notre Dame avec elles dans le Limbourg et continuèrent à la garder fidèlement à Neer, à Nunhem et à Haelen, jusqu'au moment de la mort de la plupart des Soeurs de Mariaschoot. Au courant du dix-neuvième siècle la statue fut ramenée à Ommel. Après cent ans (en 1939) une nouvelle maison religieuse y prit le nom de Mariaschoot.
L'auteur poursuit son étude, commencée dans des recueils précédents, sur Ommel, lieu de pèlerinage de la Vierge où se trouve de nos jours la maison-mère des Soeurs Tiercelines de Mariaschoot. Lorsque vers la fin du seizième siècle des pèlerinages furent interdits, les Soeurs emmenèrent avec elles la statue miraculeuse à différents endroits. Ce ne fut qu'au courant du dix-neuvième siècle que la statue fut ramenée à Ommel. Les péripéties de cet itinéraire ainsi que l'histoire des Soeurs gardiennes de la statue sont étudiées d'après les sources.

Adressen van medewerkers met artikelen en/of boekbesprekingen in bundel XXXIII.

P. Auxentius Bour O.F.M., Gymnasium Megen.

P. Maturus Hendriks O.F.M., Vermeerstraat 7, Nijmegen.

P. Dominicus de Jong O.C.R., Achelse Kluis, Borkel en Schaft.

P. Petrus B. de Meyer O.F.M., Steenweg op Elzene 299, Ronse, België.

Drs. H. Th. Oostendorp, Caudillo de España 59, Madrid 17, Spanje.

P. Dr. Nicodemus Sanders O.F.M., Open Deur, Gierstraat 14, Haarlem.

P. Fidentius van Velzen O.F.M., Akerstraat 97, Heerlen.

PLACET IMPRIMATUR:

P. CASTULUS VAN DEN EIJNDEN O.F.M.
Minister Provincialis

Werthae, 30 aprilis 1960.

NIHIL OBSTAT:

L. P. J. S. AERDEN, Pr.
Censor ad hoc deputatus

Roosendaal, 5 maii 1960.

BRIEF VAN PATER GENERAAL AAN
R. P. CUNIBERTUS SLOOTS O.F.M.
D.D. 15 NOVEMBER 1959

CURIA GENERALIZIA
DEI FRATI MINOVI
VIA S. MARIA MEDIATRICE 25
ROMA

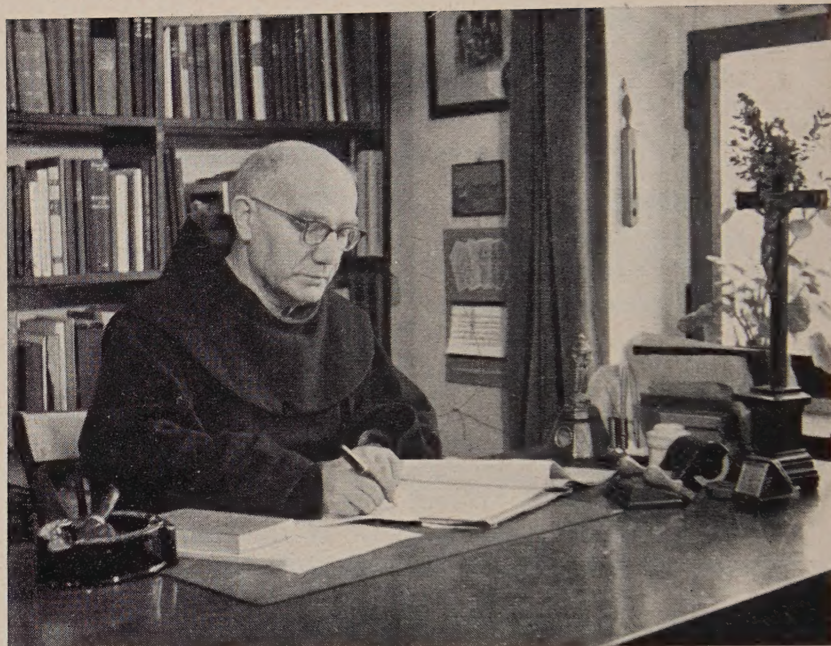
Mon Révérend Père,

Soyez bien sincèrement remercié pour l'aimable hommage du XXXIe fascicule des „Bijdragen voor de Geschiedenis van de Provincie der Minderbroeders in de Nederlanden".

A vous-même et à tous vos chers collaborateurs, vont mes plus vives félicitations et mes meilleurs voeux de fructueux travail. Réalisant chaque jour davantage votre belle devise "veritatem facientes in charitate", poursuivez avec succès ces publications à la gloire des Frères Mineurs de Hollande.

Avec la Bénédiction Séraphique, pour vous-même et pour tous vos collaborateurs, veuillez agréer, Mon Révérend Père, l'assurance de mes sentiments paternellement dévoués.

FR. AUG. SÉPINSKI, O.F.M.
Ministre Général.

IN MEMORIAM PATER CUNIBERTUS SLOOTS O.F.M.
(† 22 JANUARI 1960)

DOOR PATER ALBERTUS FICK O.F.M.

Na reeds jaren ziekelijk te zijn geweest, is Pater Cunibertus Sloots O.F.M. kalm en zacht in Christus ontslapen in de vroege morgen van 22 januari 1960. Ernstige pijnen en een zware doodstrijd werden hem gelukkig gespaard. Nu zijn de beide oprichters van dit tijdschrift weer verenigd. Pater Dalmatius van Heel bereikte de leeftijd der sterken, Pater Cunibertus werd maar 66 jaar oud. Menselijkerwijs gesproken had hij nog jaren al zijn krachten aan de Bijdragen en zijn katechetische arbeid kunnen besteden, maar God heeft 't anders gewild. Pater Cunibertus was reeds totaal versleten. Toen hij gestorven was, verbaasde men er zich over, dat hij nog maar zo oud was: zijn uiterlijk maakte hem jaren ouder

en vóór zijn tijd was hij óp. Het veertigjarig priesterfeest heeft hij gevierd in het bewustzijn, dat hij zijn gouden kloosterfeest niet meer zou halen. Sinds een beroerte hem in februari 1956 trof, is hij sukkelend gebleven; aanvankelijk leek het nog dat hij er weer tamelijk goed bovenop gekomen was, doch geleidelijk werd zijn lichamelijke toestand minder goed.

Na die fatale dag van zijn eerste attaque, kon hij eenvoudig geen grote historische studies meer ondernemen: de korte tijd, die hem voor zijn werk was toegestaan, wijdde hij aan zijn drukke correspondentie, zowel voor het secretariaat van de redactie, als voor zijn privézaken. Hij hield er niet van iemand op een antwoord te laten wachten en meestal schreef hij per omgaande terug. Daarnaast vond hij tijd tot het corrigeren van drukproeven, het recenseren van boeken en, wanneer het werken hem wat beter afging, tot het verzamelen van gegevens voor zijn grote voorraad fiches, die de grondslag moesten vormen voor een Biografisch Woordenboek van de Minderbroeders van Noord- en Zuid-Nederland. Dit ideaal stond hem steeds voor ogen, doch, helaas, factoren buiten zijn wil, hebben de verwezenlijking van dit plan op de lange baan geschoven. Met het bijeenbrengen en ordenen van gegevens echter is hij steeds bezig gebleven tot oktober 1959 toe, toen een griep hem tot elk werk onbekwaam maakte. Het Obituarium van Brussel heeft hij nog net van noten kunnen voorzien - het tweede deel verschijnt nu in deze bundel -, de annotatie van het Chronicon van Sedulius, waarvan Pater Ludgerus Zeinstra een mooie vertaling leverde, bleef echter onvoltooid.

Voordat we zijn werk bespreken, eerst enige biografische notities. Gerardus Wilhelmus Sloots werd op 5 april 1893 te Leiden geboren. Aan zijn familie en zijn geboortestad is hij steeds bijzonder verknocht geweest. Nauw waren de banden die de familie Sloots verbonden met de Minderbroedersprovincie, niet enkel door het nauwe contact met de Hartebrugskerk, maar vooral door het feit, dat twee van Cunibertus' broers ook Minderbroeder werden, - een zus werd daarbij nog Franciscanes van Roosendaal, zuster Bertina († 1950). Van leeftijd zeer uiteenlopend: Henk, in het klooster Pater Damasus, was van 1884, Gerard (Cunibertus) van 1893 en Jan (Ephrem) is in 1901 geboren, en ook van karakter verschil-

lend, hebben ze alle drie de Minderbroedersprovincie bijzonder grote diensten bewezen.
Als jongen op het Gymnasium te Megen was hij een vlugge student en toonde hij al journalistieke gaven.[1] In 1911 trad hij bij de Minderbroeders te Wychen in, werd het jaar erop geprofest en op 10 maart 1918 te Weert tot priester gewijd. Na een goed jaar kuren - Pater Cunibertus is nooit sterk geweest - kwam hij in oktober 1919 in het moederklooster terug en is daar tot 1949 blijven wonen. De laatste tien jaren verbleef hij in Venray.
Te Weert werd Pater Sloots behalve godsdienstleraar en biechtvader op Saint Louis, ook redacteur van de Franciscaanse periodieken als *Sint-Antonius, Sint-Franciscus, De Tertiaris, Maandblad voor Directeuren der Derde Orde.* Het Centraal Bureau der Derde Orde, toen nog in Weert, bezat in hem een ijverige medewerker en het *Handboek voor Directeuren der wereldlijke Derde Orde van de H. Franciscus van Assisië* was hiervan een vrucht.

Pater David Hoevenaars, bibliothecaris en archivaris van het Weertse convent, maakte graag van Pater Cunibertus' diensten gebruik. Zo werd deze laatste in de geheimen van deze functies ingewijd. Noeste zelfstudie, want gelegenheid tot het maken van universitaire studies werd hem - misschien ook wegens zijn zwakke gezondheid - niet geboden, en een jarenlange praktijk hebben Pater Cunibertus voor een groot deel kunnen vergoeden, hetgeen hij aan universitaire vorming moest missen.[2] Wat hij nog meer zou hebben gepresteerd, zo hij een dergelijke scholing had mogen ontvangen, valt moeilijk te berekenen. Intelligentie bezat de overledene in hoge mate en ijver ontbrak hem geenszins. Met zijn gaven heeft hij steeds gewoekerd en aan erkenning van buiten heeft 't hem niet ontbroken.
Pater Cunibertus is geleidelijk met de bibliotheek en het archief vertrouwd geraakt. Als buitenstaander denkt men al gauw dat zo iemand snel „perkament met de perkamenten" wordt, een uitgedroogde studeerkamer-geleerde, zonder het minste contact met het dagelijkse leven.
Aan dit gevaar is Pater Sloots volkomen ontsnapt. Enerzijds als redacteur van de Jaarverslagen, die later door zijn toedoen werden omgezet in een periodiek, Neerlandia Seraphica, en van de

andere reeds genoemde Franciscaanse tijdschriften, anderzijds door zijn veelzijdige katechetische en zielzorgelijke activiteiten. Door zijn redacteurschappen bleef hij in contact met het actuele leven in de Eerste en Derde Orde in ons vaderland, door zijn apostolaat hield hij voeling met hetgeen onder de jongeren leefde. Deze werkzaamheden hebben elkaar niet gehinderd, ja we mogen zelfs zeggen, dat ze beide elkander gunstig beïnvloed hebben. Het was een zwaar offer toen het lesgeven aan de U.L.O. te Venray hem tenslotte door de arts verboden werd. Pater Cunibertus was een geboren katecheet. De jongens die het godsdienstexamen aflegden en les gekregen hadden van deze leraar, haalden op de examens de beste punten. Als repeteerboekje, voor U.L.O.-jongens bijzonder handig, werd zijn uitgave *„U.L.O.-Katechismus of Korte Kommentaar in vraag en antwoord op de Katechismus ten gebruike der Nederlandse Bisdommen* bijzonder veel gevraagd. Vlak voor Pater Sloots' dood verscheen de 36e druk (150ste duizendtal). Natuurlijk is het gevaar groot, dat een onbezielde katecheet van dit boekje misbruik maakt en dat hij zich tevreden stelt met een eenvoudigweg doornemen van het gebodene. Niets verafschuwde Pater Cunibertus meer. Hij wilde juist de leraar de kans geven om zichzelf te zijn bij het onderricht in de geopenbaarde leer en de jongens bij het huiswerk een handig hulpmiddel schenken hun godsdienstkennis op peil te houden. Daarnaast gaf hij ook een vragenboekje uit voor het Bijbelse Geschiedenisonderricht, getiteld *Kernvragen van Bijbelse geschiedenis, Bijbelse aardrijkskunde en Liturgie,* Venray 1952. Ook dit boekje werd veel gebruikt (11 drukken).

Zijn tijd verdeelde de overledene dus tussen zijn archief- en bibliotheekwerkzaamheden en zijn katechetische arbeid. In 1931 stierf Pater David Hoevenaars en Pater Cunibertus werd zijn opvolger. Als redacteur van de Derde-Ordetijdschriften kreeg hij nu zijn ontslag, maar hij bleef als vice-kommissaris van de Derde Orde werkzaam.

Als bibliothecaris verzorgde hij niet enkel de Weertse bibliotheek, maar als lid van de Kommissie voor Bibliotheekwezen in de Provincie was hij ook belast met het toezicht op andere bibliotheken. Zijn verdiensten op dit terrein werden officieel erkend toen hij

bij K.B. van 15 juni 1936 tot lid van de Rijkskommissie van advies inzake het bibliotheekwezen werd benoemd. Als archivaris was hij al in 1933 als gewoon lid in de Vereniging van Archivarissen opgenomen en daarmee van rijkswege met de gediplomeerde archivarissen gelijkgesteld.

Zijn godsdienstlessen en archivaris- en bibliothecarisambt namen aanvankelijk al zijn tijd in beslag.[3] Daarbij bracht hij als biechtvader op Saint Louis en het Bisschoppelijk College menig uurtje in de biechtstoel door. Geen wonder dat er eerst weinig van zijn hand verscheen.

Maar dan publiceert Pater Cunibertus zijn eerste grote werk *Honderd Jaar Hartebrugskerk* (1836-1936) en wel ter gelegenheid van het jubileum van deze, hem zo geliefde kerk in 1936. Nu begint de stroom der publicaties te vloeien.

1913-1918 Vijf en twintig jaar Sint Bernardinus, was zijn volgend werk een lijvig, buitengewoon royaal gedocumenteerd herdenkingsboek.

Voor de zusters Penitenten van Roosendaal en de zusters Clarissen en de Penitenten van Oirschot schreef hij een Ceremonieel of Ritueel.

In Neerlandia Seraphica publiceerde Pater Cunibertus in tegenstelling met Pater Dalmatius slechts een enkele keer een archiefstuk. Alleen in 1941 gaf hij een uitvoerige cataloog uit: *Chronologica quaedam, pertinentia ad Provinciam hodiernam Germaniae Inferioris O.F.M. ab anno 1633 usque ad annum 1700* (N.S. 1941 p. 116-151).

In de oorlogsjaren kreeg Pater Cunibertus meer tijd vrij voor de publicatie van historische werken. Vooral trokken hem die Minderbroeders van vroeger tijd, die als apologeet of katecheet werkzaam geweest waren. Deze bio-bibliografische artikelen behoren tot het beste wat Pater Sloots geschreven heeft. Met een bijzondere speurzin verzamelde hij van alle kanten biografische gegevens en een bijzonder genoegen vond hij in het nagaan en beschrijven van alle drukken van een veel verspreid werk dezer auteurs. Daarin kon hij heel zijn archivaris- en bibliothecaris„instinkt" uitleven; daarin was hij opgeleid en daarin een enorme ervaring opgedaan. Al heeft Pater Sloots vooral met zijn *Haga Mariana*[4] bewezen,

dat hij een mooi synthetisch geschiedbeeld kon geven, zijn kracht lag toch in de geschiedvorsing. Buitengewone litteraire talenten bezat hij niet, maar wel beschikte hij over een heldere en prettig leesbare schrijftrant. Geschiedschrijving zal iemand spoediger beroemd maken dan geschiedvorsing. Archiefwerk is allerminst spectaculair, maar absoluut noodzakelijk. In de bio-bibliografische studiën die onder volgen, bezitten we nu in 'n prettige vorm gegoten en goed bewerkt archiefmateriaal. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat Pater Cunibertus in 1943 tot lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden werd uitverkoren.[5]

De bedoelde monografieën zijn:

Pater Servatius Vinck O.F.M. Studia Catholica 15 (1939) p. 135-140 (bedoeld als een voorstudie op een groot werk over deze Maastrichtse martelaar, welke verhandeling echter nooit is afgemaakt).[6]

Pater Matthias Hauzeur. Een polemist (bijzonder tegen Samuel Maresius) uit de 17e eeuw, (Ned. Archief voor Kerkgesch. N. S. Dl. 33, (1941-42) p. 162-184 en 257-276).

Pater Henricus de Bukentop O.F.M., een vermaard scripturist en bestrijder van de Versio Embrica, (Francisc. Leven. 26 (1943) p. 148-158 en 175-186).

Pater Bartholomaeus d'Astroy, (Publ. de Limb. 78-82 (1942-46) p. 85-128).

P. Cornelius Thielmans O.F.M. Leven en Geschriften, (BGPMN I p. 96-174).

P. Franciscus Claus O.F.M. (BGPMN II, p. 430-496).

De meeste dezer studies schreef Pater Cunibertus nog in zijn functie van archivaris te Weert. Zeer zwaar trof hem het besluit van het oktober-kapittel van 1946, waarin hij van deze taak ontheven werd. Hij liet zich daardoor echter niet in zijn studie ontmoedigen en in de *Bijdragen voor de Geschiedenis van de Provincie der Minderbroeders in de Nederlanden* bleef hij publiceren. Het is goed, al is het maar schetsmatig, hier de rol te vermelden die Pater Sloots in de oprichting van dit blad gespeeld heeft. De initiatiefnemer is Pater Dalmatius van Heel geweest, die onmiddellijk na de bevrijding met het plan kwam, bundeltjes „Fran-

ciscaans Nederland" uit te geven. In de oorlogsjaren had Pater van Heel zoveel archief-materiaal verzameld, dat er een publicatiemogelijkheid gewenst was, vooral nu er bezwaar gemaakt werd deze archiefstukken in de Neerlandia Seraphica te laten afdrukken, zoals voor de oorlog vaak geschiedde. Pater Cunibertus toonde zich aanvankelijk minder enthousiast, ja zelfs afwijzend. Dit blijkt uit de gevoerde correspondentie.[7]
Tenslotte liet hij zich overhalen mede te werken. De moeilijkheid was, een uitgever te vinden, die het risico van de uitgave dragen wilde, want een winstgevend object is zo'n tijdschrift nooit. Intussen vlotte het niet erg met de uitgave. Het imprimatur voor de eerste bundel werd al in de zomer van 1946 gegeven, maar de bundel verscheen pas het volgend jaar. De uitgeverij „De Forel" te Rotterdam verzorgde de eerste zes bundels, die ongelijk van dikte waren. Het eerste deel (drie bundels) telde 700 pagina's en kwam in 1947 uit, het tweede deel echter had drie jaren nodig om te verschijnen. Door grote moeilijkheden, vooral financiële, dreigde het blad ten onder te gaan.

In 1951 verscheen bundel 7 in een nieuwe en mooiere gedaante bij de N.V. Grafische Kunstinrichting J. van Poll Suykerbuyk te Roosendaal (N.Br.) in bundels van 160 pagina's elk. Dank zij de grote welwillendheid van de nieuwe uitgever hebben Pater Cunibertus en Dalmatius het blad sindsdien regelmatig kunnen laten verschijnen. Pater Dalmatius was toen al niet meer in staat het blad te redigeren, zodat het redactionele werk geheel op Pater Cunibertus neerkwam. In 1954 stierf Pater Dalmatius. Twee redacteuren werden nu door Pater Provinciaal benoemd, maar behalve het register dat Pater Bertilo verzorgde, bleef heel het redigeren op Pater Sloots rusten. Na zijn beroerte was het voor hem een vreugde, enige uurtjes per dag nog aan de Bijdragen te mogen wijden.
Naast de vele publicaties in de Bijdragen verscheen in 1948 zijn mooiste werk *Haga Mariana, Bisschoppelijk College Weert 1648-1948* (Roosendaal, Van Poll Suykerbuyk 1948). Het geeft in werkelijkheid hetgeen de ondertitel zegt *300 Jaren Onderwijsgeschiedenis* speciaal van de Latijnse scholen in onze gewesten. Hierin was Pater Cunibertus als historieschrijver het best op streek, dus

niet alleen als bronnenpublicist, maar als iemand die hetgeen hij in de archieven vond, kundig wist te verwerken en in een mooie synthese aan te bieden.

Enige grote publicaties verschenen behalve in de Bijdragen nog als een aparte uitgave n.l. *De Minderbroeders te Leiden* (BGPMN I p. 245-414 en 465-677) en *De Geschiedenis van het Gymnasium Imm. Conc. te Venray* (BGPMN III p. 169-258) en *Het Klooster van de VII Smarten te Venray in de as gelegd, uit de as verrezen* 1925-1947 (BGPMN II p. 170-268).

Na 1952 zijn geen uitgebreide studies meer van Pater Cunibertus' hand verschenen.[8] Enerzijds was hij in Venray niet meer in staat ernstig archiefwerk te verrichten bij gebrek aan een goed archief, anderzijds vertoonden zich allerlei gebreken die wezen op een verregaande slijtage van „broeder ezel". Tot een grote greep en een machtige synthese was hij niet meer bekwaam, hij beperkte zich tot het eigenlijke werk der geschiedvorsing betreffende het materiaal, dat hij als archivaris had kunnen verzamelen. De vondsten publiceerde hij in ons tijdschrift, dat juist ook als archievenblad opgericht was. Vanzelfsprekend moeten we Pater Sloots' verdiensten op historisch terrein niet beoordelen naar datgene, wat hij in deze laatste jaren, toen hij zo enorm gehandicapt was, het licht liet zien.

Vergeleken met Pater Dalmatius van Heel is hij een historicus van groter allure, van de interpretatie en de synthese, maar we mogen daarbij niet vergeten, dat hij als geschiedvorser en archivaris was opgeleid en dat hij daarin ook zijn grootste genoegen vond.

Pater Sloots' verdiensten hoeven we hier niet in den brede uit te meten. Het samenstellen van een bibliografie heeft heel wat uurtjes gevergd. In de volgende bundel zal deze verschijnen.

Iedere persoonlijkheid blijft moeilijk te doorgronden. Op zijn bidprentje staat terecht dat hij talloze vrienden bezat, die zeer veel voor hem over hadden. Dat hij met zijn militante aard, die, wanneer hij tegengewerkt werd, fel naar bovenkwam, ook vijanden maakte, ligt voor de hand. Wie hem in de omgang leerde kennen als een toegewijd vriend, zal toegeven dat hij werkelijk een vroom en hartelijk man was, met iedereen meelevend en dankbaar voor

het geringste. Zijn liefde voor de provincie strekte zich niet enkel op historisch gebied uit, hij was een trouwe zoon van St. Franciscus, tenslotte ook gehoorzaam in de moeilijkste omstandigheden aan zijn overste. Al had hij zijn fouten, veel meer viel in hem te waarderen.

Zijn heengaan laat een leegte achter. Een der werkers van het eerste uur, een der pioniers in onze Franciscaanse geschiedenis is ons ontvallen. Waarvoor hij warm liep interesseert menigeen zo weinig meer, men verzet zich soms tegen een traditie die vaak beschouwd wordt als een onaanvaardbaar erfdeel van het voorgeslacht. Velen willen in deze tijd hun eigen waarden bepalen, maar wordt daarmee niet hun eigen Franciscaans leven problematisch?

[1] Hij schreef toen al artikelen in De Leidse krant, die in 1909 werd opgericht.

[2] Prof. Bouman memoreerde in februari j.l. in een vergadering van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde Pater Sloots' wetenschappelijke verdiensten.

[3] Zelfs het redacteurschap van de Neerlandia Seraphica moest hij voor een deel aan anderen afstaan (Cfr. N.S. 5 (1931) 610-11).

[4] *Haga Mariana, Bisschoppelijk College te Weert 1648-1948 (Roosendaal Van Poll Suykerbuyk 1948)* werd samengesteld op verzoek van Mgr. P. J. Moors, de toenmalige directeur van het college.

[5] Dat Pater Sloots met deze benoeming ingenomen was, ligt voor de hand.

[6] De voorstelling van Dr. B. Vlekke in, *Van 't gruwelyck verraet in de jare 1638 op Maastricht gepractiseert,* over de dood van Pater Servatius Vinck O.F.M. wees hij verontwaardigd af.

[7] De voorstelling dat Pater Cunibertus, de Bijdragen heeft opgericht tegen de Collectanea Franciscana is moeilijk verdedigbaar. De doelstelling immers was niet alleen anders maar het initiatief is geheel van Pater Dalmatius uitgegaan. Pater Cunibertus toonde zich in het begin zeer terughoudend. Voorjaar 1946, toen Pater Cunibertus nog archivaris was, werd het tijdschrift geboren. Pater Cunibertus was aanvankelijk sceptisch. Hij vreesde, dat er niet voldoende kopij op de duur zou zijn. Men zou in dat geval overgaan tot het herdrukken van belangrijke kranteartikelen over ons Franciscaans verleden, om deze aan de vergetelheid te ontrukken. Tenslotte is gebleken, dat er steeds een overvloed van kopij voorhanden was, en nog is.

[8] Een ietwat grotere studie verscheen nog na die datum: *Drie eeuwen franciscaanse zielzorg te Woerden 1653-1953* (BGPMN V 9-51).

DE SCHEIDING
VAN DE GERMANIA INFERIOR SEDERT 1782

DOOR PATER BERTILO DE BOER O.F.M.

I. Het Jozefisme in de Oostenrijkse Nederlanden

Het Jozefisme was niet uitsluitend gekant tegen het kloosterwezen. Men moet zelfs erkennen dat het Jozefisme allereerst beoogde, de parochies te reorganiseren, want keizer Jozef II wilde op korte termijn de geestelijke noden van het volk opheffen.

Er waren in de 18de eeuw werkelijk enorme misstanden in de parochie-indeling op het platteland van de Oostenrijkse Nederlanden. Veelvuldig kwam het daar voor dat zich in de loop der tijden volkswijken gevormd hadden ver van de parochiekerk. Toch hield men vast aan de oude gewoonte om op zondagen slechts één H. Mis te lezen. Ook waren vele dorpen vervallen met het gevolg dat een pastoor er kwalijk kon leven, zodat vele parochiekerken verlaten waren. Men ontmoette dan ook het geval dat jongelui van 18 - 20 jaar nog geen Eerste H. Kommunie gedaan hadden. Toch was de plattelandsgeestelijkheid huiverig voor een reorganizatie, die onmogelijk scheen. Daarentegen waren de wereldheren in de steden over het algemeen voor een reorganizatie, in de hoop vele kloosterkerken te kunnen opheffen.

Nu wilde Jozef II vooral daarom vele kloosters opheffen, om uit de verkregen goederen de parochie-reorganizatie te bekostigen, een simpel plan dat het op papier nog wel deed, maar dat in de praktijk weer andere euvels met zich meebracht, want uit de genaaste bezittingen moesten ook de verjaagde kloosterlingen schadeloos gesteld worden.

Het ligt echter voor de hand dat in deze studie het Jozefisme voornamelijk beschouwd zal worden als reorganizatie van het kloosterwezen.

Het Jozefisme was evenwel niet de eerste poging tot een kloosterreorganizatie. Er waren in de 18de eeuw 2 hoofdgrieven tegen de kloosterlingen:

1. de verregaande aanwas van kloosterbezittingen die onttrokken waren aan het algemene volkswelzijn, omdat de kloosterbezittingen vrij waren van belasting. Dit inkonveniënt bestond reeds in de 15de eeuw. Daarom begunstigden de Bourgondische hertogen de bedelmonniken, omdat die (oorspronkelijk!) geen bezittingen aanvaardden.
2. het verrassend grote aantal van kloosterlingen die, ten gevolge van het mediatieve of kontemplatieve ideaal van de 17de eeuw - denk aan de vele rekollekten en rekollektinen! - buiten het algemene welzijn stonden, omdat zij te weinig meewerkten aan sociale aktiviteiten en toch ten laste kwamen van het volk door de periodieke bedeltochten of termijngangen.

Dit 2de bezwaar was vooral eigen aan de 18de eeuw. De omvang van dit euvel moge blijken uit enige getallen. In het kleine gebied van de Oostenrijkse Nederlanden, nog iets kleiner dan het tegenwoordige België, waren er in 1786, dus na de suppressie van 1784, nog ruim 500 kloosters, bijna 250 van manlijke, en ongeveer 290 van vrouwelijke religieuzen.[1] Het aantal bedelmonniken - ongeacht de vele zusterskongregaties - werd in 1773 geschat op 4.607! Om de werkelijk grote aanwas van kloosterlingen tegen te gaan, werden in de verschillende landen van West-Europa de volgende maatregelen genomen: nieuwe kloosters mochten alleen met regeringsverlof gebouwd worden; de leeftijd, vereist voor de intrede of professie, werd hoger gesteld; het aantal kloosterlingen werd voor elk klooster bepaald; de entrée of dos werd beperkt of afgeschaft, enz enz.

Volgens het oordeel van een deskundig schrijver[2] *hadden de kloosterlingen, vooral die van de oudere orden, hun prestige verloren in de tweede helft van de 18de eeuw.*

In het licht van genoemde feiten moet men de opheffing van de Jezuieten door paus Clemens XIV in 1773 beschouwen. Wellicht was deze opheffing bedoeld om de gemoederen te kalmeren, maar in feite werkte deze maatregel als olie op het vuur.

Reeds gedurende het bewind van keizerin Maria Theresia (1740-1780) waren er verschillende pogingen gedaan om de kloosters in de Oostenrijkse Nederlanden effektief te reorganizeren. Hier volgt een onvolledig overzicht.

In 1753 verscheen het zogenaamde *Edikt van de dode hand,* waardoor de belastingvrije kloosterbezittingen moesten gekocht worden van de staat. Tevens bepaalde dit edikt, dat men geen schenkingen aan de kloosters mocht geven hoger dan 500 gulden.

In 1755 werd bepaald dat men geen filosofie mocht studeren in het buitenland.

In 1767 werd verboden, liturgische boeken te betrekken uit het buitenland. In 1771 volgde het verbod, nog enigerlei dos naar het klooster mee te brengen. Dit absolute verbod werd echter in 1779 verzacht: voortaan mochten de nieuwe kandidaten bij wijze van aalmoes hoogstens 2.000 gulden aan het klooster schenken. In 1772 werd bepaald, dat men pas op 25-jarige leeftijd de professie mocht afleggen.[2a]

Zoals men ziet, wist Maria Theresia nog van toegeven. Haar zoon, Jozef zou niet meer zo klement zijn.

Jozef II had als mederegent reeds ervaring opgedaan in het opheffen van kloosters.[3] Spoedig na de dood van zijn moeder in 1780 begon hij het kloosterwezen in Oostenrijk en in de keizerlijke erflanden, waartoe o.a. de Oostenrijkse Nederlanden behoorden, te hervormen naar zijn verlichte inzichten.

Die Oostenrijkse Nederlanden waren in de tijd van 1780 tot 1796 een zeer eigenaardig gebied. De westelijke en noordelijke grenzen vielen samen met de respektievelijke grenzen van het tegenwoordige België, maar in het zuiden en oosten lagen de kleinere, zelfstandige gebieden van het Hertogdom Bouillon, het bisschoppelijke prinsdom Luik en de Verenigde Vorstendommen Stavelot en Malmédy, terwijl het prinsdom Luik bovendien beschikte over een lange, smallere strook, waardoor de Oostenrijkse Nederlanden in het oosten gespleten werden van zuid tot noord. Weliswaar werd dit gemis vergoed, doordat Luxemburg ook tot de Oostenrijkse Nederlanden behoorde, maar daartegenover staat dat ze in het noord-oosten verbrokkeld werden in miniatuurstaatjes, welke Oostenrijk moest delen met het prinsdom Luik, met het Hertogdom Gulik (Pruisen) en met de Staatse Nederlanden.

Welnu, de Jozefistische kloosterhervorming in deze Oostenrijkse Nederlanden bestond in een geheel nieuwe organizatie van het

kloosterwezen en in een suppressie die, altans in plan, zeer radikaal was.

De *kloosterreorganizatie* ligt vervat in het Keizerlijke Edikt van 28 november 1781, dat echter door het subalterne gouvernement pas op 31 december 1781 te Brussel werd uitgevaardigd. De voornaamste punten er van waren de volgende:

1. Alle kloosters binnen het gebied van de Oostenrijkse Nederlanden zouden voortaan absoluut onafhankelijk zijn van elke buitenlandse jurisdiktiemacht. Alle kontakt met de algemene besturen te Rome, ook met de pauselijke kurie, was streng verboden. Buitenlandse visitatoren werden niet meer toegelaten. Ook mocht men geen geld meer sturen naar het buitenland, ja zelfs mocht men geen brevieren, missalen en andere liturgische boeken meer betrekken uit het buitenland.

2. Verschillende provincies van eenzelfde orde of kongregatie moesten zich verenigen tot één binnenlandse *Congregatio nationalis*. Elke Nationale Kongregatie zou bestaan uit de onderhorige kloosters, waarin de kloosteroverste en diens assistent of *vicarius* gekozen moesten worden door de kommuniteit. De plaatselijke kloosteroversten en assistenten *(vicarii)* moesten een algemene overste kiezen, de zogenaamde *visitator*, vier *consultores*, waarvan er één *vice-visitator* zou zijn, en een sekretaris. De bestuurstijd was voor alle oversten vier jaren, maar zij zouden herkozen kunnen worden.

3. Aan de bisschoppen en aan het landsbestuur werd het toezicht op de hogere oversten opgedragen.

In deze kloosterreorganizatie werd dus absoluut geen rekening gehouden met de eigen konstituties noch met de kerkelijke wetten.

De *suppressie* in de Oostenrijkse Nederlanden was door de keizer gelast op 6 december 1781, maar de verordening werd niet bekend gemaakt. Pas in het begin van 1783 verscheen hier een suppressieedikt, echter nog slechts in algemene bewoordingen zonder bepaalde kloosters of kongregaties aan te duiden.

De oorzaak van dit lange uitstel in de Oostenrijkse Nederlanden lag in de moeilijkheid precies te bepalen, welke kloosters opgeheven moesten worden. Het princiep was: de onnutte of kontemplatieve kloosters, want - zo luidde het in het Oostenrijkse sup-

pressie-edikt - *orden die in geen enkel opzicht de naasten ten dienste waren, konden niet behagelijk zijn aan God!* Maar kontemplatieve stichtingen die toch nog school gaven, mochten die blijven bestaan? En welke kloosters precies waren zuiver kontemplatief? Vanwege deze en dergelijke moeilijkheden bleven vele kloosters van de Annuntiaten en Penitenten-Rekollektinen gespaard.
Er werden drie lijsten opgemaakt. De eerste lijst omvatte 91 kloosters, de tweede 166 kloosters, en de derde en definitieve lijst van 8 maart 1783 nog 126 kloosters die in de tijd van juli 1783 tot juni 1784 zonder pardon opgeheven werden. Hierbij behoorden ook de kloosters van de Klarissen.
Daarna pas ging men aandacht besteden aan de zogenaamde *nuttige* kloosters. Ook hier duurde het bijna 2 jaren voordat men over vaste normen beschikte. Interessant is het lijstje van de diverse kloosterorden dat men hiervoor in 1784 opstelde. Dit lijstje omvat 148 kloosters en 10 residenties, verdeeld over 8 verschillende kloosterorden. De Minderbroeders-Rekollekten staan daarop bovenaan met 41 kloosters en 3 residenties, maar dit waren dan de kloosters van drie verschillende provincies, te weten de provincie Sint Jozef in het graafschap Vlaanderen, de *Provincie Flandriae* in het Waalse gedeelte,[4] en de Nederduitse provincie oftewel de *Germania Inferior.*[5]

Het waren alle *aktieve* kloosterstichtingen die als zodanig het predikaat *nuttige kloosters* verdienden, maar het aantal kloosters werd te hoog geacht. Door samentrekken, zo meende men, zou het land verlicht kunnen worden van de *overtollige* kloosters (*couvents superflus).* Daartoe moesten in 1786 uitgebreide formulieren ingevuld worden, voornamelijk over hun bezittingen en inkomsten, en elk klooster moest een lijst inleveren van de aanwezige kloosterlingen volgens hun leeftijd. Maar toen was men al ver in 1786, toen de onrust in het land de kop begon op te steken, eerst naar aanleiding van het Algemene Seminarie, waardoor de bisschoppen geen eigen seminaries meer mochten hebben en de kloosters zelf geen les meer mochten geven aan de fraters-studenten. Daarna naar aanleiding van de Franse Revolutie, spoedig gevolgd door de Brabantse Revolutie, het optreden van de patriotten, de oorlog met Frankrijk en de proklamatie van de *Etats Belgiques Unis...*

Jozef II zelf was sedert 1787 te zeer gebonden door de oorlog met Turkije. Toch negeerde hij de onrust in de Oostenrijkse Nederlanden en, ongeduldig, schreef hij heftige brieven, verplaatste of verving het hogere bestuurspersoneel, en ten lange leste deed hij zelfs zijn beklag bij de paus!

Toen hij op 29 februari 1790 stierf, amper 49 jaar oud, liet hij aan zijn broer, Leopold II, de Oostenrijkse Nederlanden geheel ontredderd na. Weliswaar slaagde Leopold er in, het Oostenrijkse regime te herstellen, maar hij moest zich uiterst minzaam tonen en daarom o.a. de kloosterreorganizatie van zijn broer vervallen deklareren in 1791, zoals de piepjonge *Etats Belgiques Unis* het reeds op 7 januari 1790 gedaan hadden bij de aanvang van hun kortstondig bestaan.

Uit het voorgaande is reeds voldoende gebleken dat de Minderbroeders-Rekollekten van de Oostenrijkse Nederlanden, in hun hoedanigheid van aktieve, en dus *nuttige* kloosterlingen, niet veel schade geleden hebben van de Jozefistische kloosterreorganizatie. Het is voor hen, bijzonder voor de hogere oversten, vooral een zeer moeilijke en bange tijd geweest, want altijd hing dreigend boven het hoofd het zwaard van Damokles in de vorm van een voortijdige suppressie als strafmaatregel.

Als gehoorzame onderdanen van keizer Jozef II verzamelden zich dus de verschillende provinciale besturen en alle gardianen en vicarii op 16 en 17 juli 1782, om de éne Nationale Franciskaanse Kongregatie op te richten. Tot *visitator* werd gekozen pater Joannes Baptista Hubert, de provinciaal van de *Provincia Flandriae* in het Waalse gedeelte. De konsultoren waren pater Guilielmus van Bladel, de provinciaal van de *Germania Inferior* in de Oostenrijkse Nederlanden, die tevens *vice-visitator* werd; pater Ubald Hamers, de provinciaal van de provincie Sint Jozef in het graafschap Vlaanderen; pater Aloysius Minne, ex-provinciaal van dezelfde provincie Sint Jozef; en pater Franciscus Peri van de *Germania Inferior.* Sekretaris werd pater Angelus Art, lid van de *Provincia Flandriae.*[6]

Uit deze kring stammen de volgende aantekeningen op het Keizer-

lijk Edikt van 28 november 1781, welke de *Chronologica Epitome*[7] skeptisch vermeldt.
Het 2de artikel van dit edikt, waardoor de absolute onafhankelijkheid van alle buitenlandse jurisdiktiemacht werd ingescherpt, werd zo verstaan dat elke buitenlandse inmening in het Oostenrijkse binnenland *(jurisdictio activa)* verboden was, maar niet de uitoefening van de binnenlandse jurisdiktiemacht over buitenlandse nederzettingen *(jurisdictio passiva)*. Waarschijnlijk wilde men aldus uitdrukken, dat de provinciaals van de Oostenrijkse Nederlanden hun rechtsmacht behielden over de kloosters van het Luikse of Maaskantse gedeelte en vooral over de Hollandse Missiestaties.[8]

Artikel 5 hief de afzonderlijke kloosterprovincies van eenzelfde orde op. Voortaan zouden de *visitator* en zijn *consultores* alle provincies besturen door de éne Nationale Kongregatie. De klaarblijkelijke bedoeling van het edikt was, alle bijzondere provinciale kapittels te verbieden. Maar dit was meer dan het Franciskaanse rechtsgevoel kon verdragen. Men meende daarom de Nationale Kongregatie te mogen beschouwen als een overkoepeling naar de wijze van de *Natio Germano-Belgica,* die de onderhorige ordeprovincies met hun eigen provinciale besturen intakt liet. Uit voorzichtigheid kwam men echter overeen niet meer te spreken van *provincies,* maar van *distrikten;* niet meer van *definitoren,* maar van *diskreten,* terwijl de provinciaals konsultoren werden.[9]
De toepassing van deze interpretatie werd gemaakt, toen de *Provincia Flandriae* op 25 augustus 1782 kapittel wilde houden. De meeste gardiaans waren reeds onderweg naar Brussel, waar de visitator, pater Hubert, zetelde. Maar op de vooravond van het kapittel ontving pater Hubert een brief van het landsbestuur, waarin hij er aan herinnerd werd, dat niet alleen de bijzondere provinciale kapittels verboden waren, maar ook de Nationale Kongregaties in het bijzijn van de plaatselijke oversten. Inderhaast stuurde pater Hubert nu paters en fraters uit, de gardiaans tegemoet, met het volgende briefje: *Urgente redenen dwingen mij het kapittel uit te stellen. Daarom verzoek ik u, die ik bij dezen bevestig in het ambt van gardiaan, terug te keren naar uw klooster, zodra u dit briefje gelezen hebt.* Maar de Walen in de Oostenrijkse

Nederlanden wilden toch kapittel. Dit werd dan 1 december 1782 gehouden, maar alleen door de visitator en zijn konsultoren! [10]
Over de verdere geschiedenis van de 3 provincies in de éne Nationale Franciskaanse Kongregatie worden we enigszins ingelicht door de lange brief [11] die pater Aloysius Minne, de provinciaal van de provincie Sint Jozef in het graafschap Vlaanderen, op 21 oktober 1787 schreef aan pater Paschalis a Varisio, de generaal van de Minderbroedersorde. Daarin klaagt pater Minne over het moeilijke kontakt met het generale bestuur in Rome. Wel mogen ze, volgens dekreet van 19 augustus 1782, aan Rome de uitslag van de verkiezingen berichten, echter zonder bevestiging te vragen.
Uit deze brief van pater Minne blijkt verder, dat pater Hubert, de nieuwe visitator, aan het landsbestuur goedkeuring gevraagd had van de opvatting volgens welke de Nationale Kongregatie slechts een overkoepeling was die de afzonderlijke provincies intakt liet. Heel zonderling werd die opvatting vrijwel geheel goedgekeurd.[12]
Verder vertelt pater Minne dat de gardiaans in 1786 reeds waren samengekomen, om voor de tweede keer een visitator en nieuwe konsultoren te kiezen, maar dat de vergadering op het laatste ogenblik afgelast werd en voor onbepaalde tijd uitgesteld. Alle algemene en plaatselijke oversten werden zonder meer herbenoemd. Volgens pater Minne was dit het werk van ontevreden medebroeders.
Na een klacht over het verval van de discipline, zegt pater Minne dat ze ingevolge het dekreet van 17 maart 1782 geen novicen meer mochten aannemen. Deze hatelijke maatregel was echter niet algemeen, ze gold tenminste zeker niet voor de *Germania Inferior* in de Oostenrijkse Nederlanden.
Over het algemene seminarie, opgericht in 1786, vertelt pater Minne dat de fraters in lekekleren de lessen aldaar moesten volgen. Dit duurde echter slechts enkele maanden, omdat het algemene seminarie spoedig gesloten werd vanwege de onlusten onder de studenten.
Ten slotte verzoekt pater Minne dringend om de *Natio Germano-Belgica* te splitsen, zodat er een aparte *Natio* zou zijn alleen voor

de Oostenrijkse Nederlanden, waarmee men vrij voeling kon houden.
Het belangrijkste uit deze brief van pater Aloysius Minne - tenminste voorzover ze de 3 Franciskaanse provincies samen betreft - is natuurlijk de spitsvondige opvatting van de Nationale Kongregatie als zijnde een overkoepeling boven de afzonderlijke provincies, welke opvatting het landsbestuur argeloos goedkeurde in het dekreet van 14 oktober 1782. Deze betrekkelijk gunstige toestand hebben de Minderbroeders-Rekollekten van de Oostenrijkse Nederlanden staande kunnen houden tot 1789. Wij menen dan ook dat de groots opgezette kloosterreorganizatie van Jozef II zo goed als geen betekenis had voor de gewone paters en broeders, omdat alles bij het oude bleef, alleen sommige termen werden veranderd.
Pas op 16 februari 1789 verscheen er een alarmerend dekreet met de volgende protserige aanhef:
„*Daar Zijne Majesteit er van op de hoogte gesteld is* (let wel: 7 volle jaren te laat!) *dat, door een onjuiste interpretatie van Haar dekreet van 14 oktober 1782, het merendeel van de bepalingen van het Edikt van 28 novembre 1781 hun kracht voor de Orde der Rekollekten verloren hebben; en daar Zij krachtdadige voorzieningen wil treffen tot een nauwkeurige (!) uitvoering van dit Edikt en voortaan elke handelwijze voorkomen wil die daaraan zijn kracht ontnemen zou; heeft Zij goedgekeurd, de volgende punten en artikelen te regelen en vast te stellen, zoals Zij die nu regelt en vaststelt . . .*"
Volgen 21 artikelen, waarvan het voornaamste is dat op 4 mei 1789 te Brussel een Nationale Franciskaanse Kongregatie gehouden moest worden, om een nieuwe visitator en nieuwe konsultoren te kiezen, en dat de gardiaans voortaan door de kommuniteit gekozen moesten worden voor de tijdsduur van 4 jaren. Komiek doet artikel XI aan, waardoor de titels *provinciaal, ex-provinciaal, pater provinciae, custos, definitor* of *diskreet van het distrikt, lector* en *praedicator jubilatus* of *emeritus, enz.* (aan welke titulatuur de Minderbroeders-Rekollekten zo grote waarde hechtten en waarover het personeel van het landsbestuur wel dikwijls gestruikeld moet zijn) afgeschaft werden.

Leuk is ook, dat de Minderbroeders-Rekollekten direkt vier vragen ter opheldering voorlegden, waardoor impliciet aangetoond werd, hoe gammel het dekreet van 16 februari 1789 in elkaar zat. In een nieuw dekreet van 28 maart 1789 werd de gevraagde opheldering werkelijk gegeven.

De keuze van een nieuwe visitator en van nieuwe konsultoren had plaats op 4 mei 1789. Gekozen werden o.a. pater Leonardus Weckauff (van de *Germania Inferior*) tot visitator, en pater Damianus Cogen (van de provincie Sint Jozef) tot konsultor en vice-visitator. Ook de gardiaanskeuze door de kommuniteit vond in dezelfde tijd plaats. Maar direkt na de proklamatie van de *Etats Belgiques Unis* op 7 januari 1790 werden deze pseudo-keuzen geannuleerd en werden er weer normale kapittel-keuzen gehouden volgens de eigen statuten en het kerkelijke recht. Deze kanonieke keuzen bleven even in het onzekere, toen Leopold II het Oostenrijkse regime hersteld had, maar enige maanden later verklaarde hij ook, dat de kloosterorganizatie van Jozef II vervallen was.

Nog een kort woord over de verdere geschiedenis van de 3 afzonderlijke provincies. In de provincie Sint Jozef in het graafschap Vlaanderen ontstonden ernstige moeilijkheden, omdat sommige Vlaamse medebroeders ontevreden waren over het annulleren van de keuzen, gedaan door de Nationale Franciskaanse Kongregatie in 1789, door het kapittel van 1790. De voornaamste leiders van deze ontevredenen waren pater Damianus Cogen en pater Romanus Roman, die zich openlijk verzetten tegenover de provinciaal, pater Hubertus Thienpondt, gekozen op het kapittel van 1790. Door toedoen van pater Cogen en pater Roman verscheen er zelfs een tendencieus schotschrift, getiteld *T'Zaemenkomste van den Aldereerweirdigsten Pater Paschalis a Varisio*, enz., waarin o.a. aardig de draak gestoken werd met de vernuftige overkoepeling, die voorgesteld wordt als een poging van de toenmalige oversten om aan het bewind te blijven. Deze netelige toestand duurde ongeveer 3 jaren, toen pater Roman met dispensatie uit de orde trad. Ten gevolge hiervan vond pater Damianus Cogen de moed zich te onderwerpen aan zijn wettige oversten.[13] De provincie zelf ging spoedig ten onder na de suppressie door de Franse bezetters in 1796.

De *Provincia Flandriae* was door het Keizerlijke Edikt van 28 november 1782 in twee ongelijke helften verdeeld. Met toestemming van de generaal, pater Paschalis a Varisio, bleef het gedeelte dat tot de Oostenrijkse Nederlanden behoorde, de oude *Provincia Flandriae,* nu genaamd het distrikt van Namen of van de Sambre, dat 18 kloosters telde. Het afgescheiden gedeelte, dat slechts 9 kloosters telde, werd in 1782 een eigen provincie, genaamd het distrikt van Luik of van de Maas. Deze scheiding beantwoordde overigens aan de tegenstelling die reeds in 1779 bestond tussen de aangeduide helften. Toen de Jozefistische kloosterreorganizatie in 1791 opgeheven werd, zijn er dan ook weinig pogingen in het werk gesteld, om beide provincies weer tot één provincie te verenigen. Ook deze provincies gingen echter ten gronde na de suppressie van de Franse bezetters in 1796.[14].

Ook de provincie *Germania Inferior* werd door het Keizerlijke Edikt van 1781 gehalveerd in een gedeelte dat binnen de Oostenrijkse Nederlanden lag, en in een gedeelte dat daarbuiten lag. Bijna alle kloosters van het gedeelte binnen de Oostenrijkse Nederland lagen in (het Belgische) Brabant. Daarom noemde men dit gedeelte *pars Brabantina,* en de paters die er toe behoorden, de *patres Brabantini.* De kloosters die tot het gedeelte buiten de Oostenrijkse Nederlanden behoorden, lagen bijna alle in het prinsdom Luik. Daarom werd dit gedeelte in het begin wel eens aangeduid als de *Luikse* kloosters, doch spoedig sprak men uitsluitend van het *pars Mosana,* en van de *patres Mosani.*

Ook tussen deze 2 gedeelten ontstond heftige onenigheid. De twistappel vormden de staties (parochies) van de Hollandse Zending *(Missio Hollandiae),* eigen aan de oude *Germania Inferior.* En de reden die beide gedeelten aanvoerden, was dat elk gedeelte meende de enig wettige voortzetting van de *Germania Inferior* te zijn.

Deze twist, die het onderwerp van deze studie zal zijn, is nooit bijgelegd, ondanks de krachtige pogingen die na 1791 aangewend werden, om te komen tot een hereniging van het *pars Brabantina* en het *pars Mosana.* De pogingen mislukten, ten eerste omdat beide partijen in de periode 1782-1784 te scherp en te eigendunkelijk tegen elkaar optraden, waardoor een blijvend, onderling wan-

trouwen ontstond; en ten tweede omdat in de periode 1791-1814 er voortdurend politieke troebelen waren, die het onderling kontakt bijna geheel en al onmogelijk maakten.

Uit deze voorlopige opmerkingen kan men reeds afleiden, dat er aan het zogenaamde herstel van de provincie *Germania Inferior* in 1853 vele haken en ogen vastzitten. Het is bij voorbeeld onbegrijpelijk, hoe men kan menen dat de tegenwoordige Nederlandse *Germania Inferior* de rechtstreekse voorzetting is van de oude *Germania Inferior* van vóór 1782, *alleen steunend op de provinciegeschiedenis van na 1796.* Wie de provinciegeschiedenis van de jaren tussen 1782 en 1796 *stilzwijgend voorbijgaat,*[15] verwaarloost een belangrijke episode in de kontinuatie van de oude *Germania Inferior.*

Jammer genoeg moeten wij hier verklaren, dat wij door deze studie geenszins de bedoeling hebben, de kwestie over de rechtlijnige voortzetting van de oude Germania Inferior op te lossen. Er ontbreken nog zoveel belangrijke details, dat wij door de nog te volgen artikelen niets anders kunnen willen, dan een ruwe schets te geven van een brok provinciegeschiedenis, die nagenoeg geheel in het vergeetboek geraakt is.

Zeker is dat wie over het herstel van de *Germania Inferior* wil schrijven, ook de periode tussen 1782 en 1796 moet kennen. Mogelijk zal mettertijd blijken, dat hetgeen wij hier voorzichtigheidshalve slechts de voorgeschiedenis van de Nederlandse *Germania Inferior* (hersteld in 1853) durven noemen, eerder het begin er van geweest is.

APB = Archivum Provinciale Belgicum (in het Minderbroedersklooster te Sint-Truiden in België).
PAMW = Provinciaal Archief der Minderbroeders te Weert.

1 G. de Schepper, Marie Thérèse et Joseph II. Leur politique à l'égard des maisons religieuses dans les Pays-Bas, in Revue d'Histoire Ecclésiastique 35. 1939. p. 510.

2 G. de Schepper, La réorganisation des paroisses et la suppression des couvents dans les Pays-Bas autrichiens sous le règne de Joseph II, 1942, p. 104: Dans la seconde moitié du XVIIe siècle, le prestige des religieux, surtout des ordres anciens, était ruiné.

2a In de *Germania Inferior* werd dit voorchrift zó toegepast, dat de professie wel pas na het voleindigen van het 25-ste levensjaar werd afgelegd, maar dat ze dan officiëel werd berekend vanaf de eerste dag na het noviciaatsjaar. Zie *Catalogus Provinciae* 1746, (p. 76), PAMW.

3 Jozef II, geboren 13 maart 1741, was sedert 1764 mederegent, en sedert 1780 alleenheerser. Hij stierf op 20 februari 1790.

[4] De *Provincia Flandriae* werd in 1523 opgericht. Tot 1629 strekte zij zich uit over de beide Vlaanderen, Henegauwen en Luxemburg. In 1629 scheidde zich het Vlaamse gedeelte af en vormde de prov. Sint Jozef in het graafschap Vlaanderen. Sedert toen werd de moeder-provincie veelal genoemd *Provincia Flandriae in Wallonia.* Zie hierover Herwig Ooms OFM en Archangelus Houbaert OFM, Lijst van de provinciale oversten der Minderbroedrs in België, in *Franciscana* 10. 1955. blz. 52-53 en blz. 63-64.

[5] De prov. *Germania Inferior* werd zelfstandige provincie (afgescheiden van de Keulse prov.) in 1529. Zij had haar kloosters in Belgisch Brabant en in de noordelijke Nederlanden. Zie Ooms/Houbaert, Lijst van de provinciale oversten, enz. in *Franciscana* 10. 1955. blz. 35-36.

[6] Zie het verslag van Petrus van Haute OFM over de Nationale Franciskaanse Kongregatie van 1782, in *Monumenta Provinciae* VI, n. 409 (PAMW).

[7] Chronologica Epitome, seu Breve Chronicon de rebus natabilibus Prov. Germ. Infer. a divisionis tempore (1782). - Later werden hieraan verschillende stukken toegevoegd, die wij gemakshalve ook citeren onder de naam Chronologica Epitome. Dit hs behoort aan APB, waar het deze signaturen draagt: Sectio II. Archivum Provinciale B. Speciale. Suppressio saeculo XVIII°.

[8] Chronologica Epitome, blz. 7, in APB.

[9] Chronologica Epitome, blz. 8, in AFB.

[10] Chronologica Epitome, blz. 8: Urgentes causae me impellunt ad differendum capitulum; proin Paternitas Tua, quam in officio guardianatus confirmo, hisce visis revertatur ad suum conventum. F.J.B. Hubert V.B. (in APB.)

[11] Aloysius Minne OFM, (Brief van 1787). - Deze brief is te vinden in Pauwels, Varia 13 in APB. - Pierre Pauwels OFM, gestorven 26 mei 1904 als lid van de Belgische prov. Sint Jozef, heeft verschillende hss nagelaten, waarin vele dokumenten te vinden zijn van belang voor de Franciskaanse geschiedenis, doch meestal zonder vermelding van de vindplaats. In Pauwels, Varia 13 vindt men nog een andere, losse kopie - in andere hand - van dezelfde brief, waarop als vindplaats aangegeven wordt: Ex Registro Romano, pag. 291. Waarschijnlijk wordt hier bedoeld het register van de Natio Germano-Belgica te Rome.

[12] In Pauwels, Varia 13, blz. 7-8 vindt men bijna de gehele Franse tekst van het interessante dekreet van 14 okt. 1782.

[13] Pholianus Naessen OFM, Franciscaansch Vlaanderen. Levensschetsen van al de paters.... (van) de provincie Sint Jozef in het graafschap Vlaanderen, 1629-1797, Mechelen 1895, blz. 104-105 en blz. 378. - Pauwels, Varia 13, blz. 96-103 (in APB).

[14] Zie Herwig Ooms OFM en Archangelus Houbaert OFM, Lijst van de provinvinciale oversten der Minderbroeders in België, in *Franciscana* 10.1955, blz. 53; en Aloysius Minne, Protocol, blz. 58. - Van 1793 tot 1797 was pater Minne Kommissaris van de Natio Germano-Belgica. Van zijn briefwisseling uit die jaren maakte hij een protocol op, waarvan men een kopie vindt in Pauwels, Notes, blz. 51-100, (in APB). Aan dit hs gaf Pauwels zelf deze titel: Notes recueillis pour l'histoire de la Province de la Germanie Inférieure de 1700 à la suppression 1796.

[15] In het provincietijdschrift *Neerlandia Seraphica* 1953 en 1954 schreef de provincie-archivaris, pater Daniël van Wely OFM, een reeks artikelen onder deze titel: Het „Bestuur" van de Provincia Germaniae Inferioris tussen de jaren 1796-1853. Deze artikelen verschenen later als overdruk (niet in de handel) met eigen paginering (99 blz.). Daarin lezen we op blz. 4 (Neerlandia Seraphica 23.1953. blz. 144):
„Het conflict, dat er geweest is na de dood van Gabriël Beaufort (31 dec. 1785) ....gaan we stilzwijgend voorbij".
Dit konflikt ontstond niet in 1786, maar in 1782. Het werd in 1784 van hogere hand stilgelegd, maar het herleefde even in 1786 en vooral in de jaren 1791 tot 1797.
Uit de eerste bladzijden van zijn geschrift blijkt dat pater Daniël van Wely het als een feit beschouwt, dat de tegenwoordige Nederlandse Germania Inferior de voortzetting is van de oude Germania Inferior van vóór 1782. Gelijke opvatting huldigt pater Mathias Goossens OFM in zijn artikel Het herstel der Nederlandse Minderbroeders-provincie (Neerlandia Seraphica 23. 1953. blz. 275-281). Het is overigens de gangbare opvatting, die in de volgende artikelen niet ontkend zal worden, doch enkel als niet duidelijk gekwalificerd zal worden.

OBITUARIUM VAN HET MINDERBROEDERSKLOOSTER TE BRUSSEL (1534-1774)

BIOGRAFISCHE AANTEKENINGEN

DOOR PATER CUNIBERTUS SLOOTS O.F.M. †

DEEL II

Gaiellodt. Aegidius -, overleed 1682. Hij verbleef te Brussel als gast uit Ierland 254
Gaillardt. Bernardinus -, overleed als diaken 1679 242
Gaudicia, zie Bois.
Geel. Joannes van -, overleed 1640 96
Geeroms (Geerooms, Geerums). Paulus -, geboren 1676 of 1677 te Ledeberg, geprofest 26 of 28 oktober te Mechelen, overleed 1753. Hij was gastenbroeder en werd in 1746 toegelaten tot de viering van zijn gouden jubileum 495
Gelders, Henricus -, geboren 1689 of 1690 te Maaseijk, geprofest 13 augustus 1709 te Lichtenberg, priester gewijd 1712 of 1713, overleed 1748. Hij was lector in de theologie, gardiaan te Slavanten (1729), Leuven (1736) en te Brussel (1743), definitor, kroniekschrijver van de provincie, biechtvader van Zusters o.a. van de Urbanisten en Annuntiaten te Brussel 478
Literatuur: Heel, Slavanten 86, Heel, Theses, Supplement 17, 25. Registrum 84, 85, 141, 207.
Gelthof. Aegidius -, geboren 1609 te Lokeren, geprofest 20 april 1639, overleed 1677. Hij was kleermaker 237
Gendt, zie Gent.
Geno. Henricus -, overleed 1645. Hij was predikant en biechtvader 102
Gent (Gendt.) Franciscus -, geboren 1614 te Amsterdam, geprofest 1635, priester gewijd 1637. Hij was lector in de filosofie te Mechelen (1641) en in de theologie en werd lector jubilaris verklaard. Hij was ook instructor van de fraters, biechtvader van kloosterlingen, vicarius, gardiaan te Maastricht (1648), apostolisch rechter, definitor, gardiaan te Brussel (1655), custos, definitor generalis, visitator van de Saksische en Engelse provinciën, vica-

rius provincialis (tot 1663). Hij werd op het kapittel van Leuven, 10 oktober 1666 tot provinciaal gekozen, gest. 1669 204

Literatuur: Acta O.F.M. 1924 271. Antiquitates 129. BGPMN III 15, VIII 255, 257, 258. CFN I 358, 368. Coudenhove 78, 92, 93, 105, 212, 222, 268, 2 x, 304, 429, 440. Gvr 1859 (82) 198. Franciscana VII 55, 56. X 42. Haute 26b. Heel, Slav 27. 38, 83. LRW I en II. Limburg's Jaarboek I 154, NCA. NCL. NCM. NS 1933, 1934 passim. Puymbroeck, Sint Truiden 180. Sanderus 98, 116, 152. Schoutens, Antwerpen 398. Schoutens. Martyrologium 47.

Geurtiens. Joannes -, geboren 1696 te Venray, geprofest 18 of 28 februari 1720 te Tienen, overleed 1750. Hij was kleermaker, koster en organist 483

Geijsels, zie Gijsels.

Geijten. Joannes van -, geprofest 1674 te Boetendaal, overleed 1707. Hij was lector in de philosophie en organist 331

Ghilissen, zie Gilissens.

Ghijsens (Gijsens). Gulielmus -, geboren 1705 te Montenaken, geprofest 6 februari 1729 te Leuven, priester gewijd 1729, overleed 1745. Hij was predikant en biechtvader 465

Gielis, zie Gilis.

Gilbert Goude, zie Goude.

Gilis (Gielis, Gillis). Guilielmus -, overleed 1627. Hij was in 1615 en 1620 ingeschreven in de broederschap van onze lieve Vrouw te Maastricht 68

Literatuur: Maasgouw 37 (1915) 4.

Gilissen, zie Gilissens.

Gilissens (Ghilissen, Gilissen). Joannes -, werd geboren 1719 te Maastricht, geprofest 19 juni 1739 te Erkelenz, priester gewijd 1743. Hij was vicarius te Maeseijck (1753-1756) en te Brussel (1756-1758). Hij overleed 25 december 1758 506

Gillis, zie Gilis.

Gilson. Alexander -, overleed 1744. Hij was officieel predikant jubilaris in de Orde 464

Literatuur: NW.

Gindertael, zie Ginderthael.

Ginderthael (Gindertael, Ginderthalen, Ginderthaelen). Franciscus van -, geboren 1606 te Brussel, geprofest 13 mei of 14 juli 1626, priester gewijd 1629, overleed 1693. Hij was meerdere malen gardiaan, van 1639-1678 missionaris in Leeuwarden en jubilaris 290

Literatuur: AU. Coudenhove 95. Descriptio I 132, 138. NM II. NS 1933, 53, 135, 365, 367, 465. Pertinentia 12. Sanderus 118. Schoutens, Martyrologium 55.

en gardiaan te Turnhout. In 1757 had hij theses verdedigd te Leuven 555
Literatuur: Franciscana VII 122. Heel, Theses 98. NA. Registrum 400, 401, 491.
Gijsens, zie Ghijsens.

Ham, zie Hamme.
Hamme (Ham). Hieronymus van -, geboren 1672 te Brussel, geprofest 9 november of 2 december 1693 te Boetendaal, priester gewijd 1697, overleed 1737. Hij was predikant en biechtvader 438
Hamme (Ham). Joannes van -, geboren 1656 te Brussel, geprofest 20 november 1675, priester gewijd 1677, overleed 1694. Hij verdedigde in 1682 theses te Brussel en was predikant en biechtvader 296
Literatuur: Heel, Theses 60.
Hamme (Ham). Theodorus van -, geboren 1622 te Bergen, geprofest 18 oktober 1649, overleed 1693. Hij was tuinman .. 289
Hannaert. Franciscus -, geboren 1620 te Enghien, geprofest 19 maart 1650, overleed 1681. Hij was steenkapper 252
Haroldus. Thomas -, overleed 1684. Hij was predikant en biechtvader, lector jubilatus en kwam van Ierland 267
Hauten. Christianus van -, overleed 1659. Hij was tuinman 156
Hauten. Emmanuel van -, overleed 1659. Hij was predikant en biechtvader 157
Hauten, zie Houten.
Havet. Philippus -, geboren 1690 te Brussel, geprofest 21 augustus 1709 te Boetendaal, priester gewijd 1713, overleed 1768. Hij was missionaris te Gouda, gardiaan te Wavre en te Lichtenberg, pater van de Annuntiaten te Aalst, lector van de moraal te Brussel, vicarius en jubilaris in de Orde 538
Literatuur: Coudenhove 442. Descriptio I 91. Heel, Slavanten 86.
Haze. Joannes de -, geboren 1622 te Mechelen, geprofest 22 mei 1644, priester gewijd 1647, overleed 1688. Hij was meerdere malen gardiaan en vicarius in Ledeberg 281
Literatuur: Coudenhove 227. NF 1921, 264.
Hebrant. Nicolaus -, geboren 1709 te Leuven, geprofest 1 februari of 5 maart 1732 te Leuven, overleed 1763. Hij was kleermaker 529
Heeren (Heren). Franciscus van -, geboren 1689 te Brussel, ge-

Lichtenberg), overleed 1726 als jubilaris in de Orde 392
Literatuur: Taxandria 49, 50.

Hinnesdaal, zie Hinnesdael.

Hinnesdael (Hinnesdaal). Carolus -, geboren te Sint Truiden, overleed 1661. Hij was meerdere malen vicarius, predikant, biechtvader en tijdelijk pastoor te Zoutleeuw 160
Literatuur: Puymbrouck, Sint Truiden 102, 103.

Hinnesdael (Hinsdael). Didacus van -, geboren 1613 te Sint Truiden, geprofest 11 november 1637, priester gewijd 1640, overleed 1679. Hij was predikant en biechtvader 244

Hinsdael, zie Hinnesdael.

Hinsen. Henricus (Hermanus) -, geboren te Venlo, overleed 1672 219
Literatuur: CFN I 371.

Hoebroeck. Joannes (Bartholomaeus) -, geboren 1704 te Tienen, geprofest 13 augustus 1724 te Leuven, priester gewijd 1728, overleed 1769. Hij verdedigde in 1728 en 1729 theses te Leuven. Hij was lector in de theologie te Roermond, gardiaan te Weert, Turnhout, Herenthals, Maastricht, Leuven, Brussel, pater van de Annuntiaten te Maastricht, van de Clarissen te Mechelen, van de Urbanisten te Brussel, lector in de moraal te Weert en custos 544
Literatuur: Coudenhove 295. Heel, Theses 71-73, 92, 102-105, Supplement 17, 24. Registrum 422.

Hofstadt (Hofstat). Franciscus van der -, geboren 1695 of 1698 te Brussel, geprofest 9 augustus of 9 september te Leuven, overleed 1752 491

Hofstadt. Jacobus van der -, geboren 1662 of 1663 te Brussel, geprofest 20 oktober 1682 te Leuven, priester gewijd 1686 of 1687, overleed 1730. Hij was meerdere malen vicarius en pater van Zusters 410

Hofstat, zie Hofstadt.

Hollander, Petrus de -, geboren 1648 te Antwerpen, geprofest 28 december 1672, overleed 1722. Hij was schrijnwerker 379
Literatuur: Coudenhove 300.

Hoppenbrauwer, zie Hoppenbrouwer.

Hoppenbrouwer (Hoppenbrauwer). Ludovicus (Henricus) -, geboren 1719 te Antwerpen, geprofest 27 september 1746 te Leuven, priester gewijd 1747, overleed 1763 531

Janssen, zie Janssens.

Janssens. Andreas -, geboren 1689 te Campenhout, geprofest 21 april 1712 te Leuven, priester gewijd 1712, overleed 1725. Hij was predikant en biechtvader 389

Janssens (Jansens, Janssen). Gulielmus -, geboren 1729 te Antwerpen, geprofest 16 januari 1749 te Leuven, priester gewijd 1753, overleed 1763. Hij was predikant en biechtvader. Hij verdedigde in 1752 theses te Antwerpen 530

Literatuur: Heel, Theses 138.

Janssens. Henricus -, overleed 1655 bij het verplegen van pestlijders. Hij was predikant en biechtvader 132

Literatuur: Coudenhove 43, 44, 218. Sanderus 94.

Janssens. Jacobus -, overleed 1646. Hij was predikant en biechtvader 103

Jaquier du, zie Dujaquier.

Jacquir du, zie Dujaquier.

Joannes Audenarius, zie Audenarius.

Joannes van Brussel, zie Brussel.

Joannes van Diest, zie Diest.

Jonghe de, zie Junius.

Jordens. Simon -, geboren bij Herentals (Castellensis), overleed 1661. Hij was als „juvenis" ingeschreven in de broederschap van onze lieve Vrouw te Maastricht. Hij was lector in de filosofie en theologie en onder zijn leiding werden in 1640 en 1641 theses verdedigd te Antwerpen. Hij werd lector jubilatus verklaard. Hij was verder werkzaam als missionaris in Maas en Waal, werd instructor van de fraters, custos custodum, vicarius provincialis en was provinciaal 1643-1646, 1652-1655. Onder zijn bestuur kwam o.a. het bekende klooster met college te Megen tot stand .. 162

Literatuur: Antiquitates 129. BH. BB 11, 34. BGPMN I 266, II 52, V 12. CFN I 358, 368. Coudenhove 67, 91 2 x, 95, 99, 162, 189, 192, 212, 269. Gvr 1861 (87) 225. Maasgouw 37, 4. Franciscana VI 49, X 41. Gaudentius 81. Heel, Slav. 84. Heel Theses 114, Supplement 18. LRW NA. NCL. Sanderus 87, 88, 152, 158. SA 1895 209, Schoutens, Martyrologium 213. Verbeek-Heijer, Megen 28, 33, 128, 130.

Juden. Petrus van den -, overleed in 1630 als subdiaken .. 74

Junius (de Jonghe). Balduinus (Boudewijn) -, geboren te Dordrecht (of te 's-Gravenhage) en trad in 1601 te Leuven in de Orde van de Minderbroeders, overleed 1631. Hij was gardiaan te 's-Hertogenbosch en te Leuven, definitor, vicarius te Brussel,

Kroeckaert, zie Crockaert.

Kubben (Kuben, Kuebben). Johannes -, geboren 1690 te Polsbroek bij Utrecht, geprofest 13 juli 1716 te Erkelenz, priester gewijd 1717, overleed 1732. Hij was predikant en biechtvader 419

Kuben, zie Kubben.

Kuebben, zie Kubben.

La Valle, zie Valle.

La Vallée, zie Valle.

Lamberti. Joannes -, overleed 1623. Deze pater was koster 60

Lambrecht. Matthias -, overleed 1677. Hij was predikant en biechtvader 233

Lamonant. Bonaventura -, overleed 1680. Hij was afkomstig uit Ierland 247

Lapide (Steen). Gerardus de (van der) -, overleed als familiaris in 1546 27

Laroche (Roche). Jacobus (la) -, overleed 1723. Hij was meerdere malen gardiaan en vicarius en verbleef te Brussel als gast van het klooster te Halle 382

Laurentii. Joannes -, overleed 1658. Hij was bijna honderd jaar oud 154

Laureys, zie Lauwreijs.

Laureysens, zie Lauwerijssens.

Lauryssens, zie Lauwerijssens.

Lauwerijssens (Laureysens, Lauryssens). Gulielmus (Wilhelmus) -, geboren 1685 te Brussel, geprofest 20 oktober 1707 te Leuven, overleed 1738. Hij was kleermaker 444

Lauwreijs (Laureys). Joannes -, geboren 1618 te Brussel, geprofest 20 december 1648, overleed 1684. Hij was smid 264

Le Chambre, zie Chambre.

Le Clercq, zie Clercq.

Le Coens, zie Coens.

Leemans. Ambrosius -, geboren 1709 te Geel, geprofest 14 augustus 1729 te Leuven, priester gewijd 1733, overleed 1771. Hij was biechtvader en predikant en preekte in 1753 de vasten te Dendermonde 549

Literatuur: Registrum 259.

Leeuw. Aegidius de -, geboren 1698 te Beveren, geprofest 23 augustus 1717 te Leuven, priester gewijd in 1719 of 1721, overleed 1757. Hij verdedigde in 1721 theses te Mechelen, was lector van de theologie te Roermond, gardiaan te Tienen, Leuven en Brussel, agens te Rome, pater van de Annuntiaten te Leuven en te Aalst, pater van de Clarissen te Brussel, definitor, prefect van het pannificium te Brussel. Te Rome werd in het generaal archief bewaard: Regestum litterarum receptarum ab A.R.P. Aegidio de Leeuw, prov. Germaniae Inferioris nationis germano-belgicae agente. Ab anno 1736-1742 502

Literatuur: AFH XVII 46. BGPMN IV 293. Coudenhove 55, 132, 304, 309 2 x. Heel, Theses 44, 66, 93-95, 170, 174, Supplement 11, 27. Registrum 56, 57, 225, 240, 265, 302.

Lelieboom (Lelienboom). Guilielmus (Wilhelmus)-, geboren 1704 te Vilvoorde, geprofest 31 januari 1725 te Boetendaal, priester gewijd 1728, overleed 1755. Hij was lector van de filosofie te Venlo, lector van de moraal te Venlo, lector van de heilige Schrift te Brussel (onder zijn leiding werden in 1743 theses verdedigd), regelverklaarder te Brussel, archivaris van de provincie 497

Literatuur:Heel, Theses 65. Registrum 15, 106, 137.

Lelienboom, zie Lelieboom.

Lemier, zie Remier.

Lemmens. Mattheus -, overleed 1653 129

Lemmens, zie Lemmes.

Lemmes (Lemmens). Joannes -, geboren 1663 te Brussel, geprofest 2 februari 1663 te Leuven, priester gewijd 1688, overleed 1727. Hij verdedigde in 1689 theses te Antwerpen en hij was meerdere malen vicarius 397

Literatuur: Heel, Theses 122.

Lenders. Leonardus (Joannes). -, geboren 1704 te Aubel, geprofest 5 februari 1726 te Lichtenberg, priester gewijd 1727, overleed 1766. Hij was lector van de moraal te Turnhout en te Venlo, van de filosofie te Venlo, van de theologie te Antwerpen en te Leuven, regelverklaarder te Antwerpen en te Leuven, definitor, pater van de Urbanisten te Brussel, commissaris van de provincie van Saksen en van Thuringen 535

Literatuur: BGPMN I 619. Coudenhove 132, 224b. Franciscana VIII (1953) 86. Heel, Theses 66-71, 94-98, 101, 140, 174, Supplement 27. Registrum 44, 83, 104, 137, 223, 346, 349, 403.

Leroy, zie Regis.

Liempt (Limpt). Elias van -, geboren 1688 te 's Hertogenbosch, geprofest 7 oktober 1710 te Leuven, priester gewijd 1711, 1712 of 1713, overleed 1750. Hij verdedigde in 1715 theses te Antwerpen 484
Literatuur: Heel Theses 128.

Limpt, zie Liempt.

Linther, zie Lintris.

Lintris (Linther). Joannes -, overleed 1543. Hij was predikant, biechtvader, gardiaan te Leuven en Mechelen en definitor 25
Literatuur: Coudenhove 130, 256. Sanderus 153, 188.

Lion. Gaspar -, geboren 1702 te Aubel, geprofest 20 februari 1724 te Lichtenberg, priester gewijd 1724 of 1726, overleed 1738. Hij was predikant en biechtvader 442

Liser. Ernestus -, geboren 1656 te Leuven, geprofest 24 januari 1677, priester gewijd 1683, overleed 1689. Hij was novicenmeester, vicarius en actueel gardiaan te Diest 282
Literatuur: Coudenhove 160. Franciscana VII 104.

Loddewyckx (Lodewijcx, Lodewijx). Rumoldus -, geboren 1700 of 1702 te Mechelen, geprofest 3 juni 1722 te Leuven, priester gewijd 1726, overleed 1737. Hij was predikant en biechtvader 435

Lodewijcx, zie Loddewijckx.

Lodewijx, zie Loddewyckx.

Loeijx (Loyx). Gerardus -, overleed 1655 aan de pest 134
Literatuur: Coudenhove 44, 248. Sanderus 94. Schoutens, Martyrologium 136.

Lokermans. Dominicus -, geboren 1736 te Turnhout, geprofest 2 oktober 1756 te Boetendaal, overleed 1759. Hij was student in de theologie 512

Loo, zie Coninckx.

Loon, Joannes van -, overleed 1651. Hij was predikant en biechtvader, verzorgde vol vurige liefde de pestlijders en overleed zelf aan die ziekte 122
Literatuur: Coudenhove 43, 217. Sanderus 94. Schoutens, Martyrologium 39.

Loon. Matthaeus (Matthias) van -, overleed 1640. Hij was predikant, biechtvader en hagiograaf 94
Literatuur: BNB XXVI 456.

Loos. Joannes Petrus de -, overleed 1657. Hij was predikant en biechtvader 149

Looy (Loye). Stephanus van -, overleed 1651 bij het verplegen

van de pestlijders zelf aan die ziekte. Hij was predikant en biechtvader 121

Literatuur: Schoutens, Martyrologium 39.

Losens. Petrus -, overleed 1693. Hij was predikant en biechtvader 292

Losens, Petrus Joannes Baptistat van -, overleed 1734. Hij was predikant en biechtvader en afkomstig van het klooster te Hasselt 424

Loye, zie Looij.

Loyx, zie Loeijx.

Lucas van Brussel, zie Brussel.

Luytgarens, zie Lijtgaerens.

Lijtgaerens (Luijtgarens). Aegidius -, geboren 1671 te Sichem, geprofest 18 augustus 1722 te Heinsberg, overleed 1746. Hij was brouwer 471

Maele, zie Maelen.

Maelen (Maele, Male). Rumoldus van der (de, den) -, geboren 1676 of 1677 te Mechelen, geprofest 30 oktober 1695 te Lichtenberg, priester gewijd 1701, overleed 1756. Hij was lector in de theologie, lector jubilatus, gardiaan, custos custodum, visitator van de Saksische en Vlaamse provincie, provinciaal (1726-29) en definitor generalis. Hij verdedigde in 1699 theses te Leuven en was daarbij praeses van 1708 t.e.m. 1720 in Brussel en Leuven. Hij werd als schrijver bekend door het werk van A. Sanderus, Chorographia sacra voort te zetten tot 1728 en opnieuw te doen uitgeven. Bij zijn overlijden was hij jubilaris in de Orde en het priesterschap 501

Literatuur: Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de Belgique 22, 32, AU. BH. BNB XIII, 234. BGPMN V 87, 89, 90, VII 247. CFN I 272, II 4, 9, 26, 54-56, 121, 156, 158, 183, 188, 417. Coudenhove 6b, 34a, 51, 54 2 x, 197, 383, 383b 2 x, 521. Dirks 378, 379. Haute 260b, 267b. Heel, Theses 61, 86, 88-91, 173. LRW II. NCL. NCM. NCT. NF 1921, 265. Pertinentia 2, 67, 96. Registrum 39, 59, 116, 137, 148, 183, 204, 205, 207, 212, 213, 219, 220, 222, 239, 246, 249, 259, 262, 272, 273, 275, 277, 280. Sanderus 159, 226. Schoutens, Antwerpen 330, 331. Schoutens, Martyrologium 214. Franciscana X 42.

Maes, Engelbertus -, geboren te Sint Pieter bij Maatricht, geprofest 27 juli 1681 te Lichtenberg, overleed 1726. Hij was brouwer 393

Maes, Franciscus -, geboren 1703 te O. L. Vr. Waver, geprofest

Michielsen, zie Michiels.
Michils, zie Michiels.
Michilsen, zie Michiels.
Miricanus (Myricanus, van der Heyden). Servatius -, geboren te Leuven als achtste van achttien kinderen, waarvan er tien in het klooster traden. Daarbij was zijn broeder, Pater Martinus Miricanus. Hij overleed 1599. Hij was instructor van de fraters, vicarius te Leuven en in 1575 te Amsterdam, gardiaan te Brussel en te Antwerpen, provinciaal (1587-91 en 1596-99) en schrijver 38
Literatuur: Antiquitates I 26, 27. BNB XV 393-394. BGPMN I 98. CFN 364-366, II 470. Coudenhove 5, 27, 122, 129, 130, 211, 221, 382. Gvr 1861 (87) 74. Dirks 120, Misc. Franc. 1901. 34. NCA. Sanderus 73, 74. Schoutens, Antwerpen 303, 304. Schoutens, Martyrologium 29, 29. SF 1909 361. Franciscana X 40-41.
Mirocx (Mirockx, Miroex, Mirox). Carolus -, geboren 1716 te Mechelen, geprofest 9 februari 1736 te Leuven, priester gewijd 1740, overleed 1764. Hij was officieel predikant te Turnhout, Leuven Sint Pieter, Antwerpen, Aalst en Brussel 533
Literatuur: Registrum 259, 276. Schoutens, Antwerpen 339.
Mirockx, zie Mirocx.
Miroex, zie Mirocx.
Mirox, zie Mirocx.
Moelans (Moulant, Moulans, Moelants). Joannes Baptista -, geboren 1699 te Dessel, geprofest 9 maart 1726 te Leuven, overleed 1751. Hij was leidekker 487
Literatuur: Registrum 117.
Moelants, zie Moelans.
Moels, zie Moers.
Moers (Moels). Guilielmus -, overleed 1651. Hij was een bekend predikant, verzorgde pestlijders en overleed zelf aan die ziekte 124
Literatuur: Coudenhove 218. NCA. Sanderus 94. Schoutens, Antwerpen 120. Schoutens, Martyrologium 127.
Mons. Joannes Baptista van -, geboren 166 te Brussel, geprofest 20 april 1687 te Boetendaal, priester gewijd 1690, overleed 1729. Hij was predikant en biechtvader 408
Mooren. Henricus -, geboren 1643, 1645 of 1646 te Weert, geprofest 4 maart 1667 te Leuven, priester gewijd 1669, overleed 1717. Hij was 1673-1677 missionaris te Leiden. Vervolgens was hij gardiaan te Halle, vicarius te Leuven, gardiaan te Tongeren,

gardiaan te Herentals, instructor van fraters en broeders te Roermond, pater van de Annuntiaten te Maastricht, vicarius te Venlo, pater van de Zusters Tertiarissen te Maastricht, van de Zusters Poenitenten te Heinsberg en te Weert 361
Literatuur: BH. BGPMN I 515, 516, 532, 611, 675. Descriptio Franciscana VII 98. NF 4 (1921) 264. NS 1933, 65.

Mooren. Matthias -, geboren 1705 te Swalmen, geprofest 7 februari 1736 te Boetendaal, overleed 1766. Hij was tuinman te Ledeberg 534

Moriau. Lambertus -, geboren te Brussel, geprofest 17 oktober of 27 december 1696 te Boetendaal, priester gewijd 1701, overleed 1734. Hij was verschillende malen gardiaan 422

Mosselmans. Franciscus -, geboren 1650 te Brussel, geprofest 30 december 1670, priester gewijd 1675, overleed 1681 250

Motien (Mottingh, Mouttin). Gaspar -, geboren 1684 te Roermond, geprofest 8 januari 1713 te Roermond, overleed 1735. Hij was schrijnwerker 428

Motmans. Wilhelmus -, geboren 1645 te Brussel, geprofest 9 of 10 december 1670, overleed 1716. Hij was mandenmaker 354

Mottingh, zie Motien.

Moulans, zie Moelans.

Moulants, zie Moelans.

Mouttin, zie Motien.

Mutsaers. Adrianus -, geboren 1682 te Tilburg, geprofest 15 augustus 1702 te Leuven, priester gewijd 1706, overleed 1759. Hij was lector, gardiaan te Brussel en te Slavanten, regelverklaarder te Brussel, definitor en werd in 1750 toegelaten tot het jubileum 514
Literatuur: BGPMN II 447 (44). Coudenhove 224, 442. Heel, Slavanten 86. Heel, Theses 64-66, 93, Supplement 17. Registrum 48, 118, 197.

Myricanus, zie Miricanus.

DE KLARISSEN-URBANISTEN TE HOOGSTRATEN

DOOR P. PETRUS B. DE MEYER O.F.M.

St. Franciskus stichtte met Ste Klara in 1215/16 de tweede Orde en haar volgelingen werden Klarissen genoemd. Deze Zusters beleefden een zeer strenge regel, vooral waar het de volkomen armoede betrof.
Maar reeds in 1255 week men af van die strenge armoede-onderhouding. De zalige Izabella, zuster van Lodewijk IX, koning van Frankrijk, stichtte te Longchamp (nabij Parijs) een nieuw klooster. Op haar verzoek schreef St Bonaventura een verzachtende regel voor, waarin bezittingen werden toegelaten.
Paus Urbaan IV (1261-1265) voegde er nog enige andere veranderingen aan toe en keurde deze regel goed in 1263. De Zusters die deze regel volgden werden genoemd Klarissen-Urbanisten.
Enkele godvruchtige jonge dochters van Hoogstraten verlangden in hun stad zo'n klooster op te richten. Een mooie gelegenheid bood zich aan wanneer het huis „die Crone", eigendom van dhr Schout Medaer van Mairle zou verkocht worden.
Deze stichteressen waren, volgens de Bul van paus Innocentius VIII: Katelijne Maes uit Oirschot, Klara uit „Ghyerle", Dimpna uit Hoogstraten, Antonia en Barbara uit Herentals. Ze zijn ook de eerste Zusters Klarissen-Urbanisten van het nieuwe klooster te Hoogstraten geweest.
De heren Peeter Mertens en Peeter Jan Tets, schepenen van de, stad, werden door de juffrouwen verzocht, in haar naam, het huis De Kroon te kopen. Op 14 oktober 1489 kochten de heren het huis „om de somme van elf honderd rinsche gulden", plus twee renten, ene van „tien rinsche gulden" en de andere van „drie mudde corens erflyck". „Die Croene" was „in huyse, boegaerden, visscherien, hey, wey, lant ende sant omtrent de twintich buender saet groot". (Staatsarch. Antw. Clarissen. Hoogstraten. Nr 346).
Naast de goedkeuring van de vrijheid Hoogstraten, verkregen ze deze ook van de edele Jaspar Culenborch.[1]

Op 29 mei 1490 verleende paus Innocentius VIII zijn goedkeuring aan dit nieuw monasterium, met kerk, toren, klok, pand, refter, slaapzaal, hovingen en al de nodige werkplaatsen. Ze mogen dit alles in gebruik nemen voor eeuwig.
De Zusters zullen de regel, de statuten, de goddelijke diensten, plechtigheden en het slot onderhouden volgens de voorschriften van paus Urbaan IV. Deze stelde de Zusters Urbanisten van Trier hun tot voorbeeld. De Zusters van Hoogstraten zullen ook staan onder het gezag van P. Vikaris-generaal van de Keulse Provincie.[2]
Om de Zusters van Hoogstraten in het nieuwe leven te leiden kwamen twee Urbanisten uit Trier. De kleine gemeente telde nu zeven Zusters.
Nu werd het tijd de toelating te verkrijgen van de bisschop van Kamerijk, Hendrik de Berges. Hiermee gelastte zich het magistraat van Hoogstraten. De schout Jacob van Achteruyt en Jan Haes, beide voogden en „toesienders van de Zusteren". Deze beschermers, samen met de „hulpe ende bystand van goeden heeren ende prelaten, met consent van de pauws Innocentius, het consent van onsen joncker van Culenborch en van de vrijheyd van Hoochstraeten, te weten schoutent, scepenen, gesworen, kerckmeesters, gasthuysmeesters ende heyligegeest meesters, van de landdeken van Antwerpen", richtten op 30 december 1492 zich tot „den zeer edelen ende moghenden heer Heynric van Berges bij de gratien Goids heere ter Camere" en vroegen zijn toestemming om in zijn gebied dit nieuwe klooster te erkennen en toe te laten.[3]
De Paus droeg aan de abt van St-Michielsabdij te Antwerpen van de Orde van Premonstreit, samen met de heer Deken van St-Jan te 's Hertogenbosch (in het bisdom Luik) de zending op de stichting van dit monasterium te regelen met de rektor van de parochiale kerk van Hoogstraten.

In zijn antwoord van 26 augustus 1493 gaf bisschop Hendrik de Berges zijn toestemming met onderhoud van de volgende voorwaarden:

1. de bisschop en zijn opvolgers behouden zich het recht het kloosters en de Zusters te bezoeken en na te gaan of alles geschiedt volgens de Regel van St-Franciskus.

2. De abdis noch het klooster kunnen ooit goederen verkopen zonder een biezondere toelating.
3. Abdis, klooster en biechtvader of visitator mogen het aantal Zusters niet verhogen, hetgeen een bezwaar zou zijn voor de gemeenschap. Slechts 16 personen mogen er in het begin ontvangen worden en professie doen. Later, indien het klooster over genoeg middelen beschikt, mag het aantal Zusters tot 24 gaan en méér niet.
   Moesten nog meer postulanten zich aanbieden en het monasterium is genoeg bemiddeld, dan mag van ieder nieuwelinge gevraagd worden een gift te betalen van minstens 3 ponden groot brabants geld.
4. De tegenwoordige en toekomstige Zusters zullen voor elke nieuwe bisschop jaarlijks de Mis van de H. Geest zingen, een dag tussen H. Drievuldigheid en H. Sakramentsdag, en dit voor het gelukkig bestuur van het bisdom.
   Rond Allerzielendag zullen de Zusters een Mis doen celebreren voor de zielrust van de overleden bisschoppen van Kamerijk.
5. Aan ieder die het nieuwe klooster helpt opbouwen en telkens zij een gift schenken, verleent de bisschop, mits de gewone voorwaarden, 40 dagen aflaat.[4]

Alhoewel de Rektor van de parochiekerk van Hoogstraten in alles aan de voorstellen van de bisschop heeft toegestemd, vond hij sommige verordeningen nadelig voor hem. Hij schreef naar de bisschop om enige veranderingen te brengen in de eerste deklaratie. Bisschop Hendrik voldeed aan het verlangen van de pastoor.
Voortaan zullen de Zusters Klarissen van al hun goederen en bezittingen de grootste en kleinste tienden, alsook van de nieuwverkregen eigendommen, aan de Rektor en zijn opvolgers afstaan, zoals de andere parochianen dit (moeten) doen.
De pastoor vroeg nog meer. Van de rechten der offeranden, der sakramenten, begrafenisplechtigheden zal men hem en zijn opvolgers geven, elk jaar na paasfeest of in het oktaaf, een zuiver zilver (romeins) ons of in de plaats ervan een gouden pond. Dit geschiedde zolang de Zusters slechts 12 in getal waren. Naarmate de Klarissen en hun personeel aangroeiden steeg de opgeëiste

som tot 2 zilver onsen of 2 ponden goud. Later zal deze som opgaan tot 3 zilver onsen of 3 gouden ponden.
De biechtvader (een minderbroeder) mag niet zonder gevraagd of verkregen toelating van de pastoor of zijn opvolgers de sakramenten toedienen aan de parochianen noch aan vreemdelingen. Moest het gebeuren dat sommige vreemdelingen of buitenstaanders in de parochie, maar buiten de grenzen van het klooster, overlijden en verlangen begraven te worden in het klarissenklooster, dan heeft de pastoor vanwege de Zusters het recht voor ieder geval op het derde deel: een gouden pond of diens waarde.
De Klarissen zijn verplicht, omwille van de wederkerige vriendschap tussen hen en de geestelijkheid van de parochie, de overleden pastoors onder de weldoeners van het klooster in te schrijven en bijgevolg ieder jaar na septuagesima het jaargetijde met vigilies en Mis, plechtig te laten zingen en dagelijks voor hun zielezaligheid te bidden.
Wanneer inwoners en parochianen van Hoogstraten hun grafstede bij de Zusters uitkiezen, zal de pastoor - volgens zijn rechten - voor iedere begrafenis ontvangen 2 stuivers en 6 oorden groot brabants geld, - en dit behoudens al de gewoonte-rechten van kerkfabriek en kerkmeesters.
Verder krijgt de pastoor voor al de jaargetijden, die in de kloosterkerk gecelebreerd worden voor parochianen, in deze kerk begraven, de kanonieke portie, voorgeschreven door de sinodale statuten.
Telkens in de parochiekerk gepreekt wordt mag de Pater van het klooster geen sermoen geven en door geen slinkse wegen de gelovigen uit de kerk houden.[5]
De Klarissen-Urbanisten wisten zich nu gebonden aan al die voorschriften door de bisschop gesteld, maar door de pastoor gevraagd.
Keizer Karel V gaf in 1518 aan Hoogstraten haar eerste graaf, Antoon de Lalaing, echtgenoot van gravin Elizabeth van Culenborch. Deze twee edele mensen worden de grote weldoeners van het klooster.
Wie een machtige stoot gaf aan het geestelijk leven van de Zusters was voorzeker P. Dirk van Munster. Op het kapittel van Duren, 29 augustus 1506, werd hij gardiaan te Antwerpen genoemd. Met

vaderlijke bezorgdheid moedigde hij de Zusters aan tot strenge onderhouding van de Regel.

Arnout Raisse verhaalt uit die tijd het volgende. Zeker dag reisde P. Dirk van Antwerpen naar Hoogstraten. Naast hem op de wagen zat een juffrouw, Katelijne uit Antwerpen, gehuld in een rood kleed waarvoor ze veel zorg droeg om het niet te laten besmetten door het opspringend slijk van de weg. De helderziende P. Dirk zei tot haar: „Houd maar op, meisje, want dit kleed zult ge niet lang dragen, maar spoedig een ander aantrekken".

Beiden begaven zich naar de professie van de zuster van genoemd meisje in het klooster der Klarissen te Hoogstraten. P. Dirk hield het gelegenheidssermoen en dit vurig woord verwekte zulke diepe indruk op Katelijne, dat zij besloot daar in het klooster te blijven en zich geheel aan God toe te wijden. Zij verwittigde haar verloofde, die dadelijk zich naar Hoogstraten begaf. Hij verlangde Katelijne te spreken. Toen deze aan de tralies verscheen en uitlegde dat zij vast besloten was God alléén te dienen, sprak de jonge man: „De Heer is groter dan ik". Zuster Katelijne leefde niet lang en stierf een heilige dood. P. Dirk troostte de Zusters en zei dat „Katelijne een heerlijke plaats had gekregen in de hemel bij de H. Klara".

P. Dirk voorspelde in een ander sermoen aan de Zusters „dat zij altijd Gods kinderen zouden zijn, maar dat zij ofschoon door God geholpen, nooit tot rijkdom zouden geraken". Deze voorspelling kwam uit zoals we verder zullen zien.

Het klooster kende de eerste jaren zo'n bloei, dat het in staat was 3 andere kloosters te stichten: in 1507 te Bokstel, in 1516 te Leuven en een te Wamel.

De oude „Kroon" was werkelijk oud en te klein geworden. Door rijke giften van de graven A. de Lalaing en zijn mildadige gade Elizabeth van Culenborch werd begonnen met het bouwen van een nieuwe kerk en klooster in 1527. Klooster, dat volgens Augustinus Wichmans „het mooiste van heel Brabant was".

In 1544 stond de kerk gereed en werd gewijd onder paus Paulus III en keizer Karel V. Mgr. Robrecht de Croij, bisschop van Kamerijk, vaardigde voor de wijding af naar Hoogstraten zijn vikaris Mgr. Maarten Cupere, bisschop titulair van Chalcedonië. Op 4 ok-

tober 1544, feest van Vader Franciskus, werden kerk en klooster gewijd.
Gedurende de godsdienstoorlogen bleven kerk en klooster niet gespaard. Ook hier hadden de geuzen lelijk huisgehouden. Na de godsdienstvrede, en wel in 1604, werd Mgr Mireus, bisschop van Antwerpen, verzocht de verzoening van de kerk te verrichten. In zijn naam en plaats vaardigde hij af Z. E. Heer Matthias Goes, pastoor van Meer en landdeken van de vernielde kristenheid van Breda. Kerk en kerkhof werden opnieuw gewijd op 8 juli 1604. Twee altaren in het koor werden op 7 oktober 1610 en het hoogaltaar op 18 juli 1619 door Mgr Mireus gewijd. Het hoogaltaar was „ter voren van O. Lieve Vrouw Seven Wee".
Het bleef niet altijd boteren tussen de Klarissen en de geestelijkheid van Hoogstraten, en dit immer omwille van *het recht van begraven.*
De Klarissen hielden staan dat zij nooit het recht opgeëist hebben personen te begraven in hun kerk die buiten haar grenzen stierven. (R. A. A. Bundel 14, 2de deel). De ijver van de pastoors gaat soms wel te ver. In 1666, op 25 augustus, trokken pastoor Verhulst samen met Frans Vander Vloet, vorster van Hoogstraten, naar de kerk van de Zusters, die juist bezig waren zekere Anna Maria Bacheler te begraven. Zij protesteerden over die handeling én tegen de familie van de aflijvige én tegen de Paters en de Zusters. Maar deze beweerden terecht dat genaamde Anna Bacheler behoorde aan het klooster en dat ze verlangde hier begraven te worden.
Pastoor Theunis, de verwoede tegenstander van het klooster der Paters Minderbroeders te Hoogstraten, was tevens tegen de Klarissen gekant omwille van zijn begrafenisrechten. Hij spande een heel proces in tegen Zusters en de biechtvader, omwille van de begrafenis van zekere Katelijne Smits, die, meende hij, een parochiaan was. Moeder Abdis antwoordde dat Katelijne gedurende 15 jaar in het klooster heeft doorgebracht. De pastoor verweet hun verder dat zij de begrafenis hebben gedaan heel vroeg in de morgen met gesloten deuren, dat zij aan het kapittel van Hoogstraten de parochiale en de pastorale rechten niet hebben betaald, enz. (1697).

Alzo kennen we gevallen, getrokken uit het Overlijdensregister van de dekenale kerk van Hoogstraten (blz. 1093-1729).

EIGENDOMMEN, RENTEN, CIJNSEN

De dokumenten daarover zijn talrijk en wel bewaard. Ze berusten in het R. A. Antw. Ik geef enkel een kort overzicht.

Het klooster zelf bezat, benevens het stenen huis met kerk, een schoon „huysinge dienende tot brouwerye, schuuren en stallingen voor twee schoone peerden en elf koeyen, en andere beesten naer advenant".

Het huis en hof van Joos Andriessens.

De pachthoeve met hof en dries tegen de muur van het klooster.

Het land achter de dries.

Een stuk land met de visvijver.

Het land genoemd de „Brouwerije".

Het land genoemd het „Confoor".

Het land genoemd de „Gulde-Camer".

Het „Bockxste Laer-acker."

Een partij land genoemd het „Voorsten", stuk met de polder, de berg en Pender.

Volgens het Kaartboek 1743 staan 32 stukken land of partijen aangetekend: De „Cluys met vijver en bossen. Een akker zaailand. Het berkenbos. Het bos genoemd „den Verckenscuijl". Het bos gen. „Den Opstal". Het „clijn Acker Bosken". Het „voorste Mosbosken". Het „Haeseleinen bosch". Het „middelste Mosbosken". Het „achtersten Mosbosken". Het „Pledder bosch". Het „Wolfs bosch". „Marten Huijskens bosch". „Het Heyvelt" voor de „Cluijs ende achter de Cluijs". De „Groote heijde" met de lange vijver. Het „Achtersten heijvelt" met de grote vijver. Het „Heyveldt gemijnelijck genaemt De tweede Heijde". De „Voorste heijde". De „Meirkens heijden".

Een heide gelegen onder Minderhout. Het „Moer onder Meir", genoemd „De Begijne Putten". „Kerschots bosch", genoemd „het Eijcken Schaer-bosch" gelegen onder Wortel.

Een „heijken" onder Hoogstraten. Een bempt. Een ander bempt genoemd „den Casteelsen Bempt". De „Laer-bemden". (Manuel der goederen 1586-1614. Fonds Clarissen Hoogstraten R.A.A. F° r).

In het „Boeck van die iaerlicsche Rekeninghe" (1594) vinden we renten op Mechelen, Antwerpen, Lier, Dortmond, Hoogstraten, Zundert en Loenhout. In 1516 staan lijfrenten aangeduid vanwege familie van Zusters, o.a. renten te Leiden, Dortrecht, Alkmaar, Leperdorp, Amsterdam.[6]

1640. *Renten in erfelijk geld,* te:

Hoogstraten, Wortel, Mechelen, Dortrecht, Zundert, Waarmont, Minderhout, Alkmaar, Ekeren, Deurne, Zandvliet, Vorsel, Westmalle, Meer, Achtel, Vlimmeren, Meerle, Loenhout, Brecht.

In hetzelfde „Rekeninghe-boeck" van 1611-1612 staan ook de uitgaven vanaf het jaar 1515. Iedere jaarlijkse rekening werd gedaan door de Minister-provinciaal of Vikaris-provinciaal of Kommissaris-provinciaal en zelfs door een Gardiaan. Hier volgen de namen der Min. Prov. van de Nederduitse Provincie: [7]

P. Ludolf van Groeningen, vik. prov. en P. Willem van Alkmaar (1507).

P. Koenraad van Wesel, Min. Prov. (1519).

P. Mathys Weynssen van Dortrecht, Gardiaan van Antwerpen (1520). - Uitgave voor timmerwerk, hout, rijst, stro, kalk, steen, metsen en dekken.

P. Mathys Weynssen, Min. Prov. (1523).

P. Hendrik van Emmerich, Min. Prov. (1524).

P. Kristiaan van Molle, Gard. van Herenthals. Visitator Kommiss. (1527).

P. Jan Reinfisch van Kampen, Min. Prov. (1528).

P. Bonaventura Vorsel van Mechelen, Min. Prov. (1531).

P. Kristiaan Tilmann van Naarden, Min. Prov. (1535).

P. Matthys Weynssen, Min. Prov. (1537).

P. Rombout van Mechelen, M.P. (1540). (Rumoldus Vorsel).

P. Rudolf van Haarlem, M.P. (1542).

P. Bernardijn Franck (van Sichem), Komm. generaal (1548).

P. Hendrik Holstan, M.P. (1549).

P. Vincentius van Haarlem, M.P. (1552).

P. Frans Zamoran, Gener. Kommiss. (1555).

P. Adriaan van Zutfen, Gener. Kommiss. (1556).

P. Jan Knijff, M.P. (1557).
P. Frans van Dommelen, M.P. (1559).
P. Egidius Wanten van St Trudo of Sint Truyen, M.P. (1561).
P. Hendrik Pippinck (Pippinus), M.P. (1565).
P. Egidius Vanden Berghe (de Monte, Dumont), M.P. (1568).
P. Florentius Oyen van Leiden, M.P. (1570).
P. Peeter vanden Berghe, Kommiss. (1576). - („Ontvangen van alderley huysraet: bedden, lijnwaet, wollen, ten (tin), koeper ende silverwerck vercocht").
P. Servaas van der Heyden, M.P. (1589).
P. Geraard Jaceanus (de Jace), M.P. (1594) - (Wederom allerlei huisraad verkocht).
P. Balthazar Vincent(ius), M.P. (1601).
P. Hendrik de Vroom (Sedulius, Sedoel), M.P. (1607).
P. Arnout ab Ischa (van Over-Yssche), M.P. (1614).
P. Jacobus Van der Borcht (a Castro), M.P. (1619).
P. Jacobus Pinckaert, M.P. (1622).
P. Frans Van den Broeck (Paludanus), M.P. (1628).
P. Herman Lisens, M.P. (1637).
P. Jacobus De Riddere, M.P. (1640).
P. Simon Jordens, M.P. (1642).
P. Frans Gen(d)t, Vik. Prov. (1660).
P. Willem Herincx, M.P. (1663).
P. Jozef Van Doren, M.P. (1668).
P. Willem van Sichem, Vik. Prov. (1671-1673).
P. Willem van Sichem, Min. Prov. (1676).
P. Koenraad Graven, M.P. (1680).
P. Cosmas Meersmans, M.P. (1684).
P. Karel van Coudenhove, Vik. Prov.)1687).
P. Jacobus van den Eynden, M.P. (1692).
P. Reynerius Payez, M.P. (1699).
P. Isaac Schrynmaekers, M.P. (1703).
N.B. Einde van dit register.

GESCHILLEN MET DE WETHOUDERS VAN HOOGSTRATEN

Rond 1554 beklaagt de abdis zich bij de gravin van Hoogstraten dat de Vrijheid haar klooster belast met accijnzen op „meswyn oft

bier" ten gebruike van het klooster zelf. Zij smeekt de gravin tussen beiden te komen en het magistraat te bewegen het klooster vrij te laten van die lasten. (R.A.A. Bundel 12. Stuk 3).
Het moet niet veel geholpen hebben, want op 8 november 1563 vinden we een volgend stuk over dezelfde accijnzen:
„Item soo meswyn oft bier de susteren int clooster alhier dit jaer drincken sullen daer aff accysen geven, te weeten vande bieren als huysbiere, ende vande wyn als andere behoudelyck in dyen die aender Vryheyt van advys worde t'clooster te bevryen, soo sullen die vande voers: poerte van bier corten de somme van acht carolus guldens, ende vande meswyn ende dyen de susteren geschoncken wort voor hens selfs drincken, ende van anderen accysen en sullen de susteren daer van gheven accysen, waer dyen gedroncken wort op cleedinghen oft professien sullen d'accysen daer van betalen als anderen". (Id. Stuk 1. Nr 5).
Een lang processtuk vanaf 1559 tot 1564 gaat over de renten, die Zuster Maria, Klaris, heeft genoten gedurende haar leven in het klooster, en die nu moeten teruggaan naar haar moeder die het langst leefde. De Klarissen verdedigen hun recht die renten te mogen behouden tegen de Vrijheid van Hoogstraten in.
Een proces over het halen van 4 wagens riet uit Ginniken.
In een proces tegen de Vrijheid, die de Klarissen willen belasten met 's Koningsbeden en andere accijnzen, beroept de abdis in een suppliek „Aenden Coninck in syn Rade van Brabant", in 1593, op de aloude voorrechten ten gunste van de bedelende Orden, die vrij gesteld zijn van belastingen.
Een zelfde beroep op 28 september 1594, op de heren van de Staten van Brabant. Door de brieven van Zijne Majesteit graaf van Mansfelt zijn de Klarissen vrijgesteld „vande loopende middelen van belastinge op de consumptie". Nu dringen de pachters van de „imposten" er op aan „te executeren voor de betaelinge der selver". Dagelijks komen de pachters klagen bij de Zusters, „dwelck grootelycx tendeert tot beroeringe, molestatie, jae oock tot groote schaede des voirscreven Cloisters".
De Klarissen kregen vrijdom van deze belastingen.
In 1613 krijgen de Klarissen de volle lading van de Vrijheid van Hoogstraten. De goederen van het klooster zijn niet geamortiseerd.

„Dat buyten het slot desselfs cloosters is staende een bouwerye (huis) den selven cloosters toebehoorende, waerop wort gedaen groot bedryff van lantneiringe houdende knapen ende marten (meiden) ende veele beesten, sulcx datter inde voors: bouwerye wort gedaen als iement binnen der voors: vryheyt is doende".

Is het de Klarissen dan niet mogelijk ook, zoals de andere burgers, de reële en persoonlijke lasten te dragen? De Klarissen in de baronie van Bokstel, de Zusters Derde Ordelingen van Oosterwijk dragen toch ook de lasten van belastingen!
Verder „soe hebben die van het voors: cloostere tot Hoochstraten nu oyck enighe jaeren herwaerts incoope vercreghen diversche gronden ende parcheelen van erven ende onder andere eene geheele hofstede, daerop men eertyds groot bedryf heeft gedaen, dat nu geschapen is al meest te nyet te gaen midts sy daerop geen bedryff en syn doende, maer laten verwoesten soe tot bosschen, eubblage, wildernisse ende heyden dair voore de voors: vryheyt seer verwondert ende gecrenckt wort soo in heuren dagelycxen lasten ende anderssints.
„Hebbende ouck noch neffens het voors: cloostere nu cortelinghe gecocht ende vercreghen vier hoffsteden, liggende vast neffens het voors: cloostere, metten eenen dair achter aenliggende daerop vier schoone huysen plechten te staen ende betimmert syn geweest, trachtende ende arbeydende noch dagelycx die van het selve cloostere omme noch meer andere gronden ende erven te incorporeren ende by coopen te vercryghen, gelyckens tgheen genoech is bevindende". (R. A. Antw. No. 12. Nr 5. Stuk 17).
De Klarissen verwijten de Vrijheid in 1609 (23 maart) haar valse beweringen dat het als beschermster is opgetreden in de godsdienstoorlog: „De regeerders zeggen dat zij gedurende de troebelen en oorlogen het Klarissenklooster hebben beschermd en voorgestaan; maar de abdis beweert dat haar klooster van bescherming weinig heeft gezien en ondervonden. Ze beweren nog dat het klooster niet geleden heeft en de Zusters het altijd bewoond hebben".[8] (Dupliek voor burgemeester, enz. tegen moeder en de „conventualen". Id. Stuk 26. Losse bundel in zeer slechte staat).
Door tussenkomst van P. Hendrik Sedulius, provinciaal, en P. Ni-

klaas Huybrechts, biechtvader van de Klarissen, werden op 10 maart 1617 de Zusters ontslagen van al de lasten op het klooster en aangelegen goederen, die zijno „huysinghe, conhuyssen, stallinghen ende schueren, met den driesch" recht achter de groote schure, neffens des voors: cloosters lange muer, groot synde onderhalf loepensaet, elf reyen na inhoudt van het setboeck met den grooten acker ende groessen daer ingelegen, met de brouwerye ofte sanoirshoff met syn wateren, met de gracht van de cloosters muer tot het eynde van het waeter, loopende rondsomme de voors: brouwerye ofte sanoirshoff, streeckende den voors: grooten acker tot aen Ste Cathalynestraete, west ende suydt na de Pynaertstraete, welcke hool ofte waterloop, net en claer sal moeten gehouden worden om alle diffrentien te schouwen; oeck sullen sy vrij syn als den voors: acker de heyvelden achter de hiemeboom. Item de heyvelden tot Houterlee, genaemt de Meer, gelegen by de Cluys op den wegh van Antwerpen met oock den bempt met een hool gespleten neffens de langhe dyck, streeckende tot den Merckt toe". Alle goederen dus die de Klarissen bezaten voor 1520 blijven vrij van alle belasting. Hierna volgen de goederen van na 1520 tot 1617, die belast zijn:

„Maer van des cloosters andere goederen ende erfven niet wesende van de voors: fondatie, sullen die (de Zusters) van het clooster met die andere ingesetenen der voirs: Vryheyt moeten draegen alle gebeurlycke lasten ende rechten soo van bede als anderssints, welcke goederen by ordre moeten vermelt, te weeten:

„de drij hofsteden tusschen het clooster ende de Valck...

„de dries achter de dry hofsteden...

„eenen acker neffens de Pynaertstraete... de acker daeraen...

„de groesse daer oock aen...

„een stuck erfve soo dries als landt, vercregen van Mayken Bastiaen...

„den acker met de groessen streckende tot aen Ste Cathelynen straete...

„den Boechsteler acker op de Tichelrije by het groot Hemelryck...

„eenen bempt aen het Cruys naest Cloosters bempt, neffens den langen Dyck, gecomen van Jan Michielsen...

„de hofstede gecomen van Cornelis Verboven... met vijf ofte

ses heyvelden, met noch een heyveldt, gecomen van Andries Wachmans.

Alles gelegen recht in het vierkant oostwaerts, aen de straete van den Aert ende westwaerts aen de Vleminckxstraet.

„Item twee heyvelden achter Ste Cathelynestraete...

„Item den Dryhoeck neffens den wegh van Antwerpen aende Lazarijen, becomen van Roelandt van den Bosch, met allen omliggende grachten, behalven een eynde tegens het Veken oostwaerts".

„Dus soo en zal het voors: clooster voortaan niet meer mogen vercrijgen eenige erfgronden, gelegen onder de voors: Vryheit, t'sy by coope, by octroy ende consent van den prins van den lande ofte Sauverijnen raede, donatien ofte anderssints by wat titel het selfste zoude moghen wesen in eenigher manieren welverstaende dat belenghende de extraordinarisse lasten daer mede de vrs: Vryheyt in differentelyck, oock ingevalle van oorlogh van d'een oft d'ander seyde soude moghen belast worden, dat daer inne het vrs: clooster sal moeten draeghen heure quote ofte sooveele te weghen brenghen dat sulckx de vrs: Vryheyt aen haere tax sal afgecort ende vermindert worden; is oock conditie dat het voors: clooster t'en allen tyde sal vry ende exempt syn... dan alleenelyck van wijnen ofte bieren die van buyten dese vryheyt gebracht worden tot maeltye ofte professie". (Id. Bundel 12. Stuk 24).

Op 7 december 1627 vraagt de abdis aan het magistraat de toelating om boter bij de boeren te mogen kopen, omdat „alhier binnen de voors: Vryheyt geen mercktdagen tegenwoordelycken worden gehouden, gelyck dat gewoonlyck plaech te geschieden, mits dat die botercoopers ende vercopers overal inde dorpen vande huysliedens de selve gaen opcoopen, sonder dat die huysliedens de selve meer ter merct brengen, gelyck sy altyt gedaen hebben; wij benoodicht syn geweest overlancx in dyt tegenwoirdich jaer boter te coopen, tot onderhoudt ende alimentatie van onse Religieusen, vande weduwe Jacobs van Leyhout..." Dit wordt toegestaan.

Meer dan eens doen de Klarissen beroep op de *graaf en gravin van Hoogstraten.* Deze prinsen bleven altijd de beschermers van van het monasterium. Alzo in 1598 vragen zij aan de „momboiren

van den jongen heer Grave" om kwijtschelding van achterstallige cijns „omtrent de somme van vyff carolus guldens" uit de jaren 1595, 1596 en 1597. Zij hebben weinig of geen inkomen en moeten leven van aalmoezen. „Te oyck dat sy dagelycx hebben te draghen sware lasten van contributien aende syde van Hollant, ende anderssints oyck vuytten crysvolcke, dickwyls worden berooft ende vuytgeteert. Ende geconsidereert dat hooger Memorien, Vrouwe Leonora van Montmorency, Gravinne van hoochstraten, aenden conventualen vanden voors: cloosterken eertyden heeft begeert dat men in het selve cloosterken jaerlycx soude doen een Jaergetyde met vigilien ende anderssints ter eeren Goids ende tot laeffenisse van heur ende myn heeren salige siele, heer Anthonis van Lalaing, Grave van hoochstraten..." (Id. N° 12. Nr 4 (2). De Klarissen kregen kwijtschelding van de achterstallige cijns.

Reeds in 1555 hebben de Klarissen, zoals al andere bedelorden van St Franciskus, de volkomen vrijheid van te reizen en te gaan door de landen, aan de koning onderworpen. Deze voorrechten worden vernieuwd in 1601 door Albrecht en Izabella, hertogen van Brabant.

Op 12 augustus 1604 wordt aan de Klarissen van Hoogstraten een Sauvegarde geschonken door Maurits van Nassau:

„Syne excellentie heeft genomen ende neemt mits desen in syne besundere bescherminge ende sauvegarde het clooster vande Clarissen bynnen de vryheyt van hoochstraten, met den Pater, Mater ende conventualen vry ende mitsgaeders heure beesten, peerden, schueren, meubelen ende alle andere heure roerende en onroerende goederen, geene vuytgesondert omme voor alle rouveryen, schaeden dene overlast van ruyteren ende knechten beschermt ende bevryt te syn, ordoneert allen corounellen, ritmeesteren ende caiporalen, Officieren, gemeyne krychsluyden te voet ende te peerde wesende in dit tegenwoirdich leger ende allen anderen onder syne gehoorsaemheyt wesende de voors: ende betoonen aen heur gouderen, peerden, bestallen ofte meubelen in geender manieren te mollesteren, berooven ofte beschaedighen op pene van daer over anderen ten exemple gestraft te worden". (Id. Bundel 12. Nr 6). Gelijk het land gedurig onderst te boven gelopen wordt door soldaten allerhande, wegens de aanhoudende oorlog van Frankrijk

tegen Vlaanderen, verzoekten de moeder abdis voortaan vrij te zijn van inkwartiering, want „onse susterkens alsulcke vreese aengedaen dat sommige daeraff noch ter tyt qualyck gestelt syn, want onse susterkens sulcx ongewoone syn als u voirtstelle... biddende jae daer omme niet twyfelende dat ghy eerw: heeren, ons voirtaen sult vry ende ongemolesteert van krygslieden laten, aensiende oyck onsen armen ende soberen staet daer wij nu tegenwoirdelyck in syn..." (Id. Bundel 12. Nr 9).
Het tekort aan turf voor de volgende winter smeken de Klarissen, in 1607, aan de graaf hun 't „accorderen dat sy mochten in des voors: heere Grave van hoochstraten heyvelders, genaemt „de Hofe" turf te steken. Wat hun wordt toegestaan. (Id. N° 12. Nr 4) (4).
De voorspelling van P. Dirk van Munster voltrok zich letterlijk: de Klarissen van Hoogstraten, ondanks hun bezittingen zijn nooit rijk geweest, leden veel ellende door schulden en armoede door het soldatengeweld.

FONDATIES IN HET KLOOSTER

Over het kloosterleven zelf vinden we weinig in de archieven. Dat zal zo geweest zijn gelijk in de andere Klarissenkloosters: bidden en werken. We zullen verder zien bij het inventaris van hun kerk en klooster, na 1783, wanneer het klooster door Jozef II wordt opgeheven, dat ze niet veel schatten bezaten.
In 1659 ontvangt P. Adriaan Schutteput, biechtvader, van zeker persoon uit Breda een gouden kruis, bestemd voor het beeld van O. L. Vrouw. „Jeeseken heeft het allen daeghen aen". En „het hout datter in is, heeft men opini dat het van het H. Cruys soude wesen". (Id. Bundel 9).

BEVOORRECHT HOOGALTAAR

Tot 1681 bevond zich in de Klarissenkerk geen enkel bevoorrecht altaar. Paus Innocentius XI gewaardigde zich het hoofdaltaar „privilegiatum" te maken. Dit gebeurde op 19 juli 1681. Iedere priester, wereldlijk of kloosterling, die de Mis voor overledenen opdraagt met Allerzielen en gedurende het oktaaf, alsook op elke maandag van het jaar voor de zielerust van de gestorven Zusters

van het monasterium, zal voor die ziel een volle aflaat kunnen verdienen. (Id. 16de perkament nr (926).

JAARGETIJDEN

Het klooster was belast met 263 fondatien. Dertig jaar lang moesten wekelijks twee gelezen missen gedaan worden.
Abdis Agnes Mattheeusen, met haar diskreten, schrijft voor en ook in naam van haar opvolgsters, dat „sy altoos sullen laten doen terstont naer de afflyffigheyt van eenige religieusen een dertichste, te weten: dertich missen tot consolatie vande zielen der overledenen, ende dat totter plaetsen daeret met den eersten geschieden can". Daarvoor hebben ze ontvangen 300 gulden, waarmee ze gekocht hebben „het Bemdeken van de Cnodders int jaer 1640 ende dit is geschiet met believen van Onsen Eerweerdighen Pater Provinciaal Hermannus Lisens".
Daarenboven moeten de Klarissen 11 jaargetijden doen celebreren met de Psalmen Miserere en De Profundis. We vonden er 8: voor: de heer Graaf en mevrouw Gravin van Hoogstraten op 11 april en op 9 december.
Denijs, half maart.
Philips, laatste juli.
Lukas van Haecht.
Margriet Schoermans.
Jan Mistels (eerste Deken).
Wouter Michiels, 4 juli en
Aerdts Hendrics en huisvrouw.

ABDISSEN VAN HET KLARISSENKLOOSTER TE HOOGSTRATEN

Voor zoveel we uit de oorkonden mochten achterhalen geven we nu een onvolledige lijst van de abdissen.
Margriet van Nederuel (Nederland). 1530, nog in 1533.
Katelijne Arnouts van Achtenrijt. 1562.
Elizabet van Alphen. 1568.
Anna van Bercham. 1571.
Anna Coutere. 1598, nog in 1606.
Helena de Cnodder. 1613.

Maria van Kessel. 1618, nog in 1627.
Agnes Mattheeusen. 1635, nog in 1640.
Maria Kessel. 1648.
Anna vander AA. 1675.
Barbara Smits. 1682, nog in 1687.
Agnes Kerpers. 1719 nog in 1723.
Barbara Adriaenssens. 1736.
Teresia Slaets. 1751.
Joanna Maria Ruyssenaers. 1780.
Anna Adriaenssens. 1783.

NAMEN VAN GEKENDE KLARISSEN

Maria Cornelis, dochter van Jan en van Dimpna Jan Crocx. 1500.
Katelijne van Leemputten. 1530.
Anna van Couteren. Van 1606 tot 1614.
Janette Hermans.
Maria Loycx.
Anna Verhaech (Verhaeijcht).
Maria Swinnen.
Maria Staes.
Berbelken (Barbara) Cleijnaerts (Clennaerts).
Rijnken Bruijnen.
Engelken.
Lijnken van Ysendijck.
Cleerken Heerts (Herts).
Marlijnken Struijnen.
Anneken Peeters.
Menskens Willems.
Peeterken van Herlem (Haarlem).
Lijnken van Herlem (Haarlem).
Anna van Lier.
Lijnken Luijcx.
Marieken Eels.
Rosijnken van Geele.
Janette van Bracht.
Grietken Backers.

Mariken Brouwers.
Heylken Knodders.
Maetken...
Lijntkens Theuns.
Lijnken Bacx.
Lisken van Bracht.
Neelken Gheylen.
Anna van Berchem.
Maeyken Loycx.
Elisabeth van Alphen.
Lisken Bokeleers (Boekelaers).
Mariken Neels
Truyken...
Janette Hermans.
Jacoba Luycx.
Katelijne Heerlen.
Anna Duvenhoecx.
Peterken van Teylinghem.
Heynrixken Vranck.
Agnes Lambrecht.
Katelijne Luycx.
Agneten van Heeste.
Petronella Sprangers.
Constantia Druyts.
Lachereel (Lagareel). 1610.
Elisabeth de Lateur. 1620.
Helena de Cnodder. 1620.
Katarina van de Werve. 1620.
Anna Maes. 1627.
Margriet Brouwer. 1635.
Cornelia de Clerc. 1640.
Maria Van der Vocht. 1640.
Klara Sijmons. 1640.
Maria van Tongerloo. 1656.
Suzanna de Rencourt. 1669.
Margriet Cornelis Voets. 1685.
Cecilia Hunselmans. 1687.

Katelijne Geldrop. 1687.
Monica van Crauwinckel. 1687.
Lucia Vergauwen. 1705.
Monica Eekelers van Mol. 1707.
Joanna Vergauwen. 1707. (lekezuster).
Anna Block van Wouw. 1707.
Beatrijs Haels. 1708.
Anna Eekelers van Mol. 1708.
Teresia Slaets. 1708.
Joanna Winckels. 1710.
Joanna Geerts. 1714.
Maria Bouwens van Oosterhout. 1714.
Delphina Bacheler van Hoogstraten. 1714.
Bonaventura van Amersfort. 1715.
Dorothea Kouyes van Antwerpen. 1716.

N.B. De Klarissen van St Elizabeth klooster te Bokstel werden door de protestanten uitgedreven en opgenomen bij de Klarissen te Hoogstraten op 7 oktober 1717. Ze bleven daar tot 1720 en verhuisden naar Megen.

Joanna Vervoort. 1717.
Lucia... 1717.
Catharina van Elsacker van Loenhout. 1722.
Maria Klara Van Hove van Maastricht. 1722.
Maria Mayvis (als lekezuster). 1723.
Adriana Gerardi. 1725.
Adriana Wilmsen. 1730.
Coleta Keenens. 1730. Novice.
Cornelia de Wilde van Turnhout. 1730.
Elisabeth van Oostayen. Novice. 1730.
Maria Smulders. Novice. 1730.
Joanna Janssens. Novice. 1730.
Constantia Smulders van Helst. 1732.
Anna Parijs. 1734.
Lutgardis Walburgis Gillot. 1735. Novice.
Josephina Bonavinea. 1738. Geprof.
Anthonia de Block. 1738. Geprof.

Francisca Ruyssennaers. 1738. Geprof.
Angelina Bonavinea. 1739. Geprof.
Elisabeth van Broeckhoven. 1739. Geprof.
Cecilia Dobbelaers. Koorzuster. 1740. Geprof.
Dorothea Dens. Koriste. 1742.
Maria De Vrij. Lekezuster. 1742.
Klara Steynen. Lekezuster. 1744.
Regina Tienpont. 1743.
Bernardina Kems, koorzuster. 1744.
...... De Vis. Lekezuster. 1743.
Maria Anna Van Roosbroeck. 1756. Geprof.
Lucia Luyckx. 1758. Geprof.
Clara Dolk. 1758. Geprof.
Joanna Clijmans. 1759.
Anna Lauwers. 1761.
Maria Ots, koorzuster. 1769.
Anna Maria Kijser, lekezuster. 1769.
Maria Anna Anthonissen, lekezuster. 1769.
Josepha Vloemans, koorzuster. 1770.
Christina Van der Haecht, koorzuster. 1771.
Agnes Nuyts. 1771.
Martha Rohnenem. 1776.
Anna Adriaenssen, lekezuster. 1779.
Dorothea Hertogh, koorzuster. 1779.
Maria Anna De Haes. 1780.
(Groot register).

GEESTELIJKE VADERS

1594. Pauwels Mechelman, auditor van het kwartier van Brabant. Weldoener van het klooster, dat in grote armoede en schuld verkeerde. Echtgenoot van Beatrijs Lampaert.
1647. 11 januari stierf Cornelis De Brouwer, echtgenoot van Elisabeth Basseliers.
1669. Niklaas Blyens.
1691. Andreas Allaerts, Schoutet van Oostmalle.
1698-1704. Antoon Peeters.

GEESTELIJKE MOEDERS

1594. Clara Mechelman.
1669. 9 februari overleed Elisabeth Basseliers.

AFSCHAFFING VAN HET KLOOSTER

Hebben de Klarissen van Hoogstraten het hevig te verduren gehad tijdens zoveel oorlogsjaren en vooral door de protestanten, die klooster en kerk plunderden, toch bleven ze of kwamen terug na de beroerten.

Nu komt over hen een zoveel hardere beproeving: de fatale doodslag: de volledige afschaffing van hun eeuwenoud klooster en de uitdrijving voorgoed. In de geschiedenis verschijnt de beruchte Jozef II, „de keizer-koster", die met één pennestreek 163 kloosters. vooral van Zusters, van de belgische kaart wegvaagt.[9]

In 1782 reeds begint het voorspel. Op 18 april richt de goeverneur aan de fiskale raden een omzendbrief met de opdracht het inventaris op te maken van de goederen van de kloosters, zonder uitzondering.

Op 18 november 1783 komt het ontstellend bericht dat de Klarissen van Hoogstraten hun kerk en klooster moeten verlaten, dat ze afgeschaft zijn en zij niet meer bestaan.

Dàt is het einde van het eens zo bloeiend klooster der Zusters Klarissen Urbanisten van Hoogstraten.

Het moet allemaal zo snel gaan - dat is de autoritaire wens van Jozef II - dat de Klarissen geen tijd hebben om iets mee te nemen en een huis te zoeken. Voorlopig vinden zij een veilige schuilplaats op het Begijnhof van Hoogstraten.

De uitgedreven Zusters zijn bij name bekend met het pensioen dat ze krijgen van de „Caisse de Religion" (tussen haakjes weergegeven: fl. st. den.):

1. Cornelia *De Wilde* (30-13-0).
2. Anna Katelijne *Hendrickx* (26-6-0).
3. Joanna Maria *Ots* (29-11-9).
4. Elisabeth *Vloemans* (29-11-9).
5. Cornelia *van der Haecht* (29-11-9).
6. Maria Anna *Nuyts* (45-1-9).

7. Antonia *van Mettenburg* (26-6-0).
8. Maria Elisabeth *Janssens* (21-13-3).
9. Katelijne *Lambrechts* (28-3-6).
10. Anna Teresia *van Gehuchten* (26-6-0).
11. Maria Elisabeth *Dionys* (27-9-6).
12. Katelijne *van de Velde* (17-6-9).
13. Joanne *Clymans* (17-16-9).
14. Maria Anna *Antonissen* (17-10-9).
15. Anna *Adriaenssen* (17-8-6).
16. Katelijne *De Deken* (18-3-6).
17. Adriana *Janssens* (23-6-3).
18. Jakelijne *van den Hageleer* (27-19-0).
19. Anna Maria *Bonavinea* (34-10-6).
20. Joanna Katelijne *Bonavinea* (34-10-6).
21. Anna *Hynen* (20-3-6).
22. Dympna Anna *Boumans* (26-6-0).
23. Joanna Maria *Ruysenaers* (42-1-9).
24. Elisabeth *Kenis* (31-17-0).
25. Lutgardis *Gillot* (31-13-0).
26. Dympna *Cuypers* (26-6-0).
27. Maria Anna *Hertogh* (26-6-0).
28. Barbara *Dolck* (26-6-0).
29. Maria *De Haes* (26-6-0).
30. Joanna *Key* (21-8-6).
31. Anna Maria *Keyser* (17-10-9).
32. Joanna *Coenen* (17-10-9).
33. Antonia *Clockaerts* (34-10-6).
34. Anna *Lauwers* (19-14-6).

Tien jaar later, in 1794, waren op het Begijnhof nog 12 Klarissen in leven.

P. Provinciaal van de Provinciale Germaniae Inferiors, P. Willem van Bladel, Vikaris Provinciaal, schrijft aan P. Jan Proost, Gardiaan, dat nopens de toelating van paus Pius VI en langs een schrijven van de Bisschop van Antwerpen, de uitgedreven Klarissen, waar ze ook verblijven, zich mogen biechten aan biechtvaders, die nominatim en door de Bisschop zijn aangeduid. Dit geldt voor de Klarissen van Antwerpen, Turnhout en Hoogstraten.

WAT GEBEURDE MET DE MEUBELEN

De HH. Relieken moesten naar de Bisschoppen gezondnen worden. In de kerkschat van St Niklaaskerk te Doornik (geëksposeerd in 1958), berust de mooie *Monstrans,* in barokstijl en met op de zesvormige voet de beeltenissen o.a. van St Franciskus, Ste Klara, St Antonius en St Lodewijk. Onder het voetstuk staat gegraveerd: „Demonstrantia Clarissis Hoochstr(atensibus) legata a S(oror)e Cornelia De Clerc 1640". De monstrans is 68 cm hoog. Het zilver kruisbeeld op hout, waarin hout van het H. Kruis was ingewerkt. De zilver Kristus werd van het hout losgemaakt en verzonden als zilver naar de Munt van Brussel, alsook de zilveren hoeken van een missaal.

In kerk en klooster hingen 72 *schilderijen,* grote en kleine, waarvan 31 in het koor der Zusters, 4 in het kwartier, genoemd het „schyfhuys", 6 in de ziekenkamer, 2 in de refter en de overige in kerk en klooster.

De *kerkornamenten* werden verdeeld onder de verschillende parochiekerken van distrikt door J. Boenroy pastoor van Ravels en Deken van het distrikt: te *„Baerle", „Sondereijgen", „Beerse", Hoogstraten,* die ook de beelden van St Petrus van Alkantara en van S. Ludovicus aankocht. *„Merckxplas", Minderhout, Oostmalle* en *„Oudt Turnhout".*

De schilderij van het hoogaltaar, die één deel uitmaakten, werd niet verkocht. Zondereigen kreeg het beeld van O. L. Vrouw. Het kleine orgel werd gekocht door de pastoor van Ravels. De Kanunnikkesen van Turnhout kochten het koorgestoelte voor 80-0-0. De Minderbroeders van Turnhout 4 hostie-ijzers voor 5-0-0. De kerk van Hoogstraten kocht de biechtstoel „neffens den grooten authaer" voor 40-0-0.

GRAFZERKEN

De kostelijke zerken van de familie Graaf de Lalaing, werden in Ste Katarina van Hoogstraten overgebracht „dans un endroit où ils ne soent pas exposés à être endommagés, soit en marchant dessus soit autrement".

Alzo eist J. J. Havermans de zerk op van zijn grootvader J. Van

Amelsvoort en G. J. M. Otgens reklameert aan E.H. Van Pelt, pastoor van Hoogstraten, de zerk van zijn familie vanwege de heer Mathias Otgens, met zijn zuster en broeder, en vrouw Sofia Villegas de Kinschot.

VERLOOP VAN HET KLOOSTER

Het aangeslagen Klarissenklooster van Hoogstraten wordt ingericht tot een militair hospitaal, „un hôpital militaire ambulant". Op dezelfde plaats waar eens het klooster en kerk stonden, die in verval geraakt waren, rijst nu het Klein Seminarie op, gesticht in 1835.

BIJLAGE I.

1489. 14 OKTOBER.

TE HOOGSTRATEN WORDT HET HUIS „DE KROON" AANGEKOCHT VOOR 1100 RIJNSE GULDENS DOOR PEETER MERTENS EN PEETER JAN TETS, SCHEPENEN VAN HOOGSTRATEN, VAN MEDAAR VAN MAIRLE, TEN GUNSTE VAN KATARINA BERT, Stryps dochter, KATARINA STRUYCK, CLAER WYTS en PETRONELLA VAN MECHELEN.

„Wy Heyndrick Volker, Janss: ende Dirck van Lueven, Janss: Scepenen in Gornichem, Oirconde dat wy gesien ende lesen ende in onsen handen gehadt hebben enen scepenen brief wel besegelt mit twee segelen van Hoechstraten, gans ende gave, ongeafeert, ongecanteleert ende ongemerct houden van woirde tot woirden soe hier nae beschreven daer wy Peter Mertens en de Peter Jan Tets, scepenen in Hoechstraten, doen condt aller luyden dat voir ons comen zyn Katheline Bert, Stryps dochter, Katheline Struyck, Claer Wyts ende Petronelle van Mechelen, elck mit enen boichheur gegeven mette rechte kennende ende lydende dat sy wittelick schuldich zyn van goeder wittiger schout Medaer van

Mairle de somme van elf hondert rynsche gulden t' stuck van verttich groten vlaemschen, toecoemende van den coep van enen huuse, erven mit sinen begrype ende toebehoirten, gestaen ende gelegen binnen Hoechstraeten, geheeten „die Crone", dwelck die voirs: personen jegens den selven Medaert voirs: somme die voirs: Catheline en Catheline, Claer ende Petronelle me hennen voichden geloeft hebben ende geloeven opten voirs: huysen erven ende mit hurde toebehoirten van den voirs: Cronen up huer selven ende up alle huer andere goeden die sy nu tertyt hebben oft naemaere vercrijgen mogen, wair die gelegen zyn oft bevonden sellen worden, het zy have oft erve den voorscreven Medairt oft toenre van deser brieve te betaelen, te weten de vijffhondert rynsche gulden dair aff terstens mit gereden gelde ande d'ander sesse hondert rynsch guldens, nl. upten iersten meydach naestcomende ende met eer oft binnen dier maent wel betaelt te zyn als erffpenningen die dan gequeten ende geleit moeten wesen sonder enich langer vertreck mit aeftrecken penningen als dair ten 't Antwerpen de assyse mede betalen mach ter selver daege sonder argelist.
In kennisse van desen soe hebben wy scepenen voirs: onse segelen hier ane gehangen Int Jaer ons Heren dusent cccc tachentich ende negen in Octobri vierthien daegen. In oirkonden van desen vidimus gedaen opten vijffsten dach in mey int Jaer ons heren M.CCCC. ende tnegentich.
Ende was besegelt met twee segelen van groenen wasse vuythangende in dobbelen steerte van perkamente.

Op de achterste zijde van dit dokument staat:
„Aenkoop van het / huis genoemd / de Kroon. (Die Crone) voor 1100 Rynsche guldens / voor Peeter Mertens en / Peeter Jan Pots (Tets) schepenen / te Hoogstraten / van Medaire van Mairle / Schout / door / Catheline Maes Strypts dochter, Catheline Wyts / Claer Wyts / Petronella van Mechelen".
„Deze perkamente zegel / werd vertoont voor schepenen / in Gornichem".

Rijks arch. Antw. Doos: perkamenten, nr 346[3]. 1 Acte.
Papier. Titel: Clarissen te Hoogstraten.

BIJLAGE II.

1490. 29 MEI.

PAUS INNOCENTIUS VIII KEURT DE STICHTING GOED. BULLA PAPAE INNOCENTII VIII. (29 MEI 1490.)

"Innocentius, episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis abbati monasterii sanct Mychaelis Antverpiensis et decano ecclesiae sancti Johannis Evangelistae Busciducensis, Cameracensis et Leodiensis dyocesium, salutem et apostolicam benedictionem.

"Inter curas multiplices quibus undique agitamur, illa perpensius corde nostro insidet, ut nostris potissimè temporibus sacre religionis splendor ubique nitescat et incrementum ad divini nominis laudem et animarum salutem continue suscipiat et votis fidelium id devote exposcentium favores benevolos quantum Nobis ex alto conceditur, liberaliter impertimur Sane pro parte dilectarum in Christo filiarum Katharinae Maes de Oerschot, Clarae de Ghyerle, Dympnae de Hoechstraten et Anthoniae et Barbarae de Herenthals, mulierum Cameracensis dyocesis, Nobis nuper exhibita petitio continebat, quod ipsae et nonnullae aliae devotae mulieres eis in hac parte adherentes, mundanis abjectis illecebris, cupientes sub suavi religionis jugo ille, qui forma speciosus est prae filiis hominum, in humilitatis spiritu et celestium contemplationi perpetuo sese voto celibi exhibere, domum quamdam CORONAM nuncupatam et nunnulla predia et alia bona seu possessiones illi contigua in territorio ac infra limites parrochialis ecclesiae de HOECHSTRATEN dictae dyocesis, sub dominio dilecti filii, nobilis viri Jasperi de Culenborch, consistentia, propriis earum sumptibus et expensis, de ipsius Jasperi expresso consensu, emerunt ad effectum, ut in domo et possessionibus huiusmodi, ubi locus ad hoc aptus et conveniens est, unum monasterium ordinis sancte Clare, cum ecclesia, campanili, campana, claustro, refectorio, dormitorio, ortis, ortaliciis et aliis necessariis officinis pro earum et nonnullarum aliarum mulierum, que dictum ordinem profitebuntur, perpetuis usu et habitatione, construi et edificari possit; prout mulieres ipse summa devotione desiderant. Quare pro parte Katherine et aliarum mu-

lierum,earumdem nomine, humiliter fuit supplicatum ut ipsis in domo, prediis et possessionibus prefatis unum monasterium prefati ordinis cum ecclesia, humili campanali, campana, claustro, refectorio, dormitorio, ortis, ortalitiis et aliis necessariis officiniis huiusmodi pro ipsarum et aliarum mulierum earumdem perpetuis usu et habitatione constituendi et edificandi seu construi et edificari faciendi licentiam concedere et alias in presmissis oportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur qui religionis amplificationem et animarum salutum sinceris desideriis exoptamus de premissis certam notitiam habentes, ipsisque Katherina et aliis mulieribus a quibuscumque excommunicationis, suspensionis et interdicti ac aliis ecclesiasticis sententiis, censuris et penis, a jure vel ab homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet inodale existunt, ad effectum presentium dumdaxat consequendum harum seriè absolventes fore cencentes huiusmodi supplicationibus inclinati, discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, que tenus vos vel alter vestrum, si est ita, Katherine et aliis mulieribus prefatis in domo, prediis et possessionibus predictis unum monasterium dicti ordinis cum ecclesia, humili campanili, campana, claustro, refectorio, dormitorio, ortis, ortalitiis et aliis necessariis officiniis huiusmodi pro ipsarum et nonnullarum aliarum mulierum, que professionem per moniales dicti ordinis emitti solitam regularem emittere teneantur, perpetuis usu et habitatione absque alicuius prejudicio et de consensu superioris construendi et edificandi seu construi et edificari faciendi licentiam auctoritate nostra concedatur; necnon statuatis et ordinetis quod prefate et aliae mulieres, que in dicto monasterio pro tempore morabuntur in omnibus et per omnia ad instar monialium ejusdem sancte Clare, Trevirensis dicti ordinis, in regula, statutis, divinis officiis, ceremoniis et clausura, secundum ordinationem, confirmationem et approbationem, felicis recordationis Urbani, pape iiii predecessoris nostri, desuper factas, vivere debeant ipseque moniales sub vicario provinciali ordinis fratrum minorum de observantia nuncupatorum, provincie Coloniensis, iuxta morem ipsius ordinis missorum et ad suam colligationem capitularem sub quo prefatum monasterium Trevirense constitutum est, recipiantur et admittantur, qui vicarius monasterium erigendum huiusmodi reci-

pere et acceptare ac illi de singulis necessariis oportunè, sine aliqua contradictione, modo et forma, quibus monialibus dicti monasterii Trevirensis providetur, etiam de confessore et ad minus de uno fratre cum socio eiusdem ordinis minorum, qui apud eas propter distantiam domum fratrum ordinis minorum huiusmodi a loco dicti erigendi monasterii maneat, habitat et resideat, providere teneatur. Et insuper ut ipse mulieres in regulari disciplina, observanta, ceremoniis et divinorum decantatione et aliis regularem vitam concernentibus, melius et facilius instruantur, qui per prefatum vicarium provincialem alique moniales de dicto monasterio Trevirense in premissis bene instructe, ad prefatum monasterium erigendum mittantur, que alias moniales predictas in premissis instruant et informent et velut exemplar mutationis sint, ut sacra religio ibidem magis enitescat ac regularis disciplina firmius et stabilius ibidem foveatur, confirmetur et perpetuetur.

Preterea prefato construendo monasterio et monialibus in eo pro tempore commorantibus, ut omnibus et singulis privilegiis, gratiis, exemptionibus, indulgentiis, concessionibus et indultis, apostolica vel quavis alia auctoritate capitulo predicto necnon monasteriis, conventibus et domibus illi subjectis et unitis in genere quomodolibet concessis et in antea concedendis; in omnibus et per omnia uti potiri et gaudere valeant; jure parochialis ecclesie et cuiuslibet alterius in omnibus semper salvo eadem auctoritate concedatis. Et nihilominus per vos vel per alium seu alios eisdem Katherine et aliis mulieribus in constructione et perfectione ac aliis premissis efficacis defensionis presidio assistentes, faciatis ipsas et alias in dicto monasterio erigendo pro tempore commorantes licentia, statuto, ordinatione, concessione et aliis premissis pacifice gaudere; non permittentes illas supradictis, per quoscumque quomodo libet molestari; contradictores per censuram ecclesiasticam et alia juris remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis; non obstante pie memorie Bonifacii, pape VIII[1] et predecessoris, nostri prohibente, ne quivis ex ordinibus mendicantium loca ad habitandum de novo recipere praesument, absque sedis apostolice licentia speciali, faciente plenam et expressam ac de verbo ad verbum de huiusmodi prohibitione mentionem. Et quibusvis aliis constitutionibus et ordinatio-

nibus apostolicis necnon statutis et consuetudinibus dicti ordinis juramento, confirmatione apostolica vel quavis alia firmitate roboratis, contrariis quibuscumque aut si aliquibus communiter vel divisim ab apostolica sit sede indultum, quod interdici, suspendi vel excomunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mensionem. Datum Rome apud sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo nonagesimo, quarto kalendas maii, pontificatus nostri anno sexto (1490. 29 mei).

ARCH. AARTS. MECH. Cameracensia IV fol. 91. (N° IV oud nummer) Copia.

BIJLAGE III.

1492. 30 DECEMBER.

VERZOEKSCHRIFT AAN HENRICUS DE BERGES, BISSCHOP VAN KAMERIJK, VANWEGE DE SCHEPENEN VAN HOOGSTRATEN, OM DE TOELATING TE BEKOMEN EEN KLOOSTER VAN KLARISSEN-URBANISTEN TE MOGEN OPRICHTEN. 30 dec. 1492.

"Cont ende kennelyc sy eenen yegelyc die dese letteren sullen sien oft hooren lesen ende besonder den Zeer edelen ende moghenden heer Heyric van Berges by der gratien Goids heere ter Cameryck, dat voor my Notarys ende getuygen hier onderscreven jegenwoirdelyck commen syn Jacop van Achteruyt, schoutet der vryheyt van Hoechstraten ende Jan Haes als voechden ende toesienders der Zusteren tot Hoechstraeten, (die) kenden ende liden dat si een wyl tyts geleden gecocht hadden ende gecregen jegens Meetaerde den tollenaer van Goiken, een huys tot Hoechstraeten, geheeten die Croene, houdende in huyse, boegaerden, visscherien, hei, weg, lant ende sant ontrent de twintich buender saet luttel min oft meer, om die summe van elf hondert Rynsche guldens ende thien rinschen guls ende drie mudden corens erffelyck van welcke summen voors: Jacop ende Jan voirgenoemt betaelt hebben ses hondert rynschen guls ende vijfftich, ende uyt d'ander vier hondert ende vijfftich daer si borge hebbende die selve zusteren hieren boven noch ses mudden corens erffelyck, ende drie rinsche

guls op welcke goeden ende renten dagelycx te cost syn gaende ende woenende in die voers: huysingen, erven ende goeden ende renten Jacob de schouteth ende Jan Haes voorscreven met de seven joncvrouwen ende susteren voorgenoempt, by der gratien Gods almachtich ende hulpe ende bystant van goeden heeren ende prelaten, geirne souden erigeren ende doen fonderen een cloester ende een godshuys van Clarissen vander tweeden regule van Ste Franciscus, om den dienst Goids te vermeerderen ende God aldaer te ewigen daegen te dienen. Ende om al dat voorscreven staet tot eenen saligen eynde te brengen, soe hebben de voorscreven voechden ende momboirs met den joncvrouwen voors: confirmatie ende consent van onsen heyligen vader de pauws Innocentius vercregen ende verworven, ende voort mede consent van onsen joncker van Culenborch ende oeck vander vryheyt van Hoechstraten, te weten, schoutent, scepenen, gesworen, kerckmeesters, gasthuysmeesters ende heyligegeest meesters, als mogenden heeren, uwen promoetoir ende landtdecken van Antwerpen, wael condich es, die van allet dat voerscreven staet volcomen inquisitie ende informatie hebben in gescrifte ende andersins.
Bidden hieromme zeer oytmoedelyck ende devotelyck de selve jonckvrouwen ende voechden voirgenoempt uwer edeler mogentheyt te willen ende believen consent hiertoe te geven, want si niet en begheren dan dat reedelyck es ende goddelyck ende dat doende believende hen die selve jonckvrouwen van uwe edelheyt ende mogentheyt te bidden nerstelyck ende devotelyck tot ewigen daegen.
Actum anno nonagesimo secundo die vere tricesimo mensis Decembris, presentibus ibidem probis et honestis viris Joanne de Heese, secretario Libertatis de Hoechstraten pretactus, et Petro Brayatoris, scabino, testibus ad promissa vocatis.
(onder staat):

Joannes de Achteruyt, apostolica ac Imperiali auctib.
Notario quo ad promissa rogatus.

Op de rugzijde van dit dokument staat:
„Verzoekbrief aen / Henricus de Berges / Biskop van Kameryck / op dat hy toestemme/in de oprechting van/dit klooster".

Rijksarchief Antwerpen. Doos: perkamenten. Dit is op papier. 1 acte.

BIJLAGE IV.

1493. 26 AUGUSTUS.

HENDRIK DE BERGES, BISSCHOP VAN KAMERIJK GEEFT ZIJN TOESTEMMING TOT HET BOUWEN VAN EEN KLOOSTER DER KLARISSEN-URBANISTEN TE HOOGSTRATEN.

"Universis et singulis presentes litteras inspecturis, Henricus de Bergis, dei et apostolicae sedis gratia, episcopus Cameracensis, salutem in domino sempiternam.

EXIGIT officii nostri pastorale debitum, ut ad ea libentius intendamus, per que cultus in nostra civitate et dyocesi augetur divinus et salus procuratur animarum. Cum itaque prout pro parte dilectarum nobis in christo Catharina Maes et suarum consortum virginarum, nostre dyocesis, exhibita nobis petitio continebat: ipse et nos nulle alie eis in hac parte adherentes, mundanis abjectis illecebris, cupientes sub religionis jugo, domino nostro Jhesu Christo, sponso earum, in humilitatis spiritu, sub spe retributionis eterne, sese voto celebri cohibere; christifidelium elagartione, aput villam de Hoechstraten, dicte nostre dyocesis, locum plurimum congruentem et honestum invenerint et sibi acquesiverint: ad fundandum illic monasterium sancte Clare, virginis, cum ecclesia, campanili, claustro, dormitorio, et aliis officiniis ad hec necessariis pro illarum et aliarum, que se illis associare et ordinem dicte sancte Clare, sub perpetua clausura profiteri desiderant perpetuis usu et habitatione. Quod felicis recordationis, sanctissimo in christo patri et domino nostro, domino Innocentio, papa octavo, dudum significatum, ab eodem litteras commissoriales reverendo patri ac dilecto nostro abbati Sancti Michaelis Antverpiensis, ordinis premonstratensis, prefate nostre, et decano ecclesiae colligiate Sancti Johannis Evangeliste Busciducensis, Leodiensis dyocesis, directas obtinuerunt: quibus eisdem committitur et mandatur, quatenus comperta veritate narrationum et suggestorum, locum pretactum, auctoritate apostolica, in monasterium sub regula predicta erigentes, alia etiam facerent, que circa hec fuerint opportuna seu quod faceret eorum alter, prout ea latius in eisdem litteris apostolicis continentur et

vidimus contineri. Verum prefate virgines considerantes in premissa fundatione, quam sub nostra dyocesi, ut prefertur, facere intendunt, nostrum consensum fore requirendum et obtinendum: eapropter nobis humiliter supplicare curarunt ut in ipsis fundatione et erectione nostrum consensum adhibere dignaremur maximè attendo, quod hiis divinus cultus excrescere, populi devotio augmentari ac salus utique animarum procurari speratur. Nos itaque divinum cultum, nostris precipuè temporibus, augeri intensis desideriis cupientes, supplicationi prefate favorabiliter inclinati sub conditionibus et modificationibus subscriptis, illisque mediantibus et alias non, pretacti novelli monasterii erectioni, iuxta continentia litterarum apostolicarum prefatarum desuper concessarum et processum super illis fulminandum; in prenominato loco fiende, quem ad hoc congruum, aptum et honestum satis cognovimus.

Primo quidem, quod nos et successores nostri, Cameracenses episcopi, pro tempore existentes poterimus et poterunt personaliter dumtaxat dictum monasterium, saltem generaliter circa sacramentalia visitare absque alia visitatione speciali in capite et membris facienda, quam visitatori pro tempore committimus exercendam: iuxta regulam sancti Francisci. Quo tempore dicte sorores nobis et ipsis, familieque nostre et eorum iuxta status nostri et ipsorum exigentiam, earumdemque sororum facultatem, tenebuntur pascum exhibere caritatis.

Item, quod mater et conventus eiusdem futuri monasterii non poterunt aliqua de eiusdem nobis ullo unquam tempore, quovismodo vendere, alienare aut ea sub certis canonibus seu pensionibus ypothecare aliove quolibet onerare, sine licentia speciali.

Item quod ipsa mater et conventus ac confessor seu visitator ipsum monasterium multitudine personarum inibi recipiendarum et professucarum nequaquem gravare poterunt quemadmodum in aliis monasteriis cum magna illorum jactura et oppressione plerumque fieri vidimus et videmus; quodque in hac prima eiusdem monasterii institutione, dumtaxat sedecim personas inibi recipiant ad professionem; quod si imposterum favente altissimo, ipsarumque sororum meritis et industriis, eidem monasterio ampliores accrescant facultates extunc earumdem numerum augere poterunturque ad vigintiquatuor en non ultra. Si tamen et in quantum huiusmodi

earum facultates adeo se extendant, quod ex illis pro cuiuslibet inibi professarum et recipiendarum sororum usque ad numerum pretactum usu et sustentatione ad minus tres libras grossorum monete Branbantie libere constituere et deputare possint et aliter non.

Postremo quod dicte sorores presentes et future pro intersignio superioritatis dyocesana perpetuo erunt astricte ad cantandum singulus annis, inter festa sanctissime Trinitatis et venerabilis Sacramenti, die eis magis conveniente, missam de Sancto Spiritu pro felice successu dyocesani pro tempore existentis, et missam pro animabus episcoporum, qui ecclesie Cameracensi, pretactis temporibus feliciter prefuerunt, circa festum commemorationis animarum, alique die eis magis apta seu propitia. Quas quidem modificationes et conditiones, dicte virgines supplicantes, pro se et futuris sororibus dicti erigendi monasterii, acceptarunt et perpetuis temporibus intertenere et interteneri facere, nec contra ea ullo modo unquam tempore venire, facere, attemptare seu in illorum preiudicium et derogationem per se vel alios directe vel indirecte, quovis quesito colore a sancta sede apostolica seu alias quidquam impetrare seu impetrari facere et etiam quibuscumque forsan impetratis seu impetrandis judiciis et privilegiis etiam motu proprio summi pontificis ordine earum aut alias concesssis aut concedendis uti aut fungi ac litteras ipsius novelli monasterii et suorum superiorum desuper expeditas et sigillis suis debitè sigillatas, per quas ad preexpressa se et suos successores obligabunt, nobis tradere et deliberare legitima interveniente stipulatione, promisserunt. Et hiis mediantibus, nos cupientes quod dictum monasterium seu capella illius post eiusdem per nos aut parte nostra facta conservationem debitam sequeretur honoribus et a christifideles ipsi ad contribuendum manusque adjutrices et edificia dicti erigendi monasterii porrigendum amplius excitantur, omnibus et singulis bene contritis et confessis, qui ad erectionem et perfectionem ipsius ac sororum eiusdem intertentionem et sustentationem manus perrexerint adjutrices, quotiens id fecerint quadraginta dies indulgentiarum de injunctis eis penitentiis, de omnipotentis dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli, apostolorum, eius confisi, perpetuis futuris temporibus misericorditer in domino relaxamus.

In quorum omnium fidem et testimonium premissorum presentes litteras exinde fieri et per dilectum nostrum secretarium subscriptum signari nostri sigilli jussimus et fecimus appensione communiri. Datum et actum Bruxelle, dicte nostre diocesis, anno millesimo m^{0}cccc^{0}xc^0 tertio, mensis augusti die vicesima sexta.

Cameracensia IV fol. 92. Archief aartsb. Mechelen. N° IV (oud nummer).

BIJLAGE V.

1494. 20 APRIL.

HENRICUS DE BERGIS, BISSCHOP VAN KAMERIJK, SCHRIJFT ALS ANTWOORD OP EEN BRIEF VAN DE PASTOOR VAN HOOGSTRATEN NAAR DE ZUSTERS EN STELT ENIGE VOORWAARDEN, O.A. WAT DE BEGRAVINGEN AANGAAT.

"Henricus de Bergis, dei et apostolicae sedis gratia, episcopus Cameracensis, universis presentes litteras inspecturis, salutem in domino sempiternam.

"Cum nuper Reverendus pater abbas sancti Michaelis Antverpiensis, ordinis premonstratensis, nostre Cameranensis diocesis a sancta sede apostolica una cum venerabili viro decano sancti Johannis opidi Busciducensis, Leodiensis diocesis, cum - quatenus nos vel alter nostrum specialiter deputatus iuxta datam per apostolicas litteras sibi formam ad erectionem monasterii certarum monialium ordinis sancte Clare in territorio seu infra limites parochie ecclesie parochialis de Hoechstraten dicte nostre diocesis de nostro tamquam ordinario loci et rectoris parochialis ecclesie predicte expresso consensu fundandi procederet, quum in huiusmodi dicti rectoris consensu adhibendo non nulle difficultates et restrictiones pro parte rectoris eiusdem preposite fuerunt, et nostre declarationi, moderationi ac interpretationi de consensu partium reservate.

Eapropter cum prefatus abbas ex nunc dictum novum monasterium erexit et fundavit et decretum suum interposuerit prout nobis de singulis plene constitit atque constat, pro parte prefati rectoris

nobis est humiliter supplicatum quatenus declarationem nostram et modificationem super ipsius prepositis et petitiis dare et pronunciare dignaremur.

Nos itaque Henricus, episcopus prefatus, visis per nos et diligenter matureque perspectis dicti rectoris prepositis et petitiis, illisque et aliis circa ea merito considerandis attentis de nostrorum vicariorum consilio et avisamento, vocatis prius ad hoc partibus prefatis, in earumdem ob hoc coram nobis comparentium presentia nostra declarationem, moderationem et interpretationem huiusmodi diximus et pronunciamus ac presentium tenore dicimus et pronunciamus in hunc qui sequitur modum:

Primo, quod sorores in dicto novello monasterio presentes et future de omnibus et singulis suis bonis et rebus jam habitis et acquisitis ac imposterum quocumque titulo sub districtu parochie dicte ecclesie acquirendis ex antiqua consuetudine et hodierna die adhuc decimalibus, etiam si illa vel illas ad alia commoda seu utilitates redigerent solvent rectori seu curato prefato et successoribus suis decimas maiores, minores et novales, prout ceteri parochiani dicte sue parochie tenentur et obligantur, salvo quod de oleribus et aliis minutis rebus pro earum usu cotidiano necessariis infra cepta et principalem clausuram monastrii habendis et excolendis à solutione huisumodi decimarum erunt immunes.

Item, quod pro iuribus oblationum, sacramentorum, funeralium, mortuariorum ac denarii personalium, quocumque nomine appellari possent pro et de sororibus seu monialibus professis ac aliis domesticis servitoribus et servitricibus eiusdem monasterii commensalibus et inibi moram trahentibus singulis annis, semel in festo videlicet pasche seu infra octavas eiusdem dicti curato et successoribus suis solvent unam unciam argenti puri aut pro illa unum florenum aureum in auro seu illius in alia moneta verum et usualem valorem quamdiu ipse sorores sub numero duodenarii permanserint; sed dum et quando ad huiusmodi numerum duodenarium pervenerint seu etiam eumdem transcenderent, sub numero tamen per nos in litteris nostri in dictam monasterii erectionem dati consensus pridem expeditis gratiose limitato remanentes, curato pro tempore dicte ecclesie duas uncias argenti seu duos florenos aureos predictis consimiles solvere debebunt. Cum vero

numerum huiusmodi limitatum attingerint seu compleverint seu etiam eumdem de nostra aut successoris nostri licentia auxerint eidem curato pro tempore tres uncias argenti seu tres florenos aureos in modo et valore pretactis realiter exsolvere debebunt et tenebuntur.

Item si contingat imposterum aliquas advenas seu extraneas personas transeuntes infra dictam parochiam et extra cepta dicti monasterii decedere et suas sepulturas in dicto monasterio eligere habebit dictus curatus exinde a prefatis sororibus seu monasterio pro quolibet capite tertiam partem floreni aurei seu illius valoris; salvo quod nullam personam seu vicinam extraneam vel incolam per se vel alias, directe vel indirecte, quaesito quovis colore vel ingenio inducere poterunt ad eligendum apud ipsas sepulturam iuxta jurium desuper.

Item, non poterit similiter dictus confessor pro tempore parochianis dicte sue parochie seu etiam advenis aliqua sacramenta ecclesiastica ministrare sine ipsius curati aut sui vicesgerentis pro tempore licentia petita et obtenta.

Item, ut mutua caritas inter curatos pro tempore ecclesie predicte seu illorum vicesgerentes et matronas seu sorores dicti monasterii perpetuo servetur, debebunt dicte sorores curatos eiusdem ecclesie decedentes inter benefactores eiusdem monasterii inscribere et pro defunctis singulis annis, feria secunda post dominicam septuagesime, aut alia die ipsis magis convenienti et accepta, anniversarium cum vigiliis et missa cum nota iuxta earum ritum et modum, solemniter celebrare pro ipsis tunc et etiam in cotidianis orationibus deum orando; et viceversa curatus pro tempore seu vicesgerens loci tenebitur, singulis annis, similiter anniversarium pro defunctis sororibus dicti novelli monasterii in sua ecclesia, dicta die seu alia sibi convenientire celebrare.

Item de intraneis et parochianis loci, si apud ipsas sorores sepulturam elegerint habebit ipse curatus pro juribus suis in quantum exequias suas apud easdem fieri desiderent, de quolibet duos solidos cum sex denariis grossorum monete Brabantie, reservantes tamen in hiis omnibus juribus consuetis fabrice et matercularie dicte ecclesie sue matricis.

Item, habebit dictus curatus pro tempore de omnibus et singulis

anniversariis fundandis in dicto monasterio per subditos dicte sue parochie infra eamdem decedentes et sepulturas suas in ipso monasterio eligentes canonicam portionem sibi de jure et per statuta synodalia debitam, ascriptam et assignatam.

Item, tempore quo in matrica ecclesia continget sermonem seu predicationem populo fieri non poterit confessor pro tempore sororum predicare seu quisvis alter, in dicto monasterio aliquem sermonem publice ad populum facere neque etiam illum per aliquam viam sinistram a visitatione et frequentatione matricis ecclesie retrahere.

Que omnia premissa sic hisce inde inconcusse fieri et observari volumus et declaramus, decretum nostrum desuper interponentes. In quorum omnium fidem et testimonium premissorum presentes litteras nostri proprii sigilli, una cum signi manualis dilecti nostri secretarii subscripti munimine duximus roborandas.

Datum et actum in opido Bruxellensi, dicte nostre diocesis, anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto, mensis aprilis die vicesima post pascha.

Cameracensia fol. 156. Arch. Aartsb. Mech. Nr IV (oud nummer).

1 Zie *Bijlage* I, blz. 390.
2 Zie *Bijlage* II, blz. 392.
3 Zie *Bijlage* III, blz. 395.
4 Zie *Bijlage* IV, blz. 397.
5 Zie *Bijlage* V, blz. 400.
6 De Klarissen van Amsterdam moesten hun stad verlaten en de Zusters werden verspreid in verscheidene andere kloosters. Zij transporteerden een obligatie van 216 gulden op de Klarissen van Hoogstraten, met last iedere week een mis eeuwige dage te doen opdragen. Deze som moest teruggegeven worden zodra de Klarissen in hun hersteld klooster te Amsterdam mochten terugkeren.
7 De namen van Min. Prov. die meermalen voorkomen worden niet opnieuw genoemd.
8 De Zusters zijn moeten vluchten toen de protestanten hun kerk en klooster plunderden.
9 Andere schrijvers spreken over 738 kloosters. Maar dit getal zal wel gelden voor heel het Keizerrijk.

ONZE LIEVE VROUW VAN OMMEL
EN
HET KLOOSTER MARIASCHOOT

BRONNENPUBLICATIE

DOOR P. DOM. DE JONG O.C.R.

IV

DOCUMENTEN

14. 1675 september 10.

Akte, waarbij de schepenen van Asten aan de zusters van Ommel een geleidebrief verlenen voor het vervoer, ten behoeve van hun convent, van levensmiddelen, enz.

Allen dengenen die dese letteren van certificatie sullen sien oft hooren lesen saluijt. Wij, Gojaert van Gorcum ende Frans Mathijssen schepenen der grondtheerlijckheijdt Asten, in den Quartiere van Peelant, Meijerije van 'SHertogenbosche gelegen, doen te weten certificerende mits desen voor de gerechte waerheijt, dat de bagijnen van het convent van Ommelen, resorterende onder deser heerlijckheijdt Asten voors., gerne souden vaeren met peert ende karre naer 'SHertogenbosche, Antwerpen, Brussel ofte andere plaetsen ende aldaer te laeden zeep, sout, olie, was, ende alderhande cremerijen ende specerijen mitsgaders eenige levensmiddelen tot onderhout van huer convent terwijle sij daervan onversien sijn. Waeromme wij, schepenen voorn., versoecken alle gouverneuren, collonellen, capiteijnen, officieren ende soldaeten te voet ende te peerde de voornoemde requiranten ende thoonders in dese haer int passeren ende repasseren haerder reijse geen hinder, beleth ofte empechement te doen, maer ter contrarie alle hulp, faveur ende assistentie, terwijle wij, schepenen voorn., verclaeren dat de voorgeroerde cremerijen, specerijen ende levensmiddelen int convent van Ommelen voors. sullen worden opgeslagen ende gebruijckt, onsselven daervoor stellende als borge welcx ten oir-

conde soo hebben wij, schepenen voors., onsen gemeijnen schependomszeegel hieronder op t spatium deses doen drucken ende bij onsen secretaris laeten schrijven ende onderteckenen op heden den tiensten dagh der maent Septembris XVIc vijfendetseventigh.

Vanderlith 1675

In margine: *Debet sigillum uijt noot.*
In dorso: *Attestatie van monsieur den secretaris van der Lith voor de susterkens van Omel.*

Inv. nr 64 - eigenh. oorspr. met opgedrukt zegel in groene was.

15. 1676 mei 11.
Akte, waarbij vicaris J. Houbraken aan pater G. van Bellinghen voor de tijd van drie jaren faculteiten verleent.

Reverendo in Christo patri fratri van Bellinghen Ordinis Fratrum Minorum Recollectarum confessario in Omel,

Aucthoritate Apostolica Nobis concessa damus facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicae reservatis, celebrandi missam bis de die, quando est dies Dominica aut festiva, et ratio exposcet; commutandi vota simplicia etiam castitatis ex rationabili causa in alia pia opera non tamen vota religionis; concendi indulgentiam plenariam primo conversis ab haeresi et etiam fidelibus quibuscunque in articulo mortis saltem contritis, si confiteri nequeant; concedendi in conventu de Omel indulgentiam plenariam in oratione 40 horarum ter in anno indicenda; item plenariam qui praevia sacramentali confessione et eucharistiam sument in festis Natalis Domini, Paschatis et Assumptionis Beatae Mariae Virginis; lucrandi sibiipsi easdem indulgentias; singulis secundis feriis non impeditis officio 9 lectionum vel eis impeditis die immediate sequenti similiter non impedita missam de Requiem celebrando, liberandi animam de purgatiorio per modum suffragii.
Hae facultates exerceri tantum possunt in Maioratu Buscoducensi gratis, et durabunt usque ad 18 Augusti millesimi sexcentesimi septuagesimi noni.

Actum Antverpiae, die 11 Mai 1676.

J. Houbraken vic(ari)us ap(osto)licus

Damus eidem facultates benedicendi vestes sacerdotales et corporalia nimirum albas, amictus, cingula, manipulos, stolas, planetas seu casulas, dalmaticas, pluvialia, mappas altaris,, pallas.

J. Houbraken

In dorso: *Facultates nobis concessae a domino Houbraken.*

Inv. nr 4: document 75 - eigenh. oorspr.

16. 1677 april 14.
Brief van de rector G. van Bellinghen aan de vicaris J. Houbraken betreffende de door G. Verdonck, landdeken van Helmond en pastoor te Someren, aangewende verzoeningspogingen in het klooster van Mariaschoot.

Amplissime Domine,

Heri adfuit nobis r(everendus) a(dmodum) d(ominus) decanus Verdonck qui juxta commissionem ipsi datam studuit salutaribus monitis exstirpare schismatis diversitatem quae difficulter, ut mecum sentit, ex toto eradicabitur quamdiu illae de quibus toties conquesti sumus, non desinunt suis clandestinis conciliabulis communitatem inquietare. Religiosa unitas non exvolat e conventu nisi per illas. Eam jam dudum pro voto habuissemus, si illarum factiones fuissent opportune repressae; verum eam nec monasticam disciplinam amant, et inde eheu! exortae scissurae sub quarum velamine quaerunt suas libertates.
Nepris a(mplitudinis) s(uae) etiam jam declinavit ad minorem turmam, sperantque adversariae per illam nunc securius et efficacius exsequi suas factiones, utpote quae cum illis conversans et confabulans nihil aliud dicit, dum quandoque monetur *Scio voluntatem domini mei avunculi.* Deus misereatur eius quia ab eis non addiscet nisi artem murmurandi et fallendi, et tandem timeo plane pervertetur. Custodivi eam ut pupillam oculi mei et custodire paratus sum, sed ejus instructrix alienavit eam a me. Jurejurando affirmo me usque modo non quaesivisse nisi bonum spirituale et temporale conventus et ejusdem omnimodam quietem. Applicans

a(mplitudini) s(uae) gaudiosissima festa paschalia subscribor perseveraturus.

Amplissimae dominationis vestrae addictissimus et fidelissimus servus,

F. Gerardus van Bellinghen

Dedi in Omel,
hac 14 Aprilis 1677.

P.S. Saluto charissimam vestram sororem neptem et domesticos.
In dorso: *Epistola ad dominum Houbraken.*

Inv. nr 4: document 56 - eigenh. oorspr.

17. 1677 april 14.

Brief van de landdeken G. Verdonck aan de vicaris J. Houbraken betreffende de toestand in het klooster Mariaschoot.

Omel, 14 Aprilis 1677.

Amplissime Domine,

Satisfeci commissioni nobis datae in Omel, ubi reperi plerasque satis bene contentas et consolatas cum moderno patre. Foret in monasterio desiderata unitas, si desisteretur a scribendis litteris, per quas ut jam clare deprehendi pater injuste accusatur. Contentum est aliquarum jam notificatum communitati tam graviter illam turbavit, ut postulet scriptrices exemplariter puniri. Hinc amplissimus dominus meo judicio non malefaceret, si in posterum hujusmodi litteris non deferret et scriptrices severe corriperet, quia ad nihil serviunt nisi ad augendas scissuras et impediendam religiosam unitatem, quae facile introduceretur et acceptaretur tam a minore quam majori turma (quae ut etiam intelligo non minuta sed potius aucta est), si illis sinistris delationibus tempestive opportunis remediis ab a(mplitudine) s(ua) obviaretur, reprehendendo illas quae tam facile sine rationabili causa murmurant et conqueruntur de suis superioribus localibus. Nam omnes, paucis exceptis, satis bene sese accommodant obediuntque prompte et simpliciter suis superioribus; quod si paucae illae quoque facerent, esset in conventu Omelensi omnium viventium cor unum et anima una vige-

retque magis (quam scio patrem ex corde desiderare) monastica disciplina. Sic asserit et sentit post humilem suam salutationem, Amplissimae suae dominationis humillimus famulus,

Gerardus Verdonck,
districtus Helmondani decanus

Exspectabo sacra olea ut scripsi.

Inv. nr 4: document 58 - eigenh. oorspr.; ibid., document 57 - afschrift van G. v. Bellinghen notarius apostolicus ordinis.

In dorso: *Copia epistolae responsoriae domini decani Verdonck ad dominum Houbraken.*

Ibid., document 59 - afschrift van G. v. Bellinghen notarius apostolicus ordinis.

Inferius: *In dorso praescriptarum litterarum originalium habebatur admodum reverendo atque amplissimo domino domino Judoco Houbraken sanctae theologiae licentiato. cathedralis ecclesiae Beatae Mariae Antverpiensis canonico et scholastico necnon episcopatus Buscoducensis vicario apostolico et inferius Antverpiae quod etiam attestor F. G. v. Bellinghen notarius apostolicus ordinis.*

In dorso: *Copia epistolae domini decani Verdonck ad dominum Houbraken.*

18. 1677 mei 18.

Brief van de rector G. van Bellinghen aan de vicaris J. Houbraken om de tucht in het klooster Mariaschoot te herstellen .

Amplissime Domine,

Ante aliquot septimanas nobis adfuit r(everendus) a(dmodum) d(ominus) decanus Verdonck qui juxta commissionem ipsi datam studuit salutaribus monitis exstirpare schismatis diversitatem, quae difficulter ut mecum sentit ex toto eradicabitur, quamdiu illae de quibus toties conquesti sumus non desinunt suis clandestinis conciliabulis communitatem inquietare. Religiosa unitas non exvolat e conventu nisi per illas paucas; eam iam dudum pro voto habuissemus, si illarum factiones fuissent tempestive repressae. Sed eheu illam unitatem neque etiam monasticam disciplinam amant et inde

exortae scissurae, sub quarum velamine querunt suas libertates. Nam soror Maria Lucas quia ei subinde negatur licentia exeundi, adhaeret modo tenacissime parvae turmae, quam antehac saepius nuncupavit diabolicam, quae timeo nunc per ejus annumerationem non meliorabitur sed deteriorabitur. Putaveram, uti scripseram p(atri) vicario van der Schuren, illam jam omnino pacatam et mihi reconciliatam, sed contrarium experior. Nam denuo effutit tam injuriosas et diffamatorias murmurationes ut si illae diutius dissimulentur et ab a(mplitudine) s(ua) in exemplum et cautelam aliarum non corripiantur et puniantur, hic monastica disciplina ex toto corruet, et odor bonae famae monasterii penitus peribit. Minata fuit et jam minari non cessat multa exsequi per inclamationem authoritatis vestrae quasi certo ab a(mplitudine) s(ua) omnia impetratura quae desiderat et ego e contra assero, si audiatur et non corrigatur, versatur ejus anima in manifestissimo periculo damnationis aeternae, quod ideo oretenus Antverpiae et nunc iterum scripto a(mplitudini) s(uae) insinuo, ut tempestive ei occurat. Gloriatur quod tam parvam fidem videamur habere apud a(mplitudinem) s(uam) interim ego feci quod meum est. Reliquum relinquo conscientiae a(mplitudinis) s(uae) quod meo et r(everendi) a(dmodum) d(omini) decani judicio deberet aliter procedere cum istis murmuratricibus quae certo certius cessarent murmurare, conqueri, detrahere etsi semel exemplariter per poenitentias ab ipsa a(mplitudine) s(ua) decretas et per speciales litteras matri et toti communitati intimatas publice in communitate castigarentur. Alias numquam habebimus finem. Propria voluntas, quae sola in inferno ardet, est causa principalis difficultatum, quas habemus. Applicans a(mplitudini) s(uae) omnibusque domesticis omne bonum perseverabo,

Amplissimae dominationis suae
humillimus et fidelissimus servus,
Fr. Gerardus van Bellinghen

Raptim in Omel,
hac 18 Maii 1677.

In dorso: *Epistola ad dominum Houbraken.*

Inv. nr 4: document 60 - eigenh. oorspr.

19. 1677 november 9.

Brief van rector G. van Bellinghen aan vicaris J. Houbraken betreffende diens houding ten opzichte van de interne toestanden van het klooster Mariaschoot.

Ex litteris datis ad reverendum dominum Verdonck vidi et legi monitionem quam voluit mihi dari cum minis ejusmodi numquam ab amplitudine sua promeritis et exspectatis. Dominus decanus qui me et modernum monasterii statum melius novit, obstupescit amplitudinem suam malitiosis delationibus (quae puniri potius merentur quam audiri) tam facile credere et tam parum deferre justissimis nostris querelis prout ad oculum ei ostendi. Pro ista quam quaedem ita horrent reductione non laborabitur nisi vestro prius impetrato consensu, de quo impetrando cum plane defferetur idque omnibus sufficienter constet, mirum quod non quiescant et desistant me et amplitudinem suam importunis figmentis vexare. Utinam abscindantur qui nos conturbant. Dicunt quidem et scribunt sese opprimi sed vere a pluribus annis illis oppresserunt et pergent opprimere locales superiores et communitatem quamdiu eis credetur. Merito assimilantur crabronibus, quibus pater mendacii novos voluit indere aculeos, quibus contendunt me iterum apud amplitudinem suam ita denigrare et pungere, ut denuo inter nos ambos resuscitent novas diffidentias, in communitatem novas scissuras, et ex monasterio eliminent prorsus monasticam disciplinam, quae omnia nata sunt fieri, nisi eis extrahantur ab amplitudine sua venenati isti aculei, et ego apud eandem inveniam majorem fidem et efficacius adjutorium. Nam ut sentit et praefatus dominus decanus monasticam disciplinam omnesque bonos mores perire necesse est, ubi immediati rectores debito et notorio destituuntur adjutorio. Repeto pro epilogo quod toties dici et scripsi accusatrices nostras sub fuco justarum querelarum non querere religiosam perfectionem aut communem pacem sed tantum affectatas suas libertates et superioritates idque modo adminiculo vestrae neptis, quae dicitur futurum nostrum flagellum. Interim justissimus Deus, spero aliquando providebit, et injuste oppressum et oppressas consolabitur. Ejus divinae protectioni me et amplitudinem suam unice commendans cui de iterato obtento stabilimine in munere vicarii

apostolici ex animo congratulor, perseverabo qui semper fui amplissimae dominationis vestrae humillimus et fidelissimus filius, F. G. v. Bellinghen. In Omel, hac 9 Novembris 1677.

In dorso: *Copia epistolae missae 9 Novembris 1677 ad dominum Houbraken per manus sororum.*

Inv. nr 4: document 64 - afschrift.

20. 1678 november 27.

Akte van volmacht door de zusters van Ommel voor heer Remij te Brussel om de nodige stappen te ondernemen tot het handhaven van hun biechtvader, pater G. van Bellinghen.

Alsoo wij alhier in ons clooster van Omel, ghenoempt Mariaschoot, in alle voorgaende tijden hebben ghehadt in ons believen eenen vollen vrijen keur ende verkiesinghe van eenen biechtvader voor ons heilige ghemeijnte, ende dat wij, onderschreven, ende noch meer als dertich met ons vuijt crachte van dien hebben vercosen eenen Minderbroeder Recollect van de Nederduijtsche provincie, te weten den eerw. pater Gerardus van Bellinghen, dewelcke ons tot noch toe toegelaeten van sijn oversten, seer ghetrouwelijck ende met groot geestelijck ende tijtelijck profijt ghedient heeft ontrent ses jaeren, ende nu den hoogw. heer mijnheer Judocus Houbraken, vicaris apostolijck des bisdoms van SHertoghenbosch, ons denselven wilt metter daedt ontnemen teghen ons recht ende teghen den danckt van de ghemeijnte met ghewelt wilt indringhen eenen werelijcken biechtvader, ghelijck gheattendeert is gheweest den 25. dagh des maendts Novembris deses jaers 1678. Soo ist dat wij ghegeven hebben ende gheven mits desen procuratie ende volmacht aen monsieur Remij commissaris ordinaris van Sijne Majesteijts Monsteringhe, oft deghene die denselven daertoe sal willen stellen, kiesen, versoecken ofte deputeren, tsij geestelijck oft werelijck, om met alle moghelijcke middelen van recht bij alle hooghe overighijt, al waert oock bij den Stoel van Roomen, ghelijck sij sullen goet vinden te mainteneren dese onse ghedaene kiesinghe, ende voorders alle onse andere rechten teghen den

voorschreven hooghw. heer mijnheer Houbraken oft alle andere, die ons hierin ende alle onse andere rechten op eenichgerleij manier turberen oft willen turberen. Actum in ons convent van Omel, den 27 Novembris 1678.

Inv. nr 4: document 66 - afschrift.

21. 1678 november 28.
Brief van de kloosterlingen van Ommel - buiten hun oversten om - aan vicaris J. Houbraken betreffende de vervanging van rector G. van Bellinghen door een wereldgeestelijke.

Hooghw. Heer,

Wij hebben met groote droefheijdt ende ontsteltenisse den 25 November verstaen U hoogw. schrijvens, te weten dat U hooghw. in dit clooster niet condt inbrengen dat ghij daer gerne soudt hebben ende dat U hooghw. oversulckx den eerw. pa(ter) bedanckt van sijnen dienst, dit luijdt al of den eerw. pater daer oorsaeck van waer, denwelcken nochtans dach ende nacht anders niet en tracht als ons te brengen tot een oprecht volmaeckt religieus leven ende nouwe onderhoudinghe van den Regel ende ordinantien, waerom hem dan soo schandigh uijt gestoten oft sijn eerw. eenen fiel oft schelim waer, dat en sullen wij niet verdraghen cost dat cost, sijn eerw. is met gemeijne stemmen wettelijck gecoren gelijck U hoogw. selver wel hebt geschreven, dien keus die wij altijt vrij gehadt hebben, die sullen wij menteneren al souden wij al verprosederen, dat wij in het clooster hebben gebrocht en nemen ouders ende goede vriende tot hulpe, is het dat U hooghw. soo met gewelt wilt voortgaen en ons recht benemen, soo U hooghw. nu begint, tis secker datter onser veele sullen uijt het clooster gaen, ende soo sal U hooghw. oorsaeck sijn van soo grooten schandael als imant ooijt sijn leven heeft gehoort ende gesien, daerom siet wat U hooghw. doet want Godt sal onsen sielen van uwe handt eijschen, wee uwer dan in den dach des ordeels. U hooghw. schrijft noch dat men het hecken aen den auden post soude laten hanghen, den ouden post was tenemael vervallen soo dat hij nootsaeckelijck moste gerepareert sijn, hetwelck onsen eerw. pater Haseldonck soo

gerne soude gedaen hebben, maer het en was in sijn macht niet omdat U hooghw. sommighe van onse religieusen, die altijt doorsaeck hebben geweest van allen ons onrust en, die het noch sijn, omdat U hooghw. dese de handt altijt hebt boven het hooft gehouden ende geheele ghemeijnte verdruckt, soo dat se pater en moeder boven het hooft gewassen waren, en hadden ons clooster soo gemaeckt dat het qualijck een clooster scheen te wesen, maer meer een herbergh, twelck pater Haseldonck siende ende niet connende beteren heeft het hem de doot gecost; dit ist doorsaeck dat de gemeijnte desen onsen eerw. pater heeft gecoren, omdat de religieusen beter weten hoe men religieusen moet regeren, twelck onsen eerw. pater altijt wel heeft gedaen soo langh sijn eerw. hier heft geweest, ende soude het noch beter doen waert saecken dat U hooghw. hem daertoe behulpich geliefde te wesen, maer soolanghe U hooghw. de leugens soo gehoor geeft, soolanghe en sullen wij geen rust hebben; die oorsaeck sijn van de meste leughens, die sijn U hooghw. al overlangh genoch bekent! Gelijck wij nu noch verstaen hebben al ofter meer afgevallen waren dewelcke in volle gemeijnte, de heeren tegenwoordich sijnde, geprotesteert hebben, dat sij geloghen hebben, die sulckx geseijt of geschreven hebben, wij weten nochtans wel dat Sr Maria van den Brant, door U hooghw. begeerte, van sommighe gevraeght heeft wie ende hoeveel bisschopsgesint waren, welcke hoewel sij haer doen verclaerde noch minderbroedersgesint te sijn, sullen bij avonturen onder de bischops gerekent sijn gewoorden, gelijck ons om die opinie te hebben teckenen genoch gegheven sijn, want onder andere heeft de voorgenoemde Sr Maria gevraeght van Suster Hendricxken Boghers of sij haeren naem bij de bischopsgesinde wilde gheschreven hebben, waerop sij antwoorde: „neen". U hooghw. heeft ons soo bevolen liefde ende vrede met malcanderen te houden ende geen schueringhe te maecken gheen canten oft seijen meer te hebben, maer altemael eenen hoop ende eendrachtich te sijn, ende nu comt U hooghw. de meeste schueringhe maecken met onsen eerw. pater van hier te nemen, tot noch toe heefter gheen merckelijcke schueringhe geweest, maer nu sal se beginnen dat men daer wijt en breet af sal weten te sprecken, hierom terwijlen het noch eenichsins tijt is, soo bidden wij om de liefde van den gecruijsten Jesus alle

schandalen te verhoeden met onsen eerw. pater te laten, die de eenighe oorsaeck is dat sijn hooghw. nichte hier religieuse is, waervoor hij nu soo qualijck geloont woort, ende dat men sijn eerw. beschuldicht dat hij geduerich besich is geweest om ons tot de orden te raden, dat is vals ende geloghen, jae heeft hierom degene, die daer af spraecken, dickwils bekeven ende principalijck onse eerw. moeder dewelcke met ons allen wel gerne soude onder dorden geweest hebben, maer siende dat het niet en can geschieden soo en sullen wij ons hoft daer niet mede brecken, biddende alleen dat wij onsen tegenwoordighen pater sijn leefdach lanck moghen houden, anders woorden wij van hem berooft soo sullender veel van ons naer siel ende lichaem vermoort woorden, hetwelcke sijn hooghw. noch can beletten ende om dat U hooghw. te beter soude gelooven dat wij dit sonder imans ingheven hebben geschreven maer de groote benoudtheijt ende vrese des herten ons daer toe dwinghende soo hebben wij dit met onse handen onderteckent buijten de wete van onse eerw. oversten den 28 November 1678 binnen ons clooster van Omel,

Sr Anna Jacobs Delen
Sr Christina van den Cauwenberch
Sr Hendrickxken Michiels Booghers
Sr Maria vanden Kerckhoof
Sr Gertruijdt Verbarschot
Sr Jenneken Verwijst
Sr Agnes van Geldrop
Sr Aleken Verhees
Sr Cornelia Slegers
Sr Hendrickxken van Tricht
Sr Mariken Vermuelen
Sr Jenneken Daniels Cuijpers
Sr Jenneken Anthonis van Vecghel
Sr Heijlken Fransen
Sr Catharina van Goch
Sr Margreta Steghers
Sr Jenneken Adriaens
Sr Clara Fransen Houdts
Sr Maria Wasbergh

Sr Maria Sleghers
Sr Lijsken Coppens
Sr Willemken Vermuelen
Sr Maria Aerdts
Sr Agnes van Geldorp
Sr Josijn vander Asdonck

Inv. nr 4: document 67 - afschrift.

22. 1678 december 16.
Verslag van de ondermoeder en 25 andere zusters van Mariaschoot betreffende de door de landdeken G. Verdonck van Helmond en de pastoors N. Houbraken van Nuenen en J. van der Cruijs van Asten ondervonden tegenstand bij de - op last van de vicaris J. Houbraken - verrichte ontzetting van rector G. van Bellinghen en moeder Margareta van Tright uit hun ambt.

Int jaer 1678 den 16 December is alhier in ons cloester van Omel, genaempt Marien Scoot, gecomen heer Gerardus Verdonck, lantdeecken van het districkt van Helmondt, vergeselscapt met heer N. Houbracken pastoor tot Nuijnen ende heer Jan vander Cruijs pastoor van Asten, welcken heer deecken in de volle gemeijnte des voors. cloesters heeft gesijt, dat mijnheer Houbraecken vicarius van het bisdom van Shertogenbosch den pater ende mater van hetselve cloester hadde afgesedt, oversulckx dat sij noch pater noch mater en waeren, noch hun leven nijet meer worden en souden, ja dat sij nijet meer te seggen en hadden als een kindt van de straet. Waerop weer het meeste deel van gemeijnte heeft geantwoordt dat de saecke, den pater aengaende, was geappelleerdt tot den doorl. heer den internuntius ende dat sij meijnde deselve tegenwoordich te wesen in handen van denselven, ende aengaende het afsetten van hunne moeder, dat sij appelleeren tot hooghgere oversten voor sooveel als hun dat aengaet ende dat sij wel wiste dat hunne moeder, hetselve souden doen, waertsaecken sij present waere. Dit nijet tegenstaende heeft den eerw. heer deecken met sijn geselscap absolutelijck begeert dat de religieusen terstont, eer

sij vuijt de kamer ginghen daer sij vergadert waeren, soude een andere moeder kiesen, waerop het meeste deel van hun versocht vuijtstel van 14 daeghen, den heer deecken voors. seijde geen vuijtstel te konnen geven ende dat hij gedwonghen was voordt te gaen, oversulckx dat sij terstont souden hebben te kiesen ende die nijet kiesen en wilden, dat sij daer naer geen stemme in den kuess meer en souden hebben, waerover verre het meeste deel van de gemeijnte, nijet willende kiesen, is vuijtgegaen, ende sijnder bij voors. heer deecken ende sijne gebleven alleen 12 van 44. Dewelcke eenighen tijt sijn bij malkanderen gebleven, de reste van de gemeijnte nijet weetende wat sij aldaer gedaen hebben, eijndelijck vuijtkoomende heeft den voors. heer deecken anders nijet geseijt, als dat den laste van het convent quaem op de ondermoeder ende de discretinnen tot andere ordinantie toe. Dit aldus geschiedende ende oijck geschiet sijnde heeft het meeste deel van de gemeijnte gevraeght hunnen commissie ende copije van deselve om sulckx te doen als voorgeschreven is, dewelcke sij tot noch toe nijet en hebben gegeven. Oijck heeft den voors. heer deecken aen de religieusen des voors. cloesters van Omel verboden dat sij aen nijemant anders en souden bichten als aen heer Antoni Bakermans, die hij seijde hun voor bichtvaeder gestelt te sijn van mijnheer Houbraecken voors., verclaerende, dat indijen sij aen ijmandt anders haere bichte spraecken, deselve soude van nul ende van geender waerde wesen, ende dit alles sonder eenighe commissie oft copije van die te thoonen. Dit alles gelijck boven geschreven is getuijghen wij, ondergeschreven, midts deses waerachtigh te wesen ende alsoo gehoordt ende gesien te hebben. Actum den 16 December 1678 in ons cloester van Omel,

Sr Margreta Peeters ondermoeder onwerdych
Suster Heijcken Fransen
Sr Magrita Stegheens
Sr Jenneken Anthonis
Sr Jenneken Verwijst
Sr Elisabeth vander Voort
Sr Cornelia Sleghers
Sr Anneken van Sutven
Sr Hendrickxken Mighiels Bogers

Dit is t'merck † van Sr Maria Kerckhoff
Sr Lijsken Coppens
Sr Ariken Peeters
Dit is t'merck † van Sr Geertruijt Verbarschot
Sr Maria Vermuelen
Dit is t'merck † van Sr Willemken Vermuelen
Sr Clara Fransen van Houdts
Sr Christina vanden Cauwenberch
Sr Jenneken Daniels Cuijpers
Sr Aelken Verhees
Sr Jenneken Ariaens
Sr Anna Jacobs Delen
Sr Hendrickxken van Tricht
Sr Anthonet van Gerwen
Sr Maria Aerdts
Dit is t'merck † van Sr Maria Wassbergh
Sr Agnes van Geldrop
Sr Maria Slegers

Inv. nr. 4: document 70 - ondert. oorspr.

23. 1678 december 17.
Akte van protest door de ondermoeder en vele andere zusters van Ommel tegen de manier waarop de nieuwe biechtvader zich toegang tot het klooster verschaft heeft.

Int jaer Ons Heeren 1678 den 17 December naer den sonnenonderganck is aen het cloester van Omel, genaempt Marien Scoot, gecomen heer Antonis Backermans versoeckende ingelaeten te worden om te hooren de bichte van de religieusen, dewelcke hem affvraegende sijne commissie heeft die geweijgeert te thoonen, waerom de religieusen de dueren hebben toegehouden. Den voors. heer Antonis dit siende is stillekens achteromgegaen ende alsoo heijmelijck door de achter- oft koeijeduere binnengekomen, ende terstont vergeselschapt met sijne adherenten in een gastkaemer gegaen, de ondermoeder ende het meeste deel van de gemeijnte hebben hem daer weder willen vuijtleijden, maer hij ende sijn adherenten hun daertegenstellende en hebben nijet gekonnen, dit siende hebben sij den voors. heer Antonis tot twee reijsen toe af-

gevraeght het origineel van sijne commissie, oft ten minsten copije authentijck, hetwelck hij noijet en heeft willen doen. Ten lesten heeft de ondermoeder ende de meeste gemeijnte geroepen twee getuijghen, hier mede ondergeschreven, voor dewelcke ende de geheele gemeijnte hebben den voors. heer Antonis gevraeght oft hij wilde vertrecken vuijt het cloester, dewelcke antwoordende „neen", heeft de ondermoeder met het meeste deel van de gemeijnte geprotesteert van gewelt hun geschiedende van voors. heer Antonis als heijmelijck tegen hunnen wille ingekoomen sijnde ende met gewelt tegen hunnen wille daerin blijvende, ende dat sij hem geensints voor bichvader aennemen. Dit alles geschiet te sijn gelijck bovengeschreven getuijghen wij ondergeschreven ende sijn gereet hetselve met eede te bevestighen. Actum in het cloester van Omel int jaer, maent en daegh als boven,

Dit is het teecken † van Jan Tuijnis
Dit is het teecken † van Geraert Martens
Sr Margreta Peeters ondermoeder onwerdich
Suster Heijleken Fransen
Sr Lijsken Coppens
Sr Jenneken Verwijst
Sr Clara Fransen van Houdts
Sr Magrita Stieghens
Sr Ariken Peeters
Dit is het merck † van Sr Willemken Vermuelen
Sr Aelleken Verhees
Sr Anthonet van Gerwen
Sr Maria Vermuelen
Sr Cornelia Sleghers
Sr Anna Jacobs Delen
Sr Hendrockxken Booghers
Sr Anneken van Sutven
Sr Maria Slegers
Sr Christina van den Couwenberch
Sr Jenneken Daniels Cuijpers
Sr Handeriken van Tricht
Sr Jenneken Ariaens
Sr Elisabeth vander Voort

Sr Jenneken Anthonis
Sr Agnes van Geldrop
Dit is het merck † van Sr Maria Wasberch
Dit is het merck † van Sr Maria vanden Kerckhoof
Dit is het merck † van Sr Gertruijt Verbarschot
Sr Maria Aerdts

Inv. nr 4: document 71 - ondert. oorspr.

24. 1678 december 18.
Akte, waarbij de ondermoeder en overige zusters een gunstige getuigenis afleggen over hun voormalige biechtvader rector G. van Bellinghen.

Wij, susteren van den derden Regel van onsen heiligen vaeder Franciscus van het cloester van Omel, genaempt Marien Schoot, gelegen binnen Asten, getuijghen ende verclaeren midts desen, dat wij in den eerw. pater Gerardus Bellinghen, die ons ontrent ses jaeren gedient heeft als bichtvader noijet ijet en hebben gemerckt oft genoteert dat een eerlijck religieus nijet en betaempt, maer ter contrarien dat hij ons soo door exempelen van sijn devoot, gestichtich ende onberispelijck leven als door sijne devoote ende geleerde sermonen ende stille vermaeninghe seer profijtelijck is geweest naer ziel ende lichaem, afgebrocht hebbende veele quaede gewoonte die hier voor sijnen tijt waeren ingekroepen ende ons gebrocht tot veel perfecter onderhoudinghe van onsen Regel, statuten ende kloesterlijcke ordinantien ende discipline als hier voor sijnen tijt geweest is, ooijck heeft hij groot profijt gedaen onder de weerlijcke persoonen van dese omliggende plaetsen, principaelijck aen de pelgrims, die op alle feestdaegen van de gebenedijde Maghet ende Moeder Godts Maria in groete mennichte alhier koomen besoecken haer miraculues belt, hun met groeten ijver predickende het woordt Godts ende met groote neersticheijt hoorende haere bichten ende vuijtreijkende de H. Communie, ende want hij door sijn selven nijet genochsam en is om alle de bichten van de pelgrims te hooren soo heeft hij tot sijne hulpe altijt besorght andere bichvaeders om alsoo de pelgrims in hunne devotie behulpsaem te

wesen, waerdoor hij oijck ons tijdelijck profijt nijet weijnich en heeft vermeerdert. Actum in ons cloester van Omel, den 18 December 1678,

Sr Margreta Peters ondermoeder onwerdich
Suster Heijlcken Fransen
Sr Ariken Peeters
Sr Lijsken Coppens
Dit is t'merck † van Sr Geertruijt Verbarschot
Sr Jenneken Verwijst
Sr Maargita Steghers
Sr Jenneken Anthonis
Dit is t'merck † van Sr Maria vanden Kerckhoff
Dit is t'merck † van Sr Willemken Vermuelen
Sr Maria Vermuelen
Sr Maria Slegers
Sr Handrixken van Tricht
Sr Anna Jacobs Delen
Sr Anthonet van Gerwen
Sr Jenneken Daniels Cuijpers
Sr Christina vanden Couwenberch
Sr Anneken van Sutven
Sr Jenneken Ariaens
Sr Hendrickxken Booghers
Sr Anna van Aelst
Sr Agnes van Geldrop
Sr Cornelia Sleghers
Sr Aelleken Verhies
Dit is t merck †van Sr Maria Wassenberch
Sr Maria Aerdts
Sr Clara Fransen van Houtdts
Sr Elisabeth vander Voort
Sr Jenneken van Moorsel

Inv. nr 4: documenten 72 & 73 - ondert. oorspr.

25. 1679 januari 3.

Akte, waarbij pastoor A. Jacobs van Someren en pastoor J. van der Cruijs van Asten, gesubdelegeerd door de landdeken G. Verdonck, een schrijven van vicaris J. Houbraken bekend maken, waarbij deze mede op last van internuntius Di Tanara te Brussel, aan pater G. van Bellinghen en aan de eerwaarde heer A. Backermans beveelt het klooster te verlaten en pater H. van Dijck tot tijdelijk biechtvader aanstelt.

Int jaer 1679 den 3 Januarius is alhier in ons clooster van Omel, ghenaempt Maria Schoot, ghecomen heer Antonius Jacobs pastoor van Someren, vuijt commissie ghesubdelegeert van mijnheer Gerardus Verdonck, landtdeken van het districkt van Helmondt, vergheselschapt met heer Gerardus Jacobs pastoor van Deursden en heer Joannes van den Cruijs, welcken voorghemelden Antonius Jacobs gheinsinueert heeft, in de presentie van de twee bovenschreven heeren pastoors en veel van de religieusen des cloosters, een seker schrift gheschreven van mijnheer Houbraken, waerdoor met bevel van den heer internuntius van Brussel ghelast wordt aen p. Gerardus van Bellinghen ende mijnheer Antonius Backermans te vertrecken vuijt het clooster van Omel, ende een maendt tijdt wordt ghegeven aen partijen voorts te brenghen haere documenten ende dat middeler tijdt den eerw. p. Henricus van Dijck, lector jubilarius van de H. Godtheijt, sal met authorizatie van mijnheer Houbraken moghen tot Omel biechthoren en doen alle andere ghewoonelijcke functien. Dit schrift ons voorghelesen sijnde ende copije anthentijk ghevraeght hebbende en hebben deselve niet willen gheven, dan om deselve noch moghen te becomen, soo hebben de religieusen gheseijt dat sij den notarius sullen betalen, dat dit alsoo gheschiet is ghetuijghen wij alle hier ondergeschreven.

Inv. nr 4: document 79 - concept.

26. 1679 januari 3.

Akte, waarbij de zusters van Ommel verklaren, dat zij vergunning hebben gekregen om hun rechten buiten het klooster te verdedigen.

Int jaer 1679 den 3 Januarij is alhier in ons clooster van Omel, ghenaemt Mariaschoot, gecomen heer Antonius Jacobs pastoor van Someren vergheselschapt met heer Gerardus Jacobs pastoor van Duersden en heer Joannes vanden Cruijce pastoor van Asten, en den voorschreven heer Antonius Jacobs heeft een seker request, ghelijck hij seijde ghepresenteert van drij discretinnen aen mijnheer Houbraken, waerdoor versocht wirdt oock met de kosten des cloosters moghen vuijt te gaen ende haer recht te defenderen bij alle persoonen die haer hierin souden konnen helpen oft die sij daertoe souden versoecken, heeft voor apostille ghegeven dat de discretinnen, te weten Sr Petronilla van den Brugghe, Sr Margriet Timmermans, Sr Maria van den Brandt, hetselve moghen doen en oock vuijtsenden tot dien eijnde; om welcke apostille de discretinnen versoeckende van ondermoeder gelt om te procederen, ende Sr Maria van Hees willende terstonts vuijtgaen heeft ondermoeder tot haer gheseijt, aengesien de saecke in hoogher overigheijts handen is ende ons gheweijgert wordt copije van dit requeste, soo bevele ick u op de heilige gehoorsaemheijt noch niet vuijt te gaen, totdat wij van alles den heere internuntius gheinformeert hebbende, sullen dan toelaten al hetghene dat wij moeten toelaten, waerdoor met ophissinghe van de drij voorschreven pastoors sulcken tumulten opgheresen sijn in de ghemeijnte, ende Sr Maria van Hees gheraeckte in sulcken furie dat sij ondermoeder gheslaghen en ghestooten heeft, en Sr Elisabeth Coppens ghequest ende gebeten, en Sr Jenneken van Moorsel twee slaghen ghegeven, Sr Elisabeth vander Voordt eenighe soo vreede slaghen gegeven dat sij een blou ooghe heeft met een blou voorhooft, ende Sr Agnes van Geldrop op haer kaecken soo gheweldig geslaghen dat sij bloeijde, ende Sr Maria van Wassenberch gecratht, ende Sr Anneken van Delen met vooten ghestooten, nemende deselve vercken en caroigne, en dreijghende dat sij vuijt gheraeckende sal bij de Geusen over al haer klachten doen, al oft haer groote injurie gheschiet waer, hetselve met groot scandal en verergheringhe de werelijcke menschen aen de venster des camers komende, daer sij was te kennen gevende ende van haer ontfanghende door de venster een wijn suijpen, daer nochtans de ondermoeder last hadde gegeven om haer wijn en alles te geven dat sij soude vraghen, haer

daernaer gheveijnsende sieck te sijn, ende somtijts soo vuijtsinnich sprekende al oft sij beseten waer, tot alle hetwelcke haer nochtans de minste oorsaeck niet en is ghegeven, aengesien ondermoeder alles hetgene sij haer bevolen hadde, alleen ghedaen hadde om de groote scandaelen te beletten dewelcke sij met haer vuijtgaen soude veroorsaecken, ende evenwel om de boven verhalde injurien, ghedaen aen de bovenschreven susters, meer verdiendt ghesteken te worden in eenen kercker als eenighe gratie, ghelijck de statuten des cloosters ghenochsaem te kennen geven. Dat dit bovenschreven alle waerachtigh is ende alsoo gheschiet is op den dagh als boven ghetuijghen wij alle onderschreven en sijn bereedt daertoe versocht sijnde hetselve met eedt te bevestighen.

Inv. nr 4: document 80 - concept.

27. 1679 nà januari 14.
Brief van de zusters van Ommel aan vicaris J. Houbraken, dat de rust in het klooster hersteld kan worden, als pater G. van Bellinghen weer als biechtvader mag optreden.

Hooghw. Heer ende Vader,

Den brief van sijn hooghw. aen onse gemeijnte geschreven en heeft den heer landtdeken Gerardus Verdonck niet konnen selver brengen ende voorlesen aen de gemeijnte door sijne kranckheijt, doch heeft denselve aen ons doen behandigen door de susteren die bij sijn eerw. sijn geweest, ende hebben denselven den 14 deser doen voorlesen aen onse geheele gemeijnte door Sr Margriet van Esch, op dewelcken wij, desen onderteeckent hebbende, verclaeren dat de groote ende langhdurige oneenicheijt, die seer onverwacht tusschen ons is geresen ende opgestaen, door dewelcke seer groote schande ende sonden sijn veroorsaeckt ende noch daegelijcx meer en meer veroorsaeckt worden, soodaenich dat sij ons nacht en dach doet suchten en wenen, ende oversulcx om de liefde van den gecruijsten Jesus om daeraen een eijnde te mogen hebben, ende om in gerusticheijt Godt te mogen dienen, gelijck wij voor desen altijt hebben gedaen, soo sijn wij sijn hooghw. te voet vallende ende biddende vuijtterherten, dat sijn hooghw. hetselve believe (om de

liefde Godts) te beletten, waertoe (ons oordeels) het beste ende bequaemste middel soude wesen ons clooster te herstellen, gelijck het nu ses jaeren is geweest, ons wederom gevende onsen pater verclaerende op onse eeuwige saelicheijt, datter nimmermeer beter rust, vrede, ende eendrachticheijt sal comen, als door de voors. herstellinge, als wanneer de voordere scandalen ende sonden sullen comen te cesseren en soude op te houden, welcke herstellinge niet alleen en soude wesen tot gerusticheijt van onse conscientie maer tot conservatie van ons geheel clooster, midts de geuse officiers van groote authoriteijt hebben verclaert dat sij geen officiers en souden sijn noch blijven; jae op hun eeuwighe saelicheijt voor hun genomen hebben, dat sij geenen anderen pater in ons clooster souden laeten rusten, daerbij voegende, dat sij ge engheestelijckheijt over de Meijerije erkenden, maer dat sij absoluet meester waeren, ende oversulcx dat sij soo haest eenen anderen pater tot Ommel quaem, de religieusen met denselven souden verjagen ende verdrijven, soo dat ons clooster hierdoor is in het grootste perijkel van de werelt. Voorwaer men vertrout niet, dat sijn hooghw. om drij of vier (die sonder eenich fondament den pater tegensijn) de gemeijnt sal langher laeten in sulcken desolaeten staet, die anders niet en doet als nacht en dach weenen en kermen, insiende de perijkelen die hun (in cas van voortganck) aenstaende sijn, soo naer siel als lichaem, behalven datter eenige religieusen sijn, die in cas dese oneenicheijt niet en wordt gesopiëert door sijn hooghw. liever het clooster van Ommel te verlaeten, ende in een ander te gaen om hunne saelicheijt aldaer te wercken, als langer in sulcke oneenicheijt te leven waervan niet den pater maer wel drij of vier religieusen oorsaeck sijn die alles in het verdreijt stellen, ende mede oorsaeck sijn van alle schaede, schanden en sonden die in het clooster geschiet sijn, ende noch te geschieden staen, dewelcke uijtdruckelijck verclaeren dat alle hetgene sij gedaen hebben ende noch doen is den wille van sijn hooghw. heer, dewelcke bij sooverre soodaenich was, is het clooster in den gront geruineert dan verhopen het contrarie, dat sijn hooghw. in wiens macht het is, ons clooster sal door dese herstellinge, die wij versoecken, in rust en vrede brengen, waertoe anders niet van noode en is, als niet twee of drij te gelooven, maer de gemeijnte die met den pater anders niet gesocht en

heeft als Godt, de deught, cloosterlijcke discipline ende welvaert van het clooster ende saelicheijt, dewelcke wij uijt alle kracht onser sielen recommanderende aen sijn hooghw., sullen voor sulcken groote bermherticheijt van sijn hooghw. alle de daegen ons levens danckbaer sijn ende blijven! *Onderstont* U hooghw. ootmoedige ende gehoorsaeme dochters, *ende was onderteeckent* Sr Maergrieta van Tricht, moeder onwerdich, Sr Margreta Peters ondermoeder onw(erdich), Sr Heijle Fransen discretin, Sr Magrita Stijgers, Sr Jenneken Antonis, Sr Mariken van den Kerhof, dit is t'merck † van Suster Willemken Vermulen, Sr Jenneken Verwijst, Sr Lijske Coppens, Sr Ariken Peeters, Sr Mari Vermuelen, Sr Anna van Aelst, Sr Jenneken Daniels Cuijpers, Sr Clara Franssen van Houdts, Sr Cornelia Slegers, Sr Hendricxken Boogherts, Sr Anthonet van Gerwen, Sr Anna Delen, Sr Handersken van Tricht, Sr Maria Aerdts, Sr Agnes van Geldrop, Sr Aelleken Verheis, Sr Christina vanden Couwenberch, Sr Elisabeth vander Voort, Sr Maria Slegers, Sr Jenneken Ariaens. Collecta concordat cum suo originali quod attestor; accordeert de voorschreven copije met d'originele missive ende signature bij mij ondergeteeckent, secretaris der stadt ende heerlijckheijt Weerdt, gecollationneert quod attestor [J. B.] Swencken secretaris.

In dorso: *Copia epistolae communitatis Omelensis ad dominum Houbraken.*

Inv. nr 4: document 85 - afschrift.

28. 1679 nà januari 14.
Akte, waarbij 12 zusters van Mariaschoot hun verlangen te kennen geven om met hun dot naar een meer geregeld klooster over te gaan.

Alsoo daer niet en is dat eenijder meer moet benerstighen als sijn siele saligheijt ende hierom moet vlieden alles dat deselve hinderlijck is, ende wij, onderschreven, daerom ons begheven hebben in het clooster van Omel, alwaer wij ten tijde dat wij gheregeert sijn gheweest van eenen religieusen biechtvader onse saligheijt wel hebben konnen vervoorderen ende noch dagelijckx meer souden hebben konnen vervoorderen, hadde ons mijnheer Houbraken

denselven teghen recht en reden ons niet afghenomen; ende nu door de regeringhe van eenen werelijcken priester, die ons met ghewelt wordt opghedrongen, voorsien het clooster te vervallen in deselve groote perijckelen daer het eertijts in gheweest is, ende alsoo onse sielen oock soude komen te vallen in deselve perijckelen ende vervolghens in groote perijckelen van die te verliesen, soo ist dat wij allen oodtmoedelijck versoecken van de oversten, die hierin moeten ghekent worden, en consenteren, dat sij ons ghelieve orlof te gheven van moghen te gaen vuijt het clooster voorschreven ende met onse dote moghen te versoecken te komen in een ander clooster van meerder strenighijt ende volmaeckter leven, ghelijck den derden Regel, die wij belooft hebben, oock toelaet in het 2e capittel, om alsoo onse salighijt meer te versekeren,

Sr Maergreta van Tricht moeder onwerdich
Sr Cathalijn van Goch
Sr Aelleken Verhees
Sr Anna Jacobs Delen
Sr Maria Slegers
Sr Agnes van Geldrop
Sr Cornelia Sleghers
Sr Hendrickxken Bogers
Sr Christina vanden Cauwenbergh
Sr Ariken Peters
Dit is het merck † van Sr Maria Wasberch
Sr Jenneken Daniels Cuijpers

In dorso: *Nomina religiosarum petentium alium monasterium.*

Inv. nr 4: document 86 - ondert. oorspr.

29. 1679 nà januari 25.
Akte, waarbij pater J. de Coudenhove, gardiaan der Minderbroeders te Weert, een gunstige verklaring aflegt over het gedrag van zijn kloosterlingen ten opzichte van het klooster van Mariaschoot.

Infrascriptus veniens ad monasterium Ommelense vigesima quinta Januarii anni presentis 1679 ad reducendum patrem lectorem ju-

bilatum Henricum van Dijck graviter et periculose infirmum ex praefato monasterio ad conventum nostrum Fratrum Minorum Recollectorum visis ibidem aliquibus litteris, quibus deponebatur fratres nostros fuisse oneri dicti monasterii veniendo eo recreandi se gratia eaque occasione inutiles expensas factas fuisse per dictum monasterium, testor me numquam misisse aliquem vel aliquos ex nostris ad memoratum monasterium nisi in et pro festis solemnioribus Beatissimae Virginis Matris duos, quandoque tres patres confessarios non animi recreandi gratia sed ad subeundos gravissimos et molestissimos labores in excipiendis confessionibus peregrinorum eo adventantium quibus laboribus expletis eodem die saepe, sequenti autem cum labores fuissent in ipsis festis protacti discesserunt, supradicta attestor pro tempore quo prope Wertheam fui guardianus licet immeritus sc. a mense Julio 1678 usque ad presentem diem a quo tempore etiam nullus ex nostris petivit licentiam a me, nec etiam ulli dedi ut ire posset ad dictum monasterium animi recreandi gratia ita attestor, ut supra paratus praefata asseverare sub verbo sacri sacerdotii ubi necesse fuerit visum,

Frater Jacobus de Coudenhove Ord. FF. Min. Recol. Guardianus conventus eorundem Fratrum Minorum Recollectorum.

Inv. nr 4: document 91 - afschrift.

30. 1679 maart 23.
Brief van H. Paijez te Brussel aan pater G. van Bellinghen, lector in de H. Schrift te Weert, betreffende de om de biechtvader van Ommel gerezen kwestie.

Brusselen, 23 Martii 1679.

Seer Eerw. Pater,

Hoewel ick nu met vijff of ses verscheijde reijsen bij den heere internuntius hebbe aengehouden ten eijnde aen Houbraken soude worden geordonneert van sijnder zijde te voldoen van de pretense tijtels, dienende tot sijne pretense nijewicheden, midtsgaders bij eenige derselve requesten instantelijck gesuppliceert om ordonnantie van den eerw. pater Pelt te continueren tot de decisie van

de saecke, soo en is van wegens Houbraken daerop noch nijet gevolght noch geobedieert geweest. Vrijdagh lestleden soo hadde ick een der voors. requesten ingegeven met de attestatie getranslateert, scilicet dat aen Verbeeck waeren overgelevert alle de stucken ende hem inspectie gegeven van registers ende allen tgene hij hadde gevraeght, allen dewelck sijnde gesonden geweest aen Houbraken, soo hadde gehopt heden tot den heere internuntius eenige resolutie te becommen ofte tijdinghe daervan, maer tevergeeffs, sijnde sijne hooghweerdicheijt van eergisteren vertrocken naer Gendt, alwaer sijn excellentie sich bevindt zedert bijnaer XIIII daegen, dan den heere secretaris heeft mij voorgelesen eenen brieff bij Houbraken aan hem gesonden over twee à drij daeghen, wijens inhouden is deser in substantie: Alsoo den tijdt is aenstaende van nijeuwe electie tot Omel over de moeder soo soude geerne van sijn hooghw. weten often dijenaengaende ijet nijeuws sal moeten worden ondernomen ofte nijet; hij seght voorders dat hij tot soodanighe electie gewoon is te committeren den landtdeken, denwelcken is den heere Verdonck, een godtvruchtich man van 80 jaeren, ende met den pastoor van de plaetse oft van de gebuerte, maer hij seght dat hij wel geraeden soude vinden den voors. keus noch wat vuijt te stellen, hij continueert te seggen dat UE oorsaecke is van alle de troubelen ende dat hij getracht heeft met verscheijde brieven de sijne t'appaiseren ende de gemoederen te vereenigen, maer dat hij t'nijet en heeft connen te weghebrengen ende in veele daeghen geen tijdinghe en heeft ontfangen. Hij suggereert alnoch dat met den voors. landtdeken ende pastoor soude connen vaceren den eerw. pater Vught, denwelcken is eenen pater van goeden raedt, goedthertich, ende van goede conscientie. Hij seght daerenboven dat hem eenige reijsen d'eere heeft gegeven aen den eerw. pater provinciael te schrijven, ende, vermidts denselven t'Antwerpen is gearriveert, dat hem hopt mondelinghe te spreken ende nijet met de penne. Dit is den inhoudt des voors. brieff van Houbraken. Ick hope dat den eerw. pater definitor Scaillet den eerw. pater provinciael sal informeren gelijck oock U eerw. van sijnder zijde. Ick hebbe aen ditto secretaris laeten sien den brieff van de procuratersse, schrijvende dat pater Pelt zedert Februarij nijet en hadde geseten in sijnen bichtstoel, dewelck emmers te seer injurieus ende ongodde-

lijck is voor religieusen in den heijligen tijdt van de vasten, dan denselve heeft mij vuijtgestelt tot Saterdagh om selver den heere internuntius te spreken, heer Remij is oock tot Gendt, ick hebbe metterdaet desen dagh leelijck vuijtgevallen aen den secretaris ende opentlijck geseght dat Houbraken met sijne hooghw. ende met hen is lachende. Den secretaris heeft mij alnoch geseght dat sijne hooghw. hadde over d'affairen gesproken met den bisschop van Ruremonde, ende vermidts denselven metten iersten stont te vertrecken, dat hoewel mochte geven eene commissie om t'enqueteren over de saecken van Omel, ende aldaer eene reijse te doen oorsaecke dat denselven oock wel mochte geinformeert te worden, midts welcken nijet voorders iedt schrijven, blijve naer oidtmoedige groetenisse aen de eerw. moeder ende haere adherenten UE ende hen wenschende eenen zaelighen paesschen,

Seer eerw. pater

UE seer oitmoedige dienaer,

H. Paijez

1679

In dorso: *Venerando admodum patri venerando patri f. Gerardo van Bellinghen sacrae scripturae lectori, etc. Werthae. Pro Deo.*

Inv. nr 4: document 106 - eigenh. oorspr.

31. 1679 april 27.

Brief van pater G. van Bellinghen aan de internuntius Di Tanara te Brussel over de door vicaris J. Houbraken ten aanzien van hem genomen maatregelen.

Weerthae, 27 Aprilis 1679.

Illustrissime Domine,

Perseverans durities qua me amplissimus dominus Houbraken persequitur supra modum me affligit et consumit carnem et ossa mea, quia non contentus quod me tam probrose eliminaverit ex monasterio Omelensi citra ullam legitimam causam ipsi a me datam, imo pessime remunerans mea fidelissima obsequia quae monasterio cum magno ejusdem spirituali et temporali emolumen-

to exhibui, contendit me insuper ex nidulo meo in quo modo a reverendo admodum patre meo provinciali sum repositus, videlicet ex conventu nostro Weerthensi in quem nullam prorsus habet jurisdictionem fugare. Si habuisset vel haberet praegnantes causas me tam dure tractandi et persequendi, cur illas reverendo admodum meo provinciali, dum ei nuperrime Antverpiae adfuit, non intimavit? Vel cur illas non in individuo specificat illustrissimae suae gratiae? Anne illi licitum tam injuste persequi innocentem et moniales Omelenses contra fas et nefas ita opprimere? Ipsius quippe durities non quiescit circa meam unicam solam personam, sed etiam redundat in omnes religiosas addictas ordini nostro seraphico, imo in quamdam aegrotam morti vicinam. Quia ante aliquot dies per expressum ad illam vocatus, de maturo consilio capto a venerando admodum patre meo guardiano et suis patribus discretis judicantibus omnibus, quod plus quam rationabile esset eam in tali necessitate visitare de praedictorum omnium patrum consenu, quem postea etiam reverendus admodum pater noster provincialis ratificavit et approbavit accessi praefatam infirmam et pro modulo meo eam sum consolatus, quae tunc me presente accepit extremam unctionem de manibus alterius nostri ordinis patris. Ibidem non diu ausus haerere promisi in discessu nostro decumbenti, quod impetrata licentia a domino Houbraken vel ab illustrissima sua gratia, paratus sum redire eique in extremis assistere. Plurimi timorati summe mirantur magnam immisericordiam domini Houbraken, tam parvi facientis periculum animae istius infirmae, singulis quasi momentis luctantis cum morte et aeternitate, quae in sua infirmitate protestando saepius dixit: Si damner damnationem meam imputabo domino Houbraken; et plures modo sic cum altis suspiriis et gemitibus clamant quotidie in isto monasterio sperantes tandem earum clamores et gemitus ascensuros ad caelum et perventuros ad aures iustissimi Judicis Dei, qui earum sicut confidunt tandem aliquando adhuc miserebitur, quae interim etiam obnixissime rogant illustrissimam suam gratiam, ut possint per ejus apostolicam authoritatem quam citissime redimi a longaevis oppressionibus, quas passae sunt et denuo patiuntur a domino Houbraken ob novum et valde irrationabile decretum quo ordinavit fieri electionem novae matris, ratione cujus novi et quidem gravis-

simi sunt exorti in monasterio tumultus. Clementissimus Deus omnia suaviter disponat ad augmentum suae gloriae et meam et omnium religiosarum Omelensium salutem, et illustrissimam suam gratiam ecclesiae ac nobis diutissime sospitet. Ita corde et animo vovet,

Illustrissimae suae gratiae humillimus servus,
Fr. Gerardus van Bellinghen

Inv. nr 4: document 114 - eigenh. oorspr.

32. 1679 april 27.
Brief van pater G. van Bellinghen aan de internuntius Di Tanara betreffende de houding van de vicaris J. Houbraken ten aanzien van de nieuwe oversten van het klooster te Ommel en diens houding ten aanzien van de geestelijke bijstand van de in stervensgevaar verkerende zieken.

Clarissime Domine,

De nieuwe troubelen dewelcke de onrechtveerdighe ordonnantien van mijnheer Houbraken veroorsaeckt hebben, raeckende de kiesinghe van eene andere moeder int clooster van Omel, sijn onverdraghelijck ende onbeschrijfvelijck. Eergisteren, ghelijck ick verstaen hebbe, is in het clooster ghecomen den heer pastoor van Asten met expresse commissie, soo hij seijde, van mijnheer Houbraken om doen te kiesen ofte, hetghene waerschijnelijcker was, eene andere moeder te stellen van de andere partije. De oude moeder en andere religieusen hebben sijn commissie willen sien en van deselve authentijcke copije hebben. Hij heeft se gheweijgert, waerom sij hem oock voorders niet meer en hebben willen hooren ofte sijn commissie obedieren, te meer omdat hij is den grootsten vijandt van het clooster, dewelcke daerom van mijnheer Houbraken soodanighe commissie becompt om door sulcken quaden instrument in het clooster doen te kiesen oft te stellen eene moeder naer sijnen sin, ende alsoo de groote partije ten vuijttersten te desoleren, ghelijck sij nu teghenwoordigh ghestelt is in de groot-

ste benoutheijt, omdat oock mijnheer de internuntius te groot ghehoor en gheloof geeft aen mijnheer Houbraken, van denwelcken hij sonder twijffel met groote leugens en dobbelsinnighe brieven gheabuseert en bedroghen wordt, ende daerom bij avonture niet en derft resolutelijck ijet ordonneren tot voordeel en troost des cloosters. Ja, het is notoir dat hij het minste niet en defereert aen de decreten ofte ordonnantien, die den heer internuntius ghegeven heeft, van commissie te gheven aen p. Joannes Pelt van ghedurende de controversie tot Omel moghen biecht te hooren en het clooster te dienen, want tot noch toe hij noch moeder een letter schrijvens van mijnheer Houbraken ontfanghen heeft, waermede hij nieuwen orlof oft commissie ghegeven soude hebben, alsoo dat de religieusen sijn en blijven in eene groote persse ende ongherustighijt van conscientie, van mijnheer Houbraken noch oock van den heer internuntius ontfanghende den minsten troost. Het is eene onghehoorde manier met dewelcke dese prelaten handelen met dit clooster, dewelcke inghevalle noch langer duert, sullen eenighe religieusen desperaet worden en vuijt het clooster loopen en andere seer groote schandalen sijn voor de deure. Het is meer als tijt dat mijnheer den internuntius haer helpe, oft daer moet gheappelleert worden tot eenen anderen rechter. Het ghesucht en ghekerm dat daer nacht ende dagh is van veel religieusen soude een steenen herdt beweghen en besonderlijck van die siecke religieuse nu liggende onder het heilig oliesel, bij dewelcke ick door expressen raedt en consent van mijn oversten eens twee daghen hebbe bij gheweest, ghelijck hetselve oock is ghenotificeert door brieven aen mijnheer Houbraken, met voorder verlof van hem vraghende om moghen als het de siecken noch soude versoecken haer te assisteren, maer hij onbeweghelijck blijvende als eenen steen en de minste compassie niet hebbende met den siecken, en wilt hierin niet consenteren, soo dat den siecken protesteert, ist saecken dat sij verloren gaet, sij haer siele sal eijsschen vuijt de handen van mijnheer Houbraken. Ick ben noch eens met eene expressen van haer gheroepen, alsoo sij nu veel flouten krijght ende schijnt niet langher meer konnen te leven, maer en hebbe niet willen gaen om niet te doen teghen den wille van mijnheer Houbraken. Dan een ijghelijck verwondert hem dat mijnheer den internuntius mijnheer

Houbraken soo veel desereert, dat hij propria authoritate sulck eenen rechtveerdighen en redelijcken orlof niet en derft gheven in hetghene daer de eeuwighe salighijt van eene siecke aenhanght. Sij leeft noch ende ist dat den heere internuntius mij belieft orlof te gheven, ick sal, ist saecken sij noch niet doodt en is en van haer versocht sijnde, haer gaen assisteren in haer vuijtterste. Men soude aen eenen moorder oft dief die door de justitie moet sterven geenen biechtvader als hij maer bij der handt en ware weijgheren om hem ter plaetse der justitie bij te staen en naer vermoghen te troosten. Ende dit weijghert mijnheer Houbraken aen mij sonder de minste rechtveerdighe en wettelijcke oorsaecke daertoe te hebben, oft van mij aen hem ghegeven te sijn, ende oock aen den siecken die hetselve soo dickwils instantelijck begeert heeft ende noch op deser ure begeert. Alle de vreede manieren met dewelcke mijnheer Houbraken het clooster tracteert, dunckt UE niet dat sij vraeck roepen in den hemel, ende de religieusen seer rechtveerdighe ende krachtighe beweegredenen hebben om te versoecken ontslaghen te sijn van eenen soo herten ende partijdighen oversten? Hierom, Clarissime Domine, doet u beste om de alderbedroefste religieusen te helpen ende ijet te verkrijghen tot haeren troost, want sij niet langher en konnen leven in sulcken overvallinghen en verdruckinghen dewelcke mijnheer Houbraken, soo door sijn selven als met sijn heeren ende adherenten, haer aendoet. Roept tot hulpe den seer eerw. pater definitor generael de Broijer ende den eerw. pater. definitor Scaillet en andere die UE behulpich sijn. Den goeden Godt die salt UE ende hun loonen, behalven dat UE op bequamen tijdt sal van de religieusen besonderlijck gheloont worden. Remonstreert vrijmoedelijck aen den heer internuntius den teghenwoordighen alderdesolaetsten staet des cloosters ende de aenstaende perijckelen en schandaelen, die de religieusen over het hooft hanghen, en van alle dewelcke niemandt oorsaecke en is als mijnheer Houbraken, dewelcke geen conscientie oft verstandt meer schijnt te hebben, want soo herten en obstinaeten prelaet en gheloof ick niet datter in gheheel Nederlandt is. Hij wordt om sijne onbermertighijt van veel vermaledijt, ick nochtans wensche hem alle goet nae siel ende lichaem.

Ist saecken dat UE ende den eerw. pater definitor Scaillet gheraedt-

saem vindt desen inghesloten mogten te behandighen aen den heer internuntius belieft hem selven te lesen en oock laten lesen van den eerw. pater definitor, ende alsdan met denselven doen het ghene UE sal goet vinden. Ick hebbe twee brieven ghesonden aen den eerw. pater definitor Scaillet met versoeck dat hij UE die soude communiceren, waervuijt UE sal eenighsins speuren wat mijnheer Houbraken van sin is te doen raeckende de kiesinghe van eene nieuwe moeder. Belieft intijts den heer internuntius van alles te informeren opdat mijnheer Houbraken de religieusen van Omel niet en bedrieghe en met ghewelt daer eenen moeder stellen. Daerentusschen sal ick den goeden Godt bidden dat Hij de bedroefde religieusen wilt vertroosten en versterken ende alles schicken tot welvaert des cloosters en salighijt der religieusen, denwelcke UE en sijne familie believe oock te ghebenedijden in tijtelijck en gheestelijck. Dit bidt en wenscht

U.E. seer oodtmoedighen dienaer,
Fr. Gerardus van Bellinghen

Met haest vuijt ons convent van Weert den 27 aprilis 1679.

Inv. nr 4: document 115 - eigenh. oorspr.

P.S. Is het opschrift van den brief van den heer internuntius niet met sijn behoorelijcken titels, belieft den brief in een ander couvert te sluijten ende op hetselve te schrijven oft doen schrijven sijn behoorelijcke naem en titels.

33. 1679 nà april 28.
Verzoekschrift van zuster Margareta van Tricht en andere conventualen van Ommel aan internuntius Di Tanara om een onpartijdige visitator.

Illustrissimo atque reverendissimo domino comiti Tanario internuntio apostolico, etc.,

Exponunt cum omni qua possunt humilitate et reverentia soror Margareta van Tricht mater monasterii Omelensis et pleraeque aliae religiosae, qualiter 26 Aprilis venerit dominus Joannes van den Cruce pastor Astensis ad monasterium ad, uti aiebat, ex com-

missione domini Houbraken praelegendum communitati quamdam epistolam, sed cum haec epistola, ut asserebat idem dominus pastor, non esset ipsi sed toti communitati inscripta exegit mater eandem ab illo dicens se illam praelecturam communitati velut cui id tanquam matri monasterii competeret quam tradere renuit, replicans quando ego eam praelegero communitati tunc eam tradam matri. Ex his mater et plures aliae religiosae praesumentes epistolam istam continere forte institutionem alterius matris quam dominus Houbraken vellet, licet etiam tunc provisionaliter et pro brevi tempore a communitate pro tali agnosci et acceptari a communitate, noluerunt religiosae permittere, ut eam praelegeret; verum praedictus pastor reversus 28 Aprilis cum eadem epistola ad monasterium praelegit eam aliquibus religiosis et tradidit sorori Margarethae Tijmmermans virtute illius nominans et declarans eam institutam a domino Houbraken provisionaliter matrem sine ulla praemissa religiosarum electione. Quis modus instituendi aliam matrem sine ulla praevia conventualium electione cum fuerit hactenus in illo monasterio invisus, et summe praeiudicet exponentium juri libertati et consuetudini quam usque modo semper circa electionem matris, etc. habuerunt, imo per hujusmodi institutionem gravissimis turbis et scandalis dominus Houbraken viam aperuerit, recurrunt exponentes ad illustrissimam suam gratiam coram eadem sua genua flectentes et humillime efflagitantes ut opportunis remediis tempestive et efficaciter dignetur inconvenientiis exortis et exorituris occurrere et exponentes auctoritate sua apostolica in suis antiquis juribus, libertatibus et consuetudinibus quantas hactenus circa hujusmodi electiones habuerunt manutenere et provisionaliter aliquem impartialem commissarium deputare, qui monasterium personaliter auctoritate illustrissimae suae gratiae visitet, et praesit quoque electionibus in monasterio fieri solitis ad praecavendas omnes ulteriores violentias et partialitates quas exponentes fundatas a domino Houbraken timent et obviandum simul omnibus fraudibus, quas in hujusmodi casibus exponentes deprehenderunt et ad oculum possent ostendere. Qua propter supplicant instantissime ut supra. Quod faciendo, etc.

Inv. nr. 4: document 108 - concept.

34. 1679 mei 3.

Brief van zuster Agnes van Geldrop aan pater G. van Bellinghen te Weert betreffende de dood van zuster Anneken van Sitven en over de moeilijkheden, die in het klooster waren gerezen bij een poging van zuster Margareta Timmermans om zich als moeder aldaar te doen gelden.

Omel, den 3 Maij 1679.

Mijnen lieven vader,

Ick ende Sr Jenneken van Moorsel meijnde desen dagh naer Weert te comen om UE van allens te spreken, maer omdat ons Sr Anneken van Sitven gisteren ontrent ten half twelf in de middagh is overleden ende nu noch op arde stae, soo sijn wij thuijs gebleven ende hebben ons comst vijtgestelt tot den Sondagh nastcomende, tenwaer dat UE anders beliefde. Wij en hebben sijndert dat pater Pelt vanhier is gegaen niet besonders gehoort dan Sr Margriet Timmermans meijnde op den eersten dagh Maij haeren brief op den leschstoel de gemeijnte voor te lesen, maer onse partije tierde soo dat sij moste swijghen, dan belaste op de gehoorsamheijt aen de geheel gemeijnte dat niemandt aen de voorgaende moeder eenighen oorlof soude vraeghen, want sij gheen moeder meer en was, ende dat mijnheer Houbraken haer bij provisie hadde moeder gestelt. Waerop onse susters seijde dat se haer voor gheen moeder en soude kennen en dat se den bras van haer gaeven, segghende, wij sullen ons voorgaende moeder gehoorsam wesen soolangh als daer gheen ander wechtich gecoren ende gestelt is. Wij seijde noch, ghij seght al dat ge moeder sijt toont ons dat ende laet ons den brief oock eens lesen. Wij en gelooven u niet. Ghij moght al segghen dat ge wilt, doen seijde sij, ick en sal den brief niet vijt mijn handen laeten gaen. Doen seijde ick dan wist er uwen ners aen. Wij wilde wel datter eenighe middelen cosse gevonden worden om moeder te doen continiweren, of dat den kues met den eersten mocht geschieden want het en can hier soo niet dughen. Ick bidde dat pater Pelt met onsen knecht toch weder hier compt tenmiensten soolangh als wij een vaste moeder hebben. Ons eerw. moeder soude UE bij Sr Anneken hebben doen halen, maer, wij en vonden het niet geraeden omdat het hier nu soo in troebel

is, ende oock en soude gheenen tijt geweten hebben want wij en peijsden noch niet dat sij soo haest soude sterven. Sij is seer gerust ende soet gestorven. Ick recommandere de siel in UE gebeden. Ons moeder met alle haer ende uwe kindere doen UE seer groeten, int besonder die UE bekent blijve met haest eerw. vader,

UE onderdanighe dochter,
Sr Agnes van Geldrop

Inv. nr 4: document 116 - eigenh. oorspr.

35. 1679 mei 8.
Brief van H. Paijez te Brussel aan pater G. van Bellinghen waarin vervat dat pater J. Pelt als biechtvader kan aanblijven tot nader order.

Brussel, 8 Maij 1679.

Eerw. pater Bellinghen,

Naer voorgaende conferentien met den seer eerw. pater definitor Scaillet soo hadden wij 4 hujus eene ampele requeste innegegeven aen den hooghweerdighen heere internuntius, hervattende int cort alle de passien ende voorgaende onrechtveerdigheden bij Houbraken bedreven tegens sijne ongesinde van Omel, ende voorts mellende van de ongehoorde ende ongeregelde conditien met dewelcke hij de commissie van heer Verdonck tot de nijeuwe electie hadde geclausuleert, ende tgene den pastoor van Asten hadde bedreven 26 Aprilis, concluderende ten lesten:

1° tot prorogatie van den eerw. pater Pelt *usque ad decisionem causae;*

2° tot ordonnantie dat in de collecte van de voisen in de nijeuwe electie soude present sijn den eerw. pater Pelt oft anderen persoon bij de moeder te nomineren om alle frauden te voorcommen.

Ende ten derden, ten eijnde dat tgene Houbraken off sijne gesinde hadden schriftelijck overgegeven, dat aen ons soude worden gecommuniceert om etc. gelijck ons altijdt was belooft geweest het vervolgh derselve requeste hebbende gerecommandeert aen monsieur Remij. Soo hadde den eerw. pater definitor Scaillet 6a hujus

wederomme gesonden een pacquet brieven met attestatien, brieff van eerw. pater Pelt, model van een requeste int Latijn, etc. ende bevindende dat Houbraken, *suadente diabolo,* in sijne voornemens was voorts vaerende ende de saecke brande, soo hebbe terselver tijde met luttele veranderinghe de gemelde Latijnsche requeste int net ende op den voors. 6en naernoen met den brieff van pater Pelt behandight aen sijne doorluchticheijt selver, dewelcke mij vraegende oft hetselve was dat in de requeste van over twee daegen gepresenteert was vermelt, soo antwoorde ick dat het meerdere nijeuwicheden waeren ende onverdraegelijcke oppressien van Houbraken. Hij seijde mij alsdoen nijet voorder te connen hooren, maer dat soude wederkeeren gisteren oft heden, gelijck ick hebbe gedaen desen morgens, ende voor ierst aldaer van den secretaris vernomen datter gisteren aldaer waeren geweest twee religieusen met eenen advocaet. Maer dat sij seer hefftich onthaelt waeren geweest, dat hij sijne doorluchticheijt noijnt soo bitter en hadde hooren spreken als tegens denselven advocaet ende seer overgaen hadde, naementlijck om d'extravagante manieren van doen van mijnheer Houbraken. Daernaer hebbe sijne doorluchticheijt oock gesproken denwelcken mij seijde dat, om den onrechtsinnighen handel ende onsinceriteijt van Houbraken, hij van resolutie was selver naer Antwerpen te trecken om Houbraken mondelinghe te spreken, dat hij tot die voijagie souden connen nemen den heere bisschop van Ruremonde, ende dat sij Tantwerpen sijnde twee religieusen souden ontbieden van elcke partije om deselve te hooren, seggende voorts den heere internuntius dat ick hem morgen anderwerff soude commen spreken. Den secretaris heeft mij geseght dat Houbraken in der tijdt, dat hij alreede eene moeder vuijt sijne authoriteijt hadde geordonneert te stellen, hij eenen brieff hadde geschreven aen sijne doorluchticheijt *qui cum suis* om raedt ende permissie van provisionaliter eene nijewe moeder te stellen, dewelcke den voornoemden heere seer hadde geirriteert, ende was geresolveert terstont te revoceren de provisionele aenstellingh tenwaere hij hadde voorgenomen selver naer Antwerpen te trecken. Daeromme sijt op UE hoede tegens dat sijne hooghweerd. mischijen eenige van UE naer Antwerpen sal ontbieden ende sommige van de dulle partije. Mijnheer Remij heeft leelijck vuijtgevallen tegens de ad-

vocaet ende twee religieusen Saterdagh hun verwijtende dat Houbraken was eenen bedrieger ende geen eerelijck man, etc. Ick hope dat ghijlieden de innegevoijerde moeder Timmermans nijet en obedieert, emmers totter tijdt datter geene ordres en sullen comen van sijne gemelde doorluchticheijt, denwelcke nijet en aggreert de feijtelijckheden van Houbraken, hiermede sal blijven naer mijne oidtmoedighe gebiedenisse aen UE eerw. moeder ende religieusen etc.,

Seer eerw. pater
UE seer oidtmoedigen dienaer,
H. Paijez
1679

Inv. nr 4: document 118 - eigenh .oorspr.

36. 1679 mei 14.
Brief van de internuntius Di Tanara te Brussel aan zuster Margareta Peeters, dat er in de Sint Michielsabdij te Antwerpen tussen de partijen een overeenkomst is gesloten, waarbij de vrije keuze van een bichtvader en moeder wordt verzekerd.

Tekst in Memorieboek, Hfdst. II en in Inv. nr 4: document 119.

37. 1679 mei 14.
Akte, waarbij vicaris J. Houbraken de verkiezing van een nieuwe biechtvader en nieuwe moeder voorschrijft.

Tekst in Memorieboek, Hfdst. II.

38. 1679 juni 30.
Akte, gepasseerd voor notaris P. Bunnen uit Helmond, waarbij de zusters van Ommel verklaren, dat zij heer Hugo Kennis van de abdij van Postel tot biechtvader hebben gekozen.

Comparerende voor mij, notaris openbaer in den edele Raede van Brabant soo tot Brussel als S'Grave Hage geadmitteert, binnen de

stadt Helmondt suster Margareta Peeters ondermoeder ende tegenwoordich bedienende de plaetse van moeder, out ontrent 70 jaere, suster Helena Heijlke Franssen discretinne, out ontrent 63 jaere, suster Margareta Stegers, out ontrent 60 jaeren, suster Margareta van Tricht, out ontrent 60 jaeren, suster Jenneken Joanna van Vechel, oudt ontrent 59 jaere, suster Joanna Jenneke Verwijst custersse, oudt ontrent 59 jaeren, suster Lijsken Coppens, oudt ontrent 52 jaeren, suster Ariken Peeters, out ontrent 53 jaere, suster Maria van Wasbergh, out ontrent 55 jaere, suster Maria van den Kerckhoff, out ontrent 49 jare, suster Willemke Vermuelen, oudt ontrent 47 jare, suster Catharina Van Goch, oudt ontrent 46 jaeren, suster Maria Vermuelen, oudt ontrent 47 jaeren, suster Jenneken van Aelst, out ontrent 35 jaeren, suster Jenneke Daniels, out ontrent 39 jaeren, suster Jenneke van Morsel out ontrent 40 jaere, suster Clara Franssen van Hout, out ontrent 38 jaeren, suster Cornelia Slegers, oudt ontrent 33 jaeren, suster Hendrixken Boogaerdts, out ontrent 32 jaeren, suster Alken Verhees, oudt ontrent 32 jaeren, suster Antonetta van Gerwen, out ontrent 31 jaeren, suster Agnes van Geldrop, out ontrent 32 jaeren, suster Lijsken Vervoort, out ontrent 31 jaeren, suster Maria Slegers, out ontrent 25 jaeren, suster Christina van Cauwenberch, out ontrent 26 jaeren, suster Anneken Jacobs Deelen, out ontrent 27 jaeren, suster Hendricxken van Tricht, oudt ontrent 33 jaeren, suster Maria Aerts, out ontrent 33 jaeren, suster Jenneken Adriaens, out ontrent 37 jaeren, alle religieusen des convents van Omel, genaemt Mariaschoot, ende hebben verklaert geattesteert ende gedeponeert presenteerende t'selve met solemnele eede op haere eeuwige saligheijt te bevestigen ten alle tijden, des versocht sijnde, waer en waerachtich te wesen, dat door dese akte van den heere pastoor van Osch om over den keus van eenen nieuwen pater te staen, is geroepen ende gedeputeert mijnheer pastoor vom Schijndel om de stemmen van de religieusen te colligeren, dewelcke in gevolge van dijen op den 15 Juni lestleden is gecomen binnen het clooster van Omel ende heeft voor den begonnen keus aen alle de religieusen publijckelijck voorgelesen den brief van sijnen doorluchticheijt mitsgaders het accoordt, binnen Antwerpen op den 14 Maii lestleden tusschen de religieusen in de presentie van sijne doorluchtigheijt,

sijn hooghweerde mijnheer de bisschop van Ruermonde en mijnheer Houbraken gemaeckt, welcke brijeff ende accordt gelesen hebbende, seijde den voorn. pastoor tegens de religieusen: „Ghijlieden mocht kiesen wien ghijlieden begeert tot eenen bichtvader als het is een bequaem man, uijtgenomen eenen Minnebroeder voor dese reijse", ende heeft de heere pastoor van Schijndel daernaer de vota oft stemmen van de religieusen op den 16 Junii daeraenvolgende gerecolligeert in presentie van soror Margareta van Tricht gewesende moeder ende suster Margarita Timmermans daertoe in den gemaeckten geaccor, gedeputeert ende in presentie van den heer van den heere pastoor van Beeck, ende verclaeren in deponenten (onder presentatie van solemneelen eede als voor) een voor een van haer gevraeght sijnde (om alle frauden te voorcomen) wien sij tot hunnen biechtvader hadden gecosen, dat sij tot hunnen biechtvader hadden gecosen mijnheer Hugo Kenis, instructor der novitien ende religieus des kloosters van Postel, sonder eenigen dwanck, inductie of allusie, dan omdat sommige van de deponenten den voorn. heer Hugo selffs kenden als een stichtelijck en bequaem man en d'andere omdat sij hadden gehoort dat den voors. heer Hugo een bequaem man was van een klooster regeren, sijnde denselven keus aenstons door den heere pastoor van Schijndel met eenen expressen overghesonden aen sijn hoocheerweerde mijnheer Houwbrake sonder daerop confirmatie te konnen becomen, oversulcx bidden de religieusen dat sijn doorluchtichijt mijnheer den internuntius volgens het ackort den biechtvader waerop de meeste stemmen gevallen sijn metten iersten gelieft te confirmeren door dien het clooster tegenwoordigh van eenen bequaemen biechtvader is onversien mits pater Pelt door ordre van mijnheer Hauwbraken gene bicht meer mach hooren. Redenen van henne kennisse en wetenschap allegeerende de voorgeschreven deponenten dat se als religieusen des convents van Ommel de keuse van den biechtvader mede hebben helpen doen, en dat sij henne stemmen selver aen mijnheer Hugo Keenis voornoemden hebben gegeven, mitsgaders dat sij den brief van sijne doorluchtigheijt en het accordt van den voors. pastoor van Schijndel selver hebben hooren lesen voor den keusch en de woorden voorschreven hooren spreken.

Aldus gedeponeert binnen de convente van Ommele op den 30 Ju-

nij 1679 ter presentie ende overstaen van getuijgen respective Joannes Baptista Bunnen en Matthijs Aerdts, hiertoe versocht, die de prothocollaire minute deses neffens de deponenten ende mij notaris hebben onderteeckent. *was ondert.* Gecollationeert mette prothocollaire minute mijns notaris op den 30 Junii voors. is gevonden dese daer mede te accorderen *en was get.* Quod attestor J. B. Bunnen notaris. *daeronder stont* Accordt dese met de copije attestor J. Bernandt 1679.

In dorso: *Copia instrumenti notarialis continentis electionem domini Postulensis in confessarium.*

Inv. nr 4: document 122 - afschrift.

39. 1679 juli 18.
Brief van zuster Agnes van Geldrop aan pater G. van Bellinghen te Weert over een door haar afgelegd bezoek bij vicaris J. Houbraken en diens neef kanunnik Sijnnen te Antwerpen alsmede over een af te leggen bezoek bij de internuntius Di Tanara te Brussel.

Antwerpen, den 18 Julij 1679.

Eerw. vader,

Wij sijn den 18 deser ontrent 10 uren tot Antwerpen gecomen sijnde recht naer de Minderbroeders gegaen om eerst pater Vucht te sprecken eer wij bij heer Houbraken soude gaen. Maer denselve en was niet thuijs. Wij dan naer het maecken van 25 krijssen hebben ons verstout naer heer Houbraken te gaen, denwelcken ons met ontallelijcke spijtighe woorden ende veel valsche leughe en heeft overschropt, int besonder sijnen nef heer Sijnen die mij met eenen losen aap heeft de camer vijtgestoeten, daer ick niet weder in en heb willen comen, al dede heer Houbraken mij eens door Sr Jenneken wederom roepen. Ick seijde hen: com daer niet weder in daer ick sonder reden ben vijtgestooten. Wij hebben door veel keijvens ende biddens noch een briefken van Houbraken gecreghen daer hij mijnheer Keenis mede ontbiet om hem te exsammineeren. Welck briefken wij onder couveert met eenen expres aen naer Postel hebben gesoenden ende hebben den heer seer hertelijck ge-

beden dat hij toch terstont wilde comen, dat wij hem tot Brussel soude verwachten, daer wij desen dagh naer toe trecken om ons claechten aen den internuntius te doen. hoe Houbraken met ons handelde ende heeft gehandelt. Houbraken meijnde dat wij met sijn briefken recht naer Postel ginghen om den heer Keenis te roepen, maer wij sullen eerst eens hooren wat Houbraken ende oock den nuntius teghen heer Keenis sullen segghen. Wij en sijn niet van sin thuijs te comen en sulle eerst confermacie van den gecoren pater hebben dewelcke wij hope te becomen. Ick ben nu maer seer bedroefd om de sieckte van UE. Hopende nochtans dat het nu wat beter sal wesen, soo ick eenichsins can, sal pater provinciael gaen sprecken van die saecken. U eerw. gelieft aen pater Pelt te laeten weten, dat heer Houbraken aen Sr Jenneken heeft geseijt, dat hij mach bicht hooren van de susters tot den eersten Augusti en hebben geenen tijt om aen sijn eerw. te schrijven. Blijve met haest UE onderdanighe,

Sr Agnes van Geldrop

Inv. nr 4: document 120 - eigenh. oorspr.

40. 1679 juli 23.

Akte van aanstelling door vicaris J. Houbraken van de Premonstratenser Hugo Kennis van de abdij van Postel tot deservitor van de zusters van Ommel.

Judocus Houbraecken s(anctae) t(heologiae) licentiatus, eccl(esi)ae cath(edralis) Ant(verpiensis) can(onicus) et schol(aster) necnon ep(isco)patus Buscod(ucensis) vicarius ap(osto)licus dilecto nobis in Chr(ist)o do(mino) fr(at)ri Hugoni Kennis abbatiae postellanae religioso salutem in d(omi)no sempiternam.

Ad dissidentium religiosarum pacem et monasticae disciplinae restaurationem salutemque animarum cum Dei gloria procurandam, post innumeras molestias tandem Antverpiae per Dei gratiam praesente ill(ustrissi)mo et r(everendissi)mo internuntio apostolico, d(omi)no Reijnaldo episcopo Ruremundensi et me S(anctae) Sedis vicario apostolico, varia concepta proposita et conclusa sunt media et a religiosis Omelensibus acceptata, inter quae verum est ut pro

hac vice sine consequentia et sine praejudicio partium litigantium et specialiter sine praejudicio sedis ep(isco)palis, constitueremus deservitorem paternitatis juxta pluralitatem votorum monialium desiderantium sive optantium confessarium juxta formam et consitutiones Antverpiae die decima quarta (mensis Maii) praescriptas. Quare resolutioni tunc captae inhaerentes, tibi tamquam idoneo et a pluribus religiosis desiderato et optato, deservituram paternitatis sive confessarii Omelensis per interim committimus duraturam usque ad nostrum beneplacitum aut revocationem, quam poterimus facere q(uan)do nobis opportune videbitur absque eo q(uo)d te ullius privilegii aut juris praetextu nostrae revocationi possis opponere, ea etiam lege ut ill(ustrissi)mi et r(everendissi)mi d(omi)ni internuntii ap(ostoli)ci instructiones, datas tibi uti et nostras quas hodie dedimus aut deinceps dabimus religiose observes, et nihil in monasterio permittas, quod pacem et quietem possit turbare et, si quid occurat nobis tempestive denunties et Dei opitulante gratia malis quibuscumque possimus obviare. In quorum fidem has expediri jussimus et manus propria signatura necnon sigillo roboravimus.
Antverpiae, die 23 mensis Julii 1679 *was onderteeckent* J. Haubraecken.

In dorso: *Copia commissionis domini Hugonis Keenis.*

Inv. nr 4: document 124 - afschrift.

41. 1693 september 9.
Akte, gepasseerd voor de schepenen van Asten, waarbij zuster Anna van Aelst een verklaring aflegt betreffende de door rentmeester van Heurn, ten behoeve van de Generaliteitsrekenkamer opgeëiste rekenboeken en leggers der inkomsten van het klooster Ommel.

Compareerden voor ons, Henderick Canters ende Antonis Josephs, schepenen in Asten, quartiere van Peelandt, Meijerije van 's Hertogenbosche, suster Anna van Aelst, als rentmeesterse des convents van Ommelen, gelegen onder Asten voors., ende de conventualen desselfs convents, dese geteeckent hebbende, te kennen gevende dat

d'heer Frans van Hurn, als rentmeester van de geestelijcke goederen over den quartiere voors., uijt crachte van seeckere schriftelijcke ordre van de Edele Mogende Heeren gecommitteerdens ter Generaliteijts Reeckenkamer van haer was vorderende ende afeijsschende de originele ontfanckboeken ende leggers van de incompsten des voors. convents, waerop sij comparanten verclaren dat sij deselve ontfanckboecken off leggers van het incomen van haren ontfanck niet en sijn hebbende, maer dat deselve ontfangboecken ende leggers in den jaere 1648 door den rentmeester Pieterson aen Haer Edele Mogenden sijn uijtgereijckt ende overgelevert, ende dat sij van haer incompsten geen andere bewijsen en sijn hebbende als alleenlijck eenige simpele aenteeckeningen ende memorie van deselve, waermede sij haere provenuen sijn invorderende, presenterende desnoot onder solemnele eede hun desweegen te expurgeren. Actum Asten int convent van Ommelen op heden den negensten dagh der maent Septembris XVI C drie ende tnegentich,

Henr. Canters schepen
Anthonis Josephs schepen

HW., dl. IV, p. 1584.

42. 1678 augustus 28.
Akte, gepasseerd voor de schepenen van Asten, waarbij de zusters van Ommel een verklaring afleggen betreffende de door rentmeester van Heurn opgeëiste kloosterrekeningen.

Wij, Hendrick Canters ende Antonis Verdeuseldonck, schepenen der vrije grondtheerlijckheijt Asten, in den Quartiere van Peelandt van s'Hertogenbossche gelegen, doen te weten, certificeren mits desen voor de oprechte waerheijt, dat op heden dato deses voor ons sijn gecompareert ende erschenen de mater, procuraterse ende verdere religieusen des convents van Ommelen, dese onderteeckent hebbende, diewelcke wegens den rentmeester Frans van Hurn sijn gesommeert door den deurwerder Herman Cremers omme volgens appostille van de Edel Mogende Heren van des Generaliteits Reeckenkamer, ten eijnde dat de religieusen souden hebben over te

leveren de reeckeningen, die vier à vijf jaeren herrewaerts door de procuraterse ofte andere aen den voors. convents sijn gedaen, omme daeruijt te connen sien het jaerlijcx incomen des voorn. convents. Welcke conventualen hebben verclaert in voldoeninge desselfs dat noijt soodanige reeckeningen bij de procuraterse ofte andere aen het gemeen convent sijn gedaen, vermits het incomen jaerlijcx soo in gelt als reductie pennningen maer bedraegende de somme van twee hondert ende tien Caroli guldens, waervan noch verscheijde wanbetaelers sijn. Welcx toirconde van t'gene voors. staet, soo hebben de comparanten de minute deses ten prothocolle neffens de voorn. schepenen ende mij secretaris onderteeckent op heden binnen Asten den acht ende twintighsten dagh der maent Augusti XVI C acht ende tnegentigh,

Suster Anna van Aelst moeder
Suster Maria Canters procuraterse
Suster Margriet Tijmermans ondermoeder
Suster Elsken van den Cruijs discretinne
Henr. Canters schepen
Anthonis Veerduseldonck schepen
P. van der Lith 1698

HW., dl. IV p. 1584.

UIT BOEK EN BLAD

Niels Stensen en Albert Burgh is de titel van een artikel, dat Pater P. A. M. Geurts O.F.M. publiceerde in het *Archief voor de Geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland* (Tweede jaargang I-II p. 139-152). Hierin vinden we weer enige nieuwe gegevens omtrent de bekering van deze kleinzoon van Hooft, Albert Burgh, en de invloed die de beroemde convertiet, Niels Stensen, daarop gehad heeft.

Uit een *Lettre à Amy, sur les Motifs, qui ont porté un Réformé à se rendre de la communion de Rome. Où l'on répond aux Illusion d'une nouvelle Methode*, geschreven door de Leidse hoogleraar, Frederik Spanheim jr, put de schrijver bewijzen, om aan te tonen, dat de bedoelde „Reformé" niemand anders was dan de latere Franciscaan, Albert Burgh. Dit tractaat is n.l. een bestrijding van het bekeringsverhaal, dat Burgh uit apologetische motieven in Holland liet circuleren.

In deze brief komt het contact dat Stensen met Burgh gehad heeft duidelijk tot uiting. Beiden zijn overtuigde Cartesianen beiden corresponderen met Baruch Spinoza, beiden zijn enthousiast over het befaamde werk van Antoine Arnauld *La Perpétuité de la foi de l'Eglise touchant l'Eucharistie*, een boek dat Burgh van Stensen te leen kreeg, en dat veel bijdroeg tot diens bekering.

Onopgelost blijft echter de vraag, waar precies de afzwering van het protestantisme door Burch heeft plaatsgevonden. In Florence, waar hij Stensen meermalen ontmoette, zoals Leibniz zegt, of in Padua waar de verering van de H. Antonius een diepe indruk op Burch maakte, zoals de Jezuiet Henricus van der Beest naar Rome schrijft (Polman, Rom. Bron. III 21)?

Tweemaal wordt Burgh genoemd als candidaat voor het Apostolisch vicarisschap eerst in 1686 na Neercassels dood en nog in 1704 toen Theodorus de Cock niet meer gehandhaafd kon worden.

Over Burghs Jansenistische sympathieën wordt even uitgeweid. Toen Rome strenger tegen deze leer optrad, onderwierp Burgh zich ten volle. Deze nieuwe gegevens doen ons verlangend uitzien naar een monografie over deze interessante Minderbroeder, wiens bekering *une cause célèbre* in de vaderlandse kerkgeschiedenis vormt.

In de literatuurlijst zocht ik tevergeefs naar de artikelen van Pater David de Kok O.F.M. *Een kleinzoon van Pieter Cornelisz. Hooft wordt Franciscaan* (Tijdschrift voor Geschiedenis 49 (1944) p. 65-74 en van Pater Cunibertus Sloots O.F.M. † in de Bijdragen II (bundel V) p. 306-314 getiteld *Een interessante vondst over de convertiet Albert Burgh.* A. F.

Reyer Anslo, *Parijsche Bruiloft,* van inleiding en aantekeningen voorzien door Dr H. H. Knippenberg (Zwolse Drukken en Herdrukken no. 30), Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink, 1958, ing. *f* 5.—.

Dr H. H. Knippenberg, die indertijd zijn dissertatie over deze dichter schreef, gaf in dit werk het enige dramatische werk van Anslo uit, namelijk: De Parijsche Bruiloft, dat in 1649 verscheen en de moord op de Hugenoten in de Bartholomeusnacht van 1572 tot onderwerp heeft. Het werk is protestants gekleurd, daar Anslo pas later katholiek geworden is en richt zich scherp tegen Philips II, Alva etc. De schrijver trekt partij voor de Hugenoten en stelt Catharina de Medici als religieus onverschillig en machiavellistisch voor. Haar zoon, Karel IX, is niet meer dan een speelbal in haar handen. De edele figuur vormt Admiraal Gaspar de Coligny, die het echter tegen de intriges van Catharina moet afleggen. De koning stemt dan in het bloedbad toe, maar wordt na het gebeurde door wroeging gekweld. Hij heeft een droom, waarin de vermoorde Teligny zijn vrouw Louise de Coligny, dochter van de Admiraal, haar huwelijk met Willem van Oranje voorspelt, waardoor zij de moeder van Frederik Hendrik zal worden. Knippenberg bespreekt uitvoerig de verhouding van dit drama tot het gelijknamige van Lambert van den Bos (1645), Hooft's Hendrik de Groote en Seneca. De uitgave van dit klassieke drama over een historische gebeurtenis vormt een nuttige bijdrage voor de verrijking van ons inzicht in de aspecten van de 17e-eeuwse Nederlandse literatuur. Drs. H. Th. Oostendorp.

Jeremias de Decker, *Goede Vrydag ofte Het Lijden onses Heeren Jesu Christi,* ingeleid en van aantekeningen voorzien door Dr W. J. C. Buitendijk, Zwolle, N.V. Uitg.-Mij. W. E. J. Tjeenk Willink 1958 (Zwolse drukken en herdrukken no. 32) ing. *f* 5.20.

Dr. Buitendijk begint zijn instructieve inleiding met een bespreking van „het ritme van de De Deckerverering". Twee richtingen vallen er te onderkennen in de beoordeling van de persoon en het werk van deze religieuze dichter: een afwijzende, die met Jonckbloet begint en via Kalff nu nog aanhangers heeft en een bewonderende, waarvan Kloos en Prof van Es vooral exponenten zijn. Stelde de eerste De Decker voor als een bekrompen kruidenier, als een soort voorloper van Nil Volentibus Arduum, de andere richting weet hem als persoon en dichter naar waarde te schatten.

Tot de laatste groep behoort de inleider. Hij verdedigt De Decker tegen Dr Karsemeijer, die hem geen man uit één stuk noemt, omdat hij als calvinist niet koos tussen remonstranten en contra-remonstranten. De

Decker wordt ons nu getekend als een Bijbels piëtist en een ethisch gereformeerde d.w.z. als een figuur uit de kringen van Rembrandt en Dullaert, die hun vroomheid op de overweging van de H. Schrift baseerden en vooral zich toelegden op de beoefening der deugden.
Aan de titel Goede Vrijdag wijdt de auteur twee hoofdstukken en bespreekt daarna de stijl en de compositie van het gedicht, dat daarna geheel wordt afgedrukt. De annotatie is zeer zorgvuldig.
De verklaring van vers 632 is onduidelijk wegens een drukfout in de noot, „uw wonden" moet zijn „uw sonden". A. F.

Dr J. C. Opstelten, Prof. Dr H. Wagenvoort, Prof. Dr F. L. R. Sassen, Dr F. Veenstra, Dr J. Schneider, Prof. Dr S. Dresden: *Geestelijke Achtergronden bij enkele grote schrijvers,* Servire, Den Haag, geb. *f* 7.90, 1958.
In deze uitgave zijn zes lezingen gebundeld, die door een aantal specialisten voor de School voor Taal- en Letterkunde te 's-Gravenhage werden gehouden. Dit werk vormt reeds het elfde deel van een serie, waarin jaarlijks de lezingen voor deze School gebundeld worden en wij bevelen deze warm aan. Titels als: *Mens en Wereld in het Drama, Literatuur en Samenleven* tekenen het streven om literatuur en leven te verbinden. In het door ons te bespreken werk komt dit bijzonder tot uiting, daar hier de geestelijke achtergronden van schrijvers als Aeschylus, Vergilius, Dante, Hooft, Lessing en Malraux belicht worden. Dit geschiedt in elk der lezingen op zeer deskundige en heldere wijze, maar wij verwijzen in het bijzonder naar die van Prof. Dr F. L. R. Sassen, die een magistraal beeld van het Middeleeuws denken geeft en die van Dr F. Veenstra, die ons in een uiterst gedetailleerde analyse met het renaissancistische Neo-Platonisme vertrouwd maakt. Aan de hand hiervan waagt hij zelfs nieuwe interpretaties van de namen Granida (Gran Idea) en Daiphilo (Idea Philo), de hoofdpersonen van Hoofts herdersspel, waarin diens neoplatonische denkbeelden duidelijk tot uiting komen. Zeer belangrijk is, dat Dr Veenstra hiertoe komt door een diepgaande kennis van Hoofts geesteswereld en niet door toevallige conjuncturen. Alle lezingen behandelen is onmogelijk, maar dit houdt geen discriminatie in. Het werk is niet gemakkelijk, doch zal de volhardende lezer rijke perspectieven openen en hem in vele onbekende werelden binnenleiden. Drs. H. Th. Oostendorp.

Dr J. M. M. Aler, Dr B. P. H. Bernet Kempers, Dr A. M. E. Draak, Dr B. H. Wind: *Huwelijkstrouw en Echtbreuk in de roman van Tristan en Isolde.* A'dam. J. M. Meulenhoff.
Het verhaal van Tristan en Isolde heeft sinds de 12e eeuw de Europese mens geboeid en er zijn zelfs schrijvers geweest (Denis de Rougemont b.v.), die er het volmaakte spiegelbeeld in zagen van de West-europese liefdesopvattingen. Het was daarom een loffelijk initiatief van de Universiteit van Amsterdam om op haar Negende Universiteitsdag specialisten

in de Keltische, Franse en Duitse letterkunde, alsmede een musicoloog over de interpretatie van deze sage in de genoemde literaturen en de muziek van Wagner te laten spreken. Uiteraard was de geboden tijd te kort om diep op de materie in te gaan en een vakman zal zich dan ook wat teleurgesteld voelen. Zo had hij gaarne een bredere uitwerking gezien van de wijze, waarop Gottfried van Straatsburg in zijn interpretatie van de Tristan zich van Ulrich van Türheim, die zijn werk voltooide, onderscheidt. Maar deze voordrachten zijn voor een algemeen gehoor gehouden. En bovenal: het is moeilijk een vakman te zijn in drie verschillende literaturen, tenzij men, zich bewust van de eenheid der Europese literatuur, de grenzen durft doorbreken. En wij prijzen in deze uitgave vooral, dat hier een samenwerking van specialisten tot uiting komt, die tot de meest vruchtbare resultaten kan leiden. Daarom bevelen wij ieder dit werk aan, die de uitingen van de cultuur in Europees verband wil bestuderen.

Drs H. Th. Oostendorp.

M. P. Verhoofstad, *Inventaris der archieven van kerken, kloosters en staties, berustend in het archiefdepot van het Bisdom van Haarlem.* Haarlem, St-Jacobsgodshuis, 1959, 300 blz.

Met gelijke bewondering als waarmee wij de 1e inventaris van het Bisdom Haarlem begroet hebben (deze Bijdragen 8. 1957 (Bundel 24). p. 464-465), kunnen wij thans het verschijnen van de 2e inventaris melden, waardoor de Z. E. Heer Verhoofstad opnieuw zijn deskundigheid bewijst. Deze inventaris behandelt de kerken, kloosters en staties binnen en buiten Haarlem, voorzover de archieven ervan aanwezig zijn in het archiefdepot van het Bisdom Haarlem. Elk klooster, kerk of statie wordt besproken in een kort historisch overzicht (p. 11-182). Van veel belang is de regestenlijst, gaande over de jaren 1351-1575 (p. 183-280). Een beknopt register besluit het werk (p. 281-300).

Wij hebben slechts één bezwaar. In de inleiding zegt de auteur dat *een klein gedeelte* van archivalia aan de burgerlijke autoriteiten overgedragen werd. Wij twijfelen aan de juistheid van deze bewering. Wat het Haarl. gemeente-archief tenminste bezit aan cartularia, charters en testamenten, is reeds omvangrijk en men kan met recht vermoeden dat ook andere gemeente-archieven het een en ander zullen bezitten.

Het werk geeft helaas zeer weinig (direkte) *Franciscana.* Men vindt er enkel stukken over de opheffing van de statie De 3 Heemskinderen (p. 14, n. 5), de vermelding van het Amsterdamse minderbr.-klooster (p. 99) en de Delftse minderbroeders (p. 268, n. 441) en ten slotte welgeteld 5 namen van deze minderbroeders: Mathias Cats (Felisius) van Brouwershaven † 1576 (p. 280), Joannes Tyras † 1633, Steven (*niet Levinus*) Canisius of Hontgen † 1640 en Adriaen Motmans † 1652 (p. 26, n. 91), en Egidius Morgatius † 1691 (p. 27, n. 94). Onnodig te zeggen dat deze schaarsheid geheel buiten de schuld van het Bisschopp. archief van Haarlem ligt!

Het voornaamste van deze inventaris is hetgeen zij biedt over de Haarlemse zusterhuizen, het Zijlklooster, het Michielsklooster en het Grote Begijnhof.
De Z. E. Heer Verhoofstad heeft zich door deze publikatie zeer verdienstelijk gemaakt. Bertilo de Boer.

Dr Y. Feenstra, *Geboren uit de Maagd,* Kampen, J. H. Kok, 1959, ing. *f* 2.90, geb. *f* 3.95.
Dit werkje is van prot. zijde een gedegen pleidooi om aan Christus' maagdelijke geboorte vast te houden. In het eerste hoofdstuk komt de A. in verweer tegen hen die deze maagdelijke geboorte willen afwijzen als te weinig gefundeerd op het getuigenis van de H. Schrift of ook als een depreciatie van het huwelijk of als strijdig met de werkelijkheid van Christus' mens zijn. In het tweede peilt hij de dogmatische betekenis en brengt deze vooral in verband met het middelaarschap van Christus. In het derde tenslotte betoogt hij, dat men deze geboorte wel niet behoeft te zien als het middelpunt van de belijdenis, maar haar toch ook niet als van ondergeschikt belang mag verwijzen naar de periferie. Uitvoerig komt in deze studie ter sprake Christus' maagdelijke geboorte als vereist om vrij te blijven van de erfzonde, waarbij terloops als natuurlijk onaanvaardbaar wordt afgewezen de onbevlekte ontvangenis van Maria. N. S.

D. A. Wuite-van Maasdijk, *Klein Te Deum,* Kampen, J. H. Kok, 1959, geb. *f* 4.95.
In een eigenaardige poëtische vorm met veel afwisseling ook in de themata een goed leesbaar betoog om ons christen zijn in volle ernst te beleven en aldus ons leven te maken tot een Te Deum. N. S.

F. R. Mohr, *Tao, De overwinning van het zuivere licht,* Deventer, N. Kluwer, geb. *f* 4.95.
72 Korte meditaties, in een mooi verzorgd boekje, worden hier ter overweging aangeboden. Ze bestaan uit een aantal spreuken, waarin vooral de noodzaak wordt aangetoond van de aanvaarding van het leven, zoals het komt, en van de praktijk der naastenliefde. Eén beschouwing is geheel samengesteld uit citaten uit het Nieuwe Testament. Maar naast die spreuken van Christus staan er van Boeddha, Lao tse e.a. Ik vrees, dat, ondanks de goede bedoeling, velen er meer verward dan gesticht door raken, hoe treffend vele gedachten ook zijn. A. F.

G.G.G. Nr. 711, J. Dominicus, *De Vrijmetselarij,* 1959.
Het onderwerp blijft boeien, maar het blijft uiterst moeilijk iets gefundeerds over de Vrijmetselarij te zeggen. Men wordt al aanstonds huiverig als men de boeken van J. J. Doodkorte en Jac. P. van Term ziet aangehaald. Gelukkig blijven griezelverhalen achterwege en beperkt de schrijver zich tot de uiterlijke geschiedenis, helaas, meer een opsomming van

gegevens, die her en der uit maçonnieke geschriften werden opgedoken, dan een boeiend verhaal, maar hoe zou het anders kunnen bij dit geheim genootschap, dat in zoveel vormen bestaat? Een handig boekje om aan jongens te geven, die dit onderwerp, weer eens, voor de „soos" behandelen.
A. F.

Nr. 712: E. van Montfoort A.A., *Het komende Algemene Concilie en het Herenigingsvraagstuk.*
Over dit nummer, uiterst actueel na de aankondiging van Paus Joannes XXIII dat hij een Algemeen Concilie zal bijeenroepen, kan meer goeds verteld worden. Een geschiedenis der Concilies blijft achterwege. Kernachtig wordt er gezegd, wat een Algemeen Concilie is, en of andersdenkenden uitgenodigd kúnnen worden. Of dit ook in feite zal gebeuren? De kwestie is nog niet uitgemaakt. Daarna volgen heel summier de reacties van de andersdenkende Christenen op 's pausen oproep en tot slot geeft de auteur enige perspectieven. Voor een eerste orientatie een aanbevelenswaardig boekje.
A. F.

Music in Holland. A review of contempory music in the Netherlands. Edited by E. Reeser. Authors: W. Paap, J. Wouters, J. Daniskas, E. Brautigam, Aat Swart. Translated by Jan F. Finlay. Published in co-operation with the Foundation Donemus by J. M. Meulenhoff, Amsterdam z.j. 249 pp.
Hoewel dit prachtige boek op de eerste plaats voor het buitenland bestemd is, moet het voor ieder die geïnteresseerd is in het Nederlandse muziekleven ongemeen waardevol genoemd worden. Op ieder gebied van de levende toonkunst in ons vaderland wordt hij deskundig en, men mag wel zeggen, volledig geïnformeerd. Of het nu scheppende of herscheppende muziekbeoefening geldt; het onderwijs in de muziek zowel wetenschappelijk aan universiteiten als praktisch aan conservatoria en lycea betreft, men vindt er alles over orkesten, opera, kamermuziekensembles; alles over organisaties, die met de muziekbeoefening verband houden. Zelfs is de lichte muziek niet vergeten. Voor elk onderdeel is een medewerker gevonden die in de door hem behandelde materie uitermate deskundig geacht moet worden.
Daarbij komt dat het boek typografisch zeer mooi verzorgd en prachtig geïllustreerd is, en zo ongewild tevens een reklame is voor het Nederlandse boek.
Het werk is opgedragen aan de nagedachtenis van Dr. Eduard van Beinum, de grote dirigent en nobele mens. Een waardige hulde!
A. Bour O.F.M.

Dr E. F. van der Grinten, *Wereldtaal der vormen. Beknopte inleiding tot de kunstgeschiedenis.* Bussum C. A. J. van Dishoeck 1958, geb. *f* 7.90.
Voor een zeer schappelijke prijs heeft men nu de beschikking over dit bijzonder prettig en instructief geschreven studieboek, waarin de ver-

schillende stromingen in de kunsthistorie aan de hand van talrijke, meestal kleine, illustraties behandeld worden. De chronologische volgorde is bij de bespreking strikt in acht genomen en de invloed van een bepaalde stijl wordt nagegaan in de architectuur, de beeldhouwkunst, de schilderkunst en de producten der kunstnijverheid (artistieke gebruiksvoorwerpen etc.). De schrijver past deze rangschikking in elk hoofdstuk toe, zodat het boek didactisch aan de hoogste eisen voldoet. Heel welkom is ook het lijstje van de voornaamste kunstenaars en/of kunstwerken van een bepaalde stroming achter de meeste hoofdstukken. Ook worden de namen van de Nederlandse artiesten apart vermeld. Het enige bezwaar, dat men tegen dit voortreffelijk uitgevoerde werk kan hebben, is dat de reproduk-ties soms zo klein zijn, dat men nauwelijks kan zien wat er voorgesteld wordt, zodat de bespreking ervan nauwelijks zin heeft. Maar ja, de prijs mocht natuurlijk niet te hoog worden, daar het werk zeker ook als schoolboek bijzonder nuttig lijkt. A. F.

Göran Stenius, *Klokken van Rome* Utrecht-Antwerpen, De Fontein z.j. geb. *f* 9.75.

Deze prachtige roman geschreven door een Finse diplomaat, met zulk een goede strekking, boeiend en met grote literaire waarde, is als een genade Gods te beschouwen. „Non intratur in veritatem, nisi per Caritatem (er is geen weg tot de waarheid, dan door de liefde)" deze woorden van Pater Barnabas tot Tomas Cinnelius geven in kort bestek de inhoud van dit boek weer. Deze Cinnelius, een Finse kunsthistoricus vindt in Rome de weg tot het geloof, het priesterschap en een heldhaftig apostolaat in de krotbuurten, gedreven door de liefde, speciaal tot de Eucharistische Christus. Ik moest bij de lezing denken aan Nicolaas Steno (Niels Stensen) die een soortgelijke weg eens gegaan is. A. F.

Hans Berghuis, *Clara en de Andere,* Voorhout, Uitgeverij Foreholte 1958 geb. *f* 4.90.

Onder deze wat vreemde titel heeft de Limburgse literator, Hans Berghuis, een moderne hagiografie geschreven over het aristocratische Akense meisje Clara Fey, de stichteres van de Congregatie van de Zusters van het Arme Kind Jesus. Zonder in allerlei details te vallen, beschrijft hij heel pieus en toch niet zoetelijk het merkwaardige leven van deze van zichzelf zo schuchtere vrouw, die tot zoveel groots in staat bleek. Voortgekomen uit de „school" van de bekeerlinge, Louise Hensel, evenals twee andere kloosterstichteressen, Pauline von Malinckrodt en Franziska Schervier, werd zij gegrepen door de liefde tot God. In de bittere vervolging van de Kulturkampf moest zij het beleven dat vele huizen gesloten werden en de zusters verjaagd en verbannen. Dit werd echter het begin van de verspreiding der congregatie.

Vermeld dient de betrekkingen die Clara Fey had met Marie von Mörl,

een Derde-Ordelinge, die met grote mystieke genaden begiftigd was (p. 90-91). A. F.

Dancwerc. Opstellen aangeboden aan Prof. Dr D. Th. Enklaar, Groningen, Wolters, 1959, 362 pp. *f* 20.—.

Na een 13-jarig professoraat aan de Rijksuniversiteit te Utrecht vond Enklaar bij zijn 65e verjaardag dwingende redenen om ontslag te nemen. Collega's en vrienden namen toen het initiatief een bundel historische studies samen te stellen, waarin de filoloog, de historicus en vooral de mediaevist, die Enklaar is, de vriendschap voor zijn persoon en de bewondering voor zijn wetenschappelijk werk weerspiegeld zou zien. Het is een voortreffelijke bundel geworden. De 26 schrijvers uit binnen- en buitenland, stuk voor stuk gezaghebbende figuren, hebben van het beste gegeven dat zij bezitten. Het nadeel van dit soort bundels is dikwijls, dat belangrijke vondsten of opinies er zo in liggen opgeborgen, dat zij niet die aandacht krijgen die zij eigenlijk verdienen. Toch zal een classicus-historicus genoegen beleven aan de alleraardigste schets van „De laatste zeeslag tussen Carthago en Rome" (Thiel). De uiteenzetting over de ontwikkeling en de toekomstige taak van de Hanzegeschiedenis, „Die Hanse in europäischer Sicht (Sproemberg) is uitermate up to date. De middeleeuwse geschiedenis is uiteraard goed vertegenwoordigd, in enkele meer algemene thema's als „Scarmannen-Koningsvrijen" (Jkvr. v. Winter), „De semantiek van Honor en de oorsprong van het heerlijk gezag" (Niermeyer), „Opstand en revolutie in de Middeleeuwen" (Hugenholtz), „De oorsprong van de rituele zalving der koningen; stand van een probleem" (Bouman), en enkele meer bijzondere onderwerpen als „Over de geboortedatum van Karel de Grote" (Ganshof) en „Aux origines de Malines" (Bonenfant). Post schrijft over „Adriaan Florenszoon, Familie, Opleiding", Jappe Alberts geeft een algemene beschouwing over de verbondenheid van „Karel V en de Nederlanden". Hoe rechtvaardigde Willem de Zwijger zijn optreden en hoe is dat te rijmen met „Den Coninck van Hispaengien heb ick altijt gheeert" vraagt Oudendijk zich af. Voor de geschiedenis van de Nederlandse vroomheid is van belang wat Meeuwesse schrijft over de struktuur van „Zuster Bertkens Passieboekje". Dijksterhuis gaat in op studies van A. Maier, „Over een recente bijdrage tot de laat-scholastieke natuurfilosofie". De geschiedenis-theorie is vertegenwoordigd door v. Winter met „New History", terwijl op meer kunsthistorisch terrein Lieftinck een en ander meedeelt over „Windesheim, Agnietenberg en Mariënborn en hun aandeel in de Noordnederlandse boekverluchting" (helaas zijn de miniaturen, die er bij zijn afgebeeld, niet in kleuren).

„Elck wat wils" dus en hiermee is de rijke, verscheiden inhoud niet eens uitgeput. Bij een dergelijke diversiteit van besproken onderwerpen zou een zaken- en personenregister op zijn plaats geweest zijn. Wie de moeite neemt de lijst van Enklaars geschriften, 270 nummers, eens door te

kijken, begrijpt, dat een hard werkend geleerde als Enklaar altijd geweest is, wel op uitnemende wijze geëerd is door deze werkelijk rijke bundel wetenschappelijke opstellen. F. v. Velzen OFM.

(Joannes a Leydis O.Carm.), *Cronica illustrium Dominorum de Brederueden.* Uitgave van W. Jappe Alberts en C. A. Rutgers in *Fontes minores medii aevi, V-VI.* Groningen, Wolters, 1957. X, 120 blz., 181 mm, *f* 6.90.

Van de kroniek over de Heren van Brederode bestaat een Nederl. en een Latijnse redaktie, die elk enige lichtelijk verschillende hss. omvatten. Het oudste Nederl. hs (inmiddels verloren gegaan) werd door A. Matthaeus in 1738 uitgegeven. Het oudste Latijnse hs werd door het Instituut voor Middeleeuwse Geschiedenis (aan de Rijksuniversiteit van Utrecht) opgenomen in de serie *Fontes minores.* De kroniek zelf staat op naam van Joannes van Leiden, een Karmeliet van het Haarlemse klooster der Vrouwenbroeders, dat sterk onder de invloed van de familie Brederode stond, want de Heren van Brederode waren hun voornaamste weldoeners. Uiteraard is deze kroniek partijdig, ze bevat de zienswijze van de Heren van Brederode en hun aanhangers over de vele twisten die er waren in de 15-de eeuw tusen de verschillende Nederl. gravenfamilies. Dit neemt niet weg dat Brederode altijd het recht behoudt, zijn standpunt te verdedigen, en als zodanig is deze uitgave toe te juichen. Twee keer worden er de Minderbroeders genoemd: als de bewakers van het H. Graf te Jeruzalem (p. 41) en als de slachtoffers van de stadsbrand van 1279 te Utrecht, toen met alle andere godshuizen ook het Minderbroedersklooster in as gelegd werd, zoals prof. W. Lampen OFM het reeds signaleerde in BGPMN 9. 1956. 118-120.

Aan het slot van de inleiding op de kroniek (p. X) zeggen de beide kundige bewerkers, dat zij rekening gehouden hebben met het doel van de serie bronnenpublikaties, nl. kortere teksten beschikbaar te stellen aan het akademische onderwijs. Wij hopen dat deze opzet met alle sukses bekroond worde. Bertilo de Boer.

Gulden Sporen Serie, Den Haag, G. B. van Goor Zonen's, geb. *f* 2,50.

Van deze boeiende en pedagogische zo belangrijke reeks werden ons nog drie deeltjes toegezonden n.l.:

Jacob van Lennep, *Ferdinand Huyck,* naverteld door K. van der Geest, Charles Kingsley, *Hereward de Viking,* naverteld door J. P. Sieker, Kl. van der Geest, *Alexander de Grote.*

De kleurige omslagen en vele tekeningen tussen de tekst zijn van John Hummel.

De beste roman van Jacob van Lennep, nu nog bij jong en oud in trek, biedt in deze versie nog aantrekkelijker lectuur.

Alexander de Grote inspireert de jeugd meer dan welke andere held ook.

Hereward the Wake verscheen in 1866 vande hand van de beroemde Engelse schrijver Charles Kingsley als een soort herdenking van de slag bij Hastings. Deze navertelling zal zijn weg wel vinden. A. F.

J. M. van de Venne, *Geschiedenis van Heer,* uitgegeven door het gemeentebestuur van Heer 1957, 516 blz.

In opdracht van het gemeentebestuur van Heer is de heer van de Venne, hoofdarchivist(?) van het Rijksarchief in Limburg b.d., er na jaren van gedegen vorsing en studie in geslaagd een overzicht samen te stellen van de geschiedenis van het Zuidlimburgse plaatsje Heer, onder de rook van Maastricht. Deze geschiedenis mag terecht allround heten: ze begint bij de sporen van bewoning in dit maasgebied in vóórhistorische tijd, om te eindigen bij de stand van zaken op de huidige dag. De lotgevallen en de ontwikkeling van de dorpsgemeenschap op maatschappelijk en kerkelijk gebied worden zo veelzijdig mogelijk door de eeuwen uit de bronnen gevolgd, waarbij een overvloed van meermalen minutieuze bijzonderheden het relaas vaak zeer interessant maakt, omdat zodoende indirect ook wat licht valt op de menselijke verhoudingen binnen deze gemeenschap. Niet dikwijls gebeurt het, dat men tevergeefs naar inlichtingen zoekt, zoals bijv. wanneer we wel gewaar worden dat er protestanten wonen in Heer (blz. 406) of dat er de Partij van de Arbeid bestaat (blz. 219), maar dan over de verhouding daarvan in de gemeente geen juist beeld krijgen. Naast het persoons- en naamregister vervangt een gedetailleerde inhoudsopgave tamelijk goed een bij een werk als dit overigens zo welkom zaakregister. Een aantal illustraties en een uitslaande kaart met de wijzigingen van de gemeente in de loop der tijden completeren dit lijvige boek, waarmee de schrijver aanspraak mag maken op de erkentelijkheid van de bewoners der dorpsgemeenschap Heer en zonder twijfel de lof verdient welke hem door de burgemeester, de edelachtbare heer A. Kessen, in het Ten Geleide wordt toegezwaaid.

P. Maturus Hendriks.

Bernard Wall, *Vaticaan Wereldmacht,* Maastricht NV. Leiter-Nypels z.j. geb. *f* 9.90.

De titel van het werk belooft meer dan het boek inhoudt. Het is een boek, waarin een Engelse journalist, die weet wat het publiek interessant vindt, vertelt, wat er allemaal in het Vaticaan „te koop is". De auteur heeft zich goed op de hoogte laten stellen, heeft zich ook in de historie van het pausschap verdiept, maar blijft natuurlijk aan de oppervlakte. Wanneer hij het erg bont maakt, wordt hij door de vertaler F. A. Brunklaus (Frans van Oldenburg Ermke) gecorrigeerd. De echte reportagestijl waarborgt de vlotte lezing, waarbij de prachtige foto's ook het hunne bijdragen.

A. F.

Romano Guardini, *Van Advent tot Epifanie,* Tielt-Den Haag, Lannoo 1959, ing. *f* 3.—, geb. *f* 5.—.
Vier preken en enige beschouwingen over de Kersttijd werden in dit boekje bijeengebracht. De nu 75-jaar oude filosoof-theoloog biedt ons stof tot meditatie te over. Maar of ik mijn verwachtingen wat te hoog heb gesteld? Enigszins teleurgesteld ben ik wel over de inhoud. Ligt dat aan het feit, dat men preken horen moet en niet lezen? Waarschijnlijk. Afgezien daarvan blijft het boekje lezenswaard want het geeft menig verrassende gedachte die tot overweging stemt. A. F.

Johannes Leppich S.J., *God tussen oude en nieuwe goden. Indrukken van een wereldreis.* Serie „Heilige Onrust". Tielt-Den Haag, Lannoo z.j. Tweede druk. Ing. *f* 4.50, geb. *f* 6.50.
Pater A. M. Leemans O.F.M. heeft een uitstekende vertaling geleverd van dit prachtige boek. De grote Duitse volksprediker heeft een reis om de wereld gemaakt en heeft zijn indrukken tot een soort meditaties verwerkt. Want niet het natuur- of stedenschoon heeft hem geboeid, maar de ontzaglijke nood van zijn gele en zwarte broeder. Hij wil ons Europeanen wakker schudden en een „Heilige Onrust" bij ons verwekken, door ons met de geestelijke en stoffelijke ellende te confronteren, die hij op zijn reis ontmoette. Hij doet dat, zoals we van hem gewend zijn, pakkend en origineel. Een boek dat ik velen in handen wil geven. A. F.

L. - J. Lebret, *Hier ben ik, Heer. Gebeden voor jonge mensen.* Tielt-Den Haag Lannoo (1959).
Wie „Zonder Wierook" kent, zal misschien door dit bij dezelfde uitgever verschenen „kerk"boek wat teleurgesteld zijn. De schrijver, een Dominicaan, is dogmatischer weliswaar, maar minder direct en wat traditioneler in de vormgeving. Toch mag men blij zijn, dat het werk vertaald is: de gebeden bevatten treffende gedachten. Natuurlijk doen sommige gebeden enigszins geforceerd aan, - bidden is zoiets persoonlijks, dat elk zijn eigen kerkboek moest schrijven, - maar men neme het boek zelf ter hand en leze: tien tegen een dat men echt tot bidden komt. A. F.

11e Jaarboek 1959, Bisschoppelijk College Weert, Roosendaal N.V. Grafische Kunstinrichting J. van Poll Suykerbuyk.
Typografisch een lust voor het oog en boeiend van inhoud is dit jaarboek bijzonder aantrekkelijk. Er is toch wel wat veranderd in het internaatsleven! Veel vooroordelen zullen verdwijnen bij de lezer van zo'n stralend jaarverslag. De tegenwoordige directeur treedt in het voetspoor van zijn grote voorganger, de huidige bisschop van Roermond, Mgr. P. J. A. Moors, wiens portret vooraan is afgebeeld. A. F.

ALGEMEEN REGISTER

AFKORTINGEN: Brab. = Provincia Brabantina; bsch. = bisschop; kl. = klooster; Mbr. = Minderbroeder(s); Mos. = Provincia Mosana; prov. = provincie of provinciaal; vic. ap. = vicarius apostolicus; visit. ap. = visitator apostolicus.

BIBLIOGRAFISCH REGISTER

N.B. In dit register werden *uitsluitend* werken, vertalingen of bewerkingen opgenomen van *Minderbroeders der Germania Inferior.*

HANDSCHRIFTEN

VROEGDRUKKEN 1450-1600

LATERE DRUKKEN

INHOUD

BUNDEL XXXI, XXXII EN XXXIII

ILLUSTRATIES

BOEKBESPREKINGEN

N.B. De titel wordt meestal verkort weergegeven.